

Marjo Parttimaa

SISARUSSUHDE NUOREN NAISEN VOIMAVARANA

**Pro Gradu –tutkielma
Kevätlukukausi 2000
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto**

Parttimaa, Marjo. SISARUSSUHDE NUOREN NAISEN VOIMAVARANA. Kasvatustieteen pro gradu –työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2000. 91 sivua. Julkaisematon.

Asiasanat:

Sisarussuhde, sisarukset, sosiaalinen tuki, voimavara

Säilytyspaikka:

Kasvatustieteen laitos, Jyväskylän yliopiston kirjasto

Tiivistelmä

Tutkimus kohdistui nuorten naisten sisarussuhteisiin. Naiset kertoivat, millaisia heidän suhteensa siskoihinsa ovat nyt, kun niitä pidetään yllä välimatkojen päästä. Yhdessä asumisen ja elämisen vaihe sisarussuhteissa oli päättynyt, kun ainakin toinen siskoista oli muuttanut lapsuudenkodista omaan talouteen. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös sisarussuhteiden aikaisempia vaiheita ja niiden muuttumista. Pääpaino oli kuitenkin sisarussuhteiden nykyisyydessä ja tavoitteena oli selvittää, millaista sosiaalista tukea siskot toisiltaan saavat.

Tutkimusstrategia oli tapaustutkimuksen tyyppinen. Pieni tapausten joukko koostui kahdeksasta 21-26 -vuotiaasta naisesta ja heidän sisarussuhteistaan. Aineistonkeruumenetelmänä oli teemahaastattelu. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina ja niistä saatua aineistoa analysoitiin laadullisin menetelmin. Tulokset osoittivat, että naiset olivat tyytyväisiä sisarussuhteisiinsa ja arvostivat niitä suuresti. Suhteiden aikaisempiin vaiheisiin oli kuulunut välillä runsaastikin kielteisiä piirteitä, riitelyä ja sisaruskateuttakin, mutta nykyisellään siskojen suhteita luonnehti sopuisa säännöllinen yhteydenpito.

Pitämistä ja arvostusta välittävä emotionaalinen tuki oli tärkein sosiaalisen tuen muoto, jota siskot toisiltaan saivat. Naiset luottivat vahvasti sisarussuhteisiinsa, joiden kestävyys he katsoivat perustuvan yhteiseen taustaan, toisen tuntemiseen ja sukulaisuuteen. Sisarussuhde näyttäytyi naisten kuvausten valossa merkittävänä voimavarana, joka tarvittaessa tarjoaa naisille monenlaista tukea.

Työn ohjaajana on toiminut Jouko Huttunen

SISÄLTÖ

1	NUORTEN NAISTEN SISARUSSUHTEET.....	5
2	SISARUUS SOSIAALISTEN SUHTEIDEN JOUKOSSA.....	7
	2.1 Sisarussuhteen tunnusmerkkejä.....	7
	2.2 Sisaruus kiintymyssuhteena.....	11
	2.3 Sisaruus velvollisuutena.....	14
3	TUNTEET JA VUOROVAIKUTUS SISARUSSUHTEESSA.....	17
	3.1 Läheisyys.....	17
	3.2 Sisaruskateus ja kilpailu.....	21
	3.3 Riitely.....	23
	3.4 Valta.....	25
4	SISARUUS JA SOSIAALINEN TUKE.....	28
	4.1 Ihmissuhteet sosiaalisen tuen lähteenä.....	28
	4.2 Sosiaaliseen tukeen liittyvät odotukset.....	31
	4.3 Sisarussuhteen tehtävät.....	34
5	TUTKIMUSONGELMAT.....	38
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	40
	6.1 Tutkimuksen kohdejoukko.....	40
	6.2 Tutkimusmenetelmä.....	42
	6.3 Aineiston keruu ja analyysi.....	43
	6.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	46

7	TUTKIMUSTULOKSET.....	49
	7.1 Sisarussuhteen muuttuminen.....	50
	7.1.1 ”Kulettu aika paljo sillai yhessä ja leikitty...”.....	50
	7.1.2 ”Teki tyhmiä kysymyksiä ja muuta ja kaikki sitte otti päähän.”..	51
	7.1.3 ”Se on kaikista kivointa just höpöttää, että mitä kuuluu...”.....	54
	7.2 Tunteet ja vuorovaikutus	55
	7.2.1 Läheisyys.....	55
	7.2.2 Sisaruskateus ja kilpailu.....	58
	7.2.3 Riitely.....	60
	7.2.4 Isosisko huolehtii – pikkusisko ihailee.....	63
	7.3 Sisko kuuntelee, rohkaisee ja kannustaa.....	66
	7.3.1 Sisko sosiaalisten taitojen opettajana.....	66
	7.3.2 Sosiaalinen tuki sisarussuhteessa.....	67
	7.3.3 Sisarussuhde kestää!.....	72
	7.4 Neljä kuvausta sisarussuhteesta.....	74
8	POHDINTA.....	78
	LÄHTEET.....	84
	LIITE 1: HAASTATTELUITEEMAT.....	91

1 NUORTEN NAISTEN SISARUSSUHTEET

Sisarussuhde voi olla ihmisen pisin ihmissuhde. Se syntyy ja muotoutuu sisarusten välille lapsuusvuosina, tulee koetelluksi ja kehittyy murrosiän kuohuissa ja vakiintuu jonkinlaiseksi yhteydenpidoksi aikuisuudessa. Sisarussuhteen luonteeseen vaikuttavat hyvin monet tekijät: sisarusten ikäero, sukupuoli, persoonallisuus, keskinäinen vuorovaikutus, erilaiset elämäntilanteet ja –tapahtumat, muut sisaruksille tärkeät ihmiset ja niin edelleen. Lasten sisarussuhteita tutkineet Abramovitch ym. toteavat sisaruksilla olevan ainutlaatuisen aseman toistensa elämässä. Sisarukset asuvat samassa taloudessa, ovat jatkuvasti läsnä toisilleen ja jakavat keskenään monenlaisia asioita vanhempien rakkaudesta ja huomiosta lähtien vaatteisiin, leluihin, yhteisiin tiloihin ja muuhun konkreettiseen päätyen. Ystävät valitsevat toisensa, mutta sisarukset eivät voi valita toisiaan. Lisäksi vanhemmat ja muut sisarusten kanssa tekemisissä olevat ihmiset omalla toiminnallaan vahvistavat sisarusten välistä sidettä. (Abramovitch, Pepler & Corter 1982, 84.)

Sisarussuhteessa tapahtuu suuri muutos, kun yhdessä eläminen ja asuminen päättyy sisarusten muuttaessa pois lapsuuskodista omiin talouksiinsa. Tiivis yhdessäolo vaihtuu yhteydenpitoon, jonka määrä ja sisältö on sisarusten omasta tahdosta ja mielenkiinnosta kiinni. Sisarussuhteita on tutkittu sekä yhdessäolon että yhteydenpidon vaiheissa, mutta kovin suurta huomiota ei ole erikseen kiinnitetty juuri

tuohon muutosvaiheeseen. Varhaisaikuisuuden vuodet ovat ihmisen elämänkulussa itsenäistymisen ja monenlaisten valintojen tekemisen aikaa, jolloin toisaalta otetaan etäisyyttä perheeseen, mutta toisaalta myös perhesuhteiden tarjoama tuki voi olla tärkeää. Tässä tutkimuksessa selvitettiin nuorten naisten näkemyksiä sisarussteista siinä vaiheessa, kun tiivis yhdessäolo on vaihtunut yhteydenpidoksi joitakin vuosia sitten. Painotus oli suhteiden nykyisessä tilanteessa, mutta aikaisempiin vaiheisiin liittyvien muistojen ja näkemysten avulla tarkasteltiin myös suhteiden muuttumista.

Salokangas (1988) toteaa, että sisarukset opettavat toisilleen, miten olla tarvittaessa tukena. Parhaimmillaan sisarussuhde antaa kokemuksia yhteenkuuluvuudesta ja pysyvyydestä, mutta toisaalta myös erilaisuudesta ja erilaisuuden hyväksymisestä. Sisarusuhteen luonteesta johtuen ”sisaruksen silmäyksellä, kosketuksella, halauksella ja osanotolla voi olla täysin eri merkitys kuin vieraamman henkilön vastaavilla eleillä” (Salokangas). Tämä sisarusuhteen syvä rakenne ja merkitys voi Salokankaan (1985) mukaan näyttäytyä ulkopuolisellekin tarkkailijalle erilaisissa kriisitilanteissa. Tässä tutkimuksessa sisarussuhdetta tarkasteltiin tästä tuen tarjoamisen näkökulmasta voimavarana, joka sisaruksilla on olemassa, kun he kaipaavat tai tarvitsevat tukea erilaisissa asioissa ja tilanteissa. Tutkittavat arvioivat itsensä ja sisarkonsa toisilleen antamaa tukea pääasiassa jokapäiväisissä, arkisissa tilanteissa, ei erityisissä kriiseissä.

Tutkimuksen kohteena olivat nuoret naiset ja heidän suhteensa siskoihinsa. Pulakos (1987) havaitsi tutkimuksessaan, että naiset tunsivat sisaruksensa läheisemmiksi kuin miehet ja että sisarusuhteet olivat heille tärkeämpiä kuin miehille. Lisäksi samaa sukupuolta olevilla sisaruspareilla oli vahvemmat tunteet yhteensopivuudesta ja tuen saamisesta toisiltaan sekä enemmän yhteisiä harrastuksia kuin eri sukupuolta olevilla sisaruspareilla. Samansuuntaisia havaintoja löytyi muualtakin sisarusuhteita koskevasta kirjallisuudesta. Näiden pääasiassa amerikkalaisten tutkimusten pohjalta hahmottui jonkinlainen esioletus siitä, että tapaustutkimuksen tyyppisessä, pienimuotoisessa tutkimuksessa voisi olla mielekäästä keskittyä selvittämään naisten suhteita siskoihinsa ja näiden suhteiden tarjoaman sosiaalisen tuen laatua ja sisältöä.

2 SISARUUS SOSIAALISTEN SUHTEIDEN JOUKOSSA

Sisarussuhde on varmasti monilta osin samanlainen kuin monet muut ihmissuhteet. Siihen liittyy samoja piirteitä ja periaatteita kuin muihinkin sosiaalisiin suhteisiin. Siihen kuuluu kuitenkin myös monia sellaisia tekijöitä, jotka tekevät siitä erilaisen muihin suhteisiin verrattuna. Mistä sisarussuhteen erilaisuus rakentuu? Miten sisarussuhteen ainutlaatuisuutta voisi kuvata? Tässä luvussa käydään läpi sisarussuhteelle ominaisia piirteitä ja hahmotellaan näkökulmia, joiden kautta sisarussuhdetta ja sen kehittymistä voisi tarkastella.

2.1 Sisarussuhteen tunnusmerkkejä

Sisarussuhdetta on määritelty monista eri näkökulmista. Jotkin määritelmät painottavat keskinäistä vuorovaikutusta ja riippuvuutta. Toiset korostavat sisarusten molemminpuolista vaikutusta toisiinsa tai suhteen ajallista kestoa. Cicirelli (1985; 1995, 2) on esittänyt sisarussuhteesta seuraavanlaisen kuvauksen: Sisarusten välinen suhde on useimmiten pisin ihmissuhde, jonka ihminen elinaikanaan kokee. Sisaruus tai veljeys on status, joka saadaan sisaruksen syntymän myötä tai lakiin perustuvan

adoption kautta. Sisaruudesta ei voi sanoutua irti, vaikka sisarussuhde olisi epätydyttävä eikä sisarusten välillä olisikaan kanssakäymistä. Tällaista olemassa olevaa sisarussuhdetta voidaan tarvittaessa tai haluttaessa pyrkiä parantamaan.

Lapsuudessa ja nuoruudessa sisarussuhteeseen kuuluu yleensä läheinen päivittäinen kanssakäyminen kotona. Aikuisena sisarussuhteita pidetään yleensä yllä välimatkojen päästä puhelimitse, kirjeitse, vierailuin, ja ulkoiset tekijät ja elämän tapahtumat voivat muuttaa suhdetta helpommin kuin aikaisemmissa vaiheissa. Sisaruksia pidetään suhteen tasaveroisina osapuolina. Jonkinlaisia eroja vallan ja statuksen suhteen voi ilmetä ikään, sukupuoleen, kokoon, älykkyyteen, sosiaalisiin taitoihin, taloudelliseen menestykseen tai muihin saavutuksiin perustuen. Useimmiten sisarukset hyväksyvät toisensa tasavertaisina, mihin yhtenä tekijänä vaikuttaa pitkä yhdessä jaettu historia henkilökohtaisia ja läheisiä kokemuksia. (Cicirelli 1985; 1995, 2.)

Mitä kaikkea sitten tulisi ottaa huomioon sisarussuhteita tutkittaessa? ”Sisarussuhde sisältää kaiken vuorovaikutuksen (teot, sanallisen ja sanattoman kommunikaation) kahden sellaisen yksilön välillä, joilla on yhteiset vanhemmat. Samoin sisarussuhteeseen kuuluvat kaikki tiedot, käsitykset, asenteet, uskomukset ja tunteet, joita sisaruksilla on toisiaan kohtaan siitä lähtien, kun he ovat tulleet tietoisiksi toistensa olemassaolosta. Sisarussuhde koostuu siis kolmesta komponentista: vuorovaikutusta koskevasta, kognitiivisesta ja affektiivisesta.” (Cicirelli 1985.)

Mitä tahansa näistä kolmesta komponentista tai osasta sitten tarkastelemaan on huomattava, että ne vaikuttavat kaikki toisiinsa. Cicirelli (1985) korostaa sitä, että sisarusten välinen vuorovaikutus ei ole vain toimintaa, jossa toisen käyttäytyminen toimii ärsykkeenä toiselle, vaan sisarukset hahmottavat toistensa käyttäytymistä omista näkökulmistaan, joihin vaikuttavat juuri suhteen kognitiiviset ja affektiiviset puolet eli tiedot ja tunteet toisesta ja toista kohtaan. Kaikki tämä vaikuttaa siihen, kuinka he reagoivat ja vastaavat toistensa käyttäytymiseen, ja tämä puolestaan vaikuttaa siihen, millaisia uusia tietoja ja käsityksiä sisarukset toisistaan muodostavat.

Sisarussuhteen jatkuminen aikoina, jolloin sisaruksilla ei ole keskinäistä kanssakäymistä, sisarusten vaikutus toisiinsa poissa ollessaan ja motivaatio ottaa yhteyttä erossa olon jälkeen voidaan Cicirellin (1985) mukaan myös selittää tämän mallin kognitiivisen ja affektiivisen osan avulla. Tämä näkemys on lähellä Hinden (1988) käsitystä, joka tarkastellessaan ihmissuhteita laajemmin, toteaa niiden säilyvän myös silloin kun keskinäistä vuorovaikutusta ei ole ja sisältävän sen lisäksi, mitä

suhteen osapuolet tekevät yhdessä, myös heidän havaintonsa, pelkonsa ja odotuksensa toistensa ja suhteen tulevaisuuden osalta.

Lähes kaikki sisaruksia koskevat tutkimukset on tehty sisaruksista, joilla on yhteiset biologiset vanhemmat, joiden kanssa sisarukset ovat asuneet. Erilaisten perhetyyppien määrän kasvaessa ja yleistyessä on alettu osoittaa yhä suurempaa mielenkiintoa myös muita sisarussuhteita kohtaan. Tällaisia muita sisarussuhteita ovat sisaruspuolten (half-sibling) muodostamat suhteet, jolloin toinen biologisista vanhemmista on yhteinen. On myös sisarussuhteita (stepsibling), joissa yhteisiä biologisia vanhempia ei ole, vaan sisarussuhde syntyy vanhempien avo- tai avioliiton myötä muodostuvassa uusperheessä. Tällaisesta sisarussuhteesta on jossain määrin kysymys myös adoption kautta syntyneissä suhteissa. (Cicirelli 1995, 3.)

Erilaisten sisarussuhteiden huomioiminen on tulevaisuudessa yhä tärkeämpää (Cicirelli 1995, 29). Tätä ajatusta tukevat ne muutamat tutkimukset, joita on jo tehty (ks. White & Riedmann 1992a; Pulakos 1990). Näiden tutkimusten mukaan ydinperheiden ja uusperheiden sisarussuhteet ovat niin erilaisia, ettei perinteisen sisarussuhdetutkimuksen tuloksia voi yleistää koskemaan kaikkia sisarussuhteita.

White ja Riedmann (1992a) vertailivat aikuisten kontakteja sisaruksiinsa ja sisaruspuoliinsa. Tulokset osoittivat, että molempiin pidettiin yhteyttä, mutta sisaruspuoliin merkittävästi vähemmän kuin sisaruksiin. Äitipuoli ja uudessa perheessä vietetyn ajan lyhyys vaikuttivat sisaruspuolten keskinäisiä kontakteja vähentävästi. Tutkijat esittävät tulostensa pohjalta ajatuksen, että kun syntyvyyden laskiessa ja avioerojen lisääntyessä lapsilla on yhä vähemmän sisaruksia ja uusperheiden myötä enemmän sisaruspuolia, perhesuhteiden verkostossa yhä tärkeämmäksi nousevatkin sisaruspuolten keskinäiset suhteet.

Sisarussuhdetta ei voi tutkia irrallaan niistä yhteyksistä, joiden osaksi se luonnostaan kuuluu. Luontevin ja yleisin konteksti sisarussuhteiden tarkastelussa on perhe. Yksi käytetyimmistä näkökulmista tässä yhteydessä on perheen ymmärtäminen systeeminä tai järjestelmänä, joka koostuu kolmesta alasytemistä: vanhempien/puolisoiden, vanhemman ja lapsen sekä sisarusten muodostamista alasytemeistä. Nämä muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden, jossa sillä, mitä tapahtuu vanhemman ja lapsen tai puolisoiden välillä, on vaikutusta siihen, mitä sisarusten välillä tapahtuu. (Cicirelli 1985.) Samasta asiasta puhuu Lamb (1982) todetessaan, että perhettä voidaan pitää monimutkaisena sosiaalisena järjestelmänä, joka sisältää

suhdeverkoston, jossa jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa jokaiseen muuhun verkoston jäsenenä sekä suoraan että epäsuorasti.

Tällainen ydinperhekonteksti on varmasti käyttökelpoinen tutkittaessa lasten sisarussuhteita, mutta jos tutkimuksen kohteena ovat aikuisten sisarussuhteet pelkkä lapsuudenperheen huomioiminen ei välttämättä riitä, vaan on otettava huomioon myös sisarusten mahdolliset puoliset, lapset ja muut avo- tai avioliiton kautta tulleet läheiset ihmissuhteet, jotka osaltaan vaikuttavat sisarusten keskinäisiin suhteisiin. Toisaalta sisarusten vaikutus toisiinsa voi olla myös suhteellisen riippumatonta vanhempien tai muiden perheenjäsenten vaikutuksesta sisaruksiin tai sisarusten vaikutuksesta koko perhesysteemiin. Erityisesti aikuisuudessa sisarusten keskinäinen suhde voi olla hyvin tärkeä ja erillinen muusta perheestä. (Cicirelli 1985; 1995, 6-7.)

Ydinperhettä laajemmasta sukulaisuuden näkökulmasta on kyse myös Argynen (1988) tarkastelussa, jossa hän nimeää tärkeimmiksi ydinperheen ulkopuolella oleviksi sukulaisiksi vanhemmat, aikuiset lapset ja sisarukset. Läheisyydeltään nämä ihmissuhteet ovat verrattavissa ystäviin, mutta ovat toisaalta aivan erilaisia. Näihin suhteisiin kuuluu yleensä voimakas myönteinen side, joka voi perustua varhaiseen kiintymykseen. Yhdessä vietettyä aikaa näissä suhteissa on ehkä suhteellisen vähän, mutta sen sijaan niihin kuuluu avunantoa pienissä ja isoissa asioissa ja säännöllisiä tapaamisia suvun kuulumisten vaihtamiseksi esimerkiksi jouluna ja muina vuotuisina juhlapyhinä. (Argyle 1988.)

Yksi mielenkiintoinen näkökulma sisarussuhteisiin on tarkastella niiden kehittymistä. Ihmissuhteiden kehitystä tarkastelevat sosiaalipsykologiset teoriat erottavat suhteiden kehityksessä erilaisia vaiheita: suhteen syntymisen/muodostumisen, ylläpitämisen ja mahdollisen hajoamisen. Sisarussuhteiden kohdalla tällaisen tarkastelun ajallisena kehyksenä on usein koko ihmisen elinikä. Sisarussuhteiden syntyvaihe sijoittuu varhaislapsuuteen. Sitten suhteessa seuraa pitkä ylläpidon vaihe, jolloin sen intensiteetti vaihtelee, kun sisarukset käyvät läpi erilaisia elämänvaiheita ja -tilanteita: kouluun meno, murrosikä, lapsuuskodista lähteminen, työelämään siirtyminen, perheen perustaminen, vanhempien kuolema ja niin edelleen. Sisarukset voivat jonakin ajanjaksona olla toistensa kanssa tekemisissä paljonkin ja välillä pitää yhteyttä harvoin ja satunnaisesti. Suhteen säilymiseen voivat vaikuttaa vanhemmat, muut sisarukset tai sukulaiset toimimalla yhteydenpitokanavana, mutta suhde voi säilyä myös ilman minkäänlaista kontaktia mielikuvien ja muistojen varassa. Kaikki tämä

osoittaa, että sisarussuhteita pitäisi tutkia useissa eri elämänvaiheissa ja eri aikoina, jotta niistä saataisiin kattavaa tietoa. (Cicirelli 1985.)

2.2 Sisaruus kiintymyssuhteena

Bowlbyn (1969) kiintymysteorian mukaan lapsen kiintymys ilmenee yrityksenä ylläpitää läheisyyttä, kontaktia tai kommunikaatiota vanhemman kanssa. Kiintymys viittaa tunnesiteeseen kahden ihmisen välillä ja se edellyttää rakkauden tunteita toista kohtaan ja halua olla yhdessä toisen kanssa. Kiintymysside säilyy vaikka läheisyyttä tavoittelevaa käyttäytymistä voi ilmetä vain satunnaisesti. Pieni lapsi jättää vanhempansa vaihtelevien välimatkojen päähän tai eri mittaisiksi ajanjaksoiksi ja palaa sitten uudistamaan kontaktin vanhempaan. Hieman myöhemmin kiintymykseen ilmaantuu myös halu suojella kiintymyksenkohdetta, mikä ilmentää pelkoa kiintymyskohteen menettämisestä. (Bowlby 1969.)

Alun perin Bowlby kehitti kiintymysteorian kuvaamaan lapsen ja äidin välistä suhdetta, mutta myönsi myöhemmin kiintymyksen mahdolliseksi muissakin tärkeissä, läheisissä ihmissuhteissa (Cicirelli 1985; Männikkö 1997). Kiintymys voi kehittyä myös isään, muihin perheenjäseniin ja ystäviin. Kiintymys ei myöskään pääty lapsuudessa tai varhaisnuoruudessa, vaan kestää läpi elämän. Aikuisuudessa kiintymyksen tunteita osoitetaan ajoittaisena yhteydenpitona, osallistumisena jälleennäkemisiin ja niin edelleen. Suojeleva käyttäytyminen ilmenee auttamisena ja huolehtimisena, joiden avulla pyritään turvaamaan kiintymyskohteen selviytyminen ja säilyttämään tunneside. (Cicirelli 1985.)

Kiintymyssiteen säilyminen erottavasta välimatkasta ja ajasta huolimatta on mahdollista identifikaation avulla. Samaistumisen ja siihen liittyvän kiintymyskohdetta kuvaavan psykologisen representaation avulla ihminen voi tavoittaa läheisyyden tunteen poissaolevaan kiintymyksenkohteeseen, tuntee tunnesiteen olemassaolon ja esimerkiksi käyttää tuota kohdetta tiettyjen toimintojen mallina. Tätä symbolista kontaktia voidaan täydentää silloin tällöin erilaisten yhteydenottojen avulla. (Cicirelli 1985.)

Sisarussuhteiden tutkimuksessa kiintymysteoriaa käyttäneet Bank ja Kahn (1982) ovat tuoneet esille identifikaatioprosessin tärkeyden sisarussuhteelle. He ovat

jakaneet identifikaation kolmeen tasoon. Läheisessä identifikaatiossa ihminen tuntee suurta samankaltaisuutta sisaruksen kanssa, ja se voi aiheuttaa vaikeuksia oman identiteetin muodostamisessa. Osittaisessa identifikaatiossa sisarusta kohtaan tunnetaan läheisyyttä, häneltä saadaan tukea ja ohjausta, mutta yksilöllä on vapaus päättää omasta kohtalostaan. Etäisessä identifikaatiossa samankaltaisuutta sisarukseen koetaan vain vähän, pikemminkin suuria eroavaisuuksia, mikä voi johtaa sisaruksen hylkäämiseen ja kieltämiseen. (Ks. Cicirelli 1985, 188-189.)

Symbolisten prosessien rooli kiintymyssuhteen ylläpitämisessä sisarusten välillä on saanut tukea myös Rossin ja Milgramin (1982) tutkimuksissa, joiden kohteena olivat aikuisten sisarussuhteet. Sisaruksia kohtaan tunnetun läheisyyden alkuperä paikantui lapsuuteen. Muistot varhaisesta läheisyydestä ja yhteiset arvot ja kiinnostuksenkohteet ylläpitivät tunnetta läheisyyden jatkuvuudesta huolimatta erossa olosta aikuisina.

Ainsworth (1991) tarkastelee kiintymystä pitkäkestoisena tunnesiteenä toiseen yksilöön. Kiintymyksen kohde on kiintyneelle ainutkertainen ja korvaamaton, eikä kukaan toinen voi ottaa hänen paikkaansa, vaikka yksilöllä on/olisi elämässään muita ihmisiä, joihin hän myös on kiintynyt. Kiintymyssuhteisiin kuuluu halu säilyttää läheisyys toiseen osapuoleen, ilo jälleennäkemisestä, ahdistus selittämättömän eron yhteydessä ja syvä suru menetyksen kohdatessa. Suhteet muihin ihmisiin ovat tärkeitä, vaikka ne eivät perustuisikaan kiintymykseen. Kuitenkin tällaiseen tunnesiteeseen perustuvat suhteet ovat todennäköisesti ihmisen sosiaalisen verkoston tärkeimmät osat. (Ainsworth 1991.)

Sisaruksista kiintymyskohteina on olemassa vähän systemaattista tutkimustietoa. Stewartin (1983) sekä Stewartin ja Marvinin (1984) tutkimukset kuitenkin osoittivat, että jo esikouluikäiset lapset voivat olla nuorempien sisarustensa kiintymyksen kohteena. Nuoremmat sisarukset hakivat oudossa tilanteessa turvaa vanhemmista sisaruksistaan, mikäli nämä kykenivät osoittamaan sisaruksiaan kohtaan huolehtivaa käyttäytymistä eli rauhoittamaan ja lohduttamaan heitä. Tutkimuksiin osallistuneista 3- ja 4-vuotiaista lapsista noin puolet kykeni siihen. (ks. Ainsworth 1991, 46-47; Durkin 1995,127.)

Sisarukset, joilla on pieni ikäero voivat olla lapsuusvuosina toistensa leikkikavereita ja heistä voi tulla ystäviä. Jotkut sisarukset voivat tulla toistensa parhaiksi ystäviksi, joiden suhde perustuu yhteistyöhön, vastavuoroisuuteen ja molemminpuo-

liseen luottamukseen. Tämä viittaa Ainsworthin (1991) mielestä turvallisen kiintymyskomponentin olemassaoloon näissä suhteissa.

Toisaalta monia sisarussuhteita leimaavat ristiriitaiset tunteet ja silti niistä muodostuu kestäviä tunnesiteitä. Yhdessä jaetun kokemushistorian merkitys voi olla yksi selitys tälle ilmiölle. Huolimatta erilaisista harrastuksista, kiinnostuksen kohteista, riidoista ja muista ristiriitojen aiheuttajista, sisaruksilla on pitkältä ajalta yhdessä jaettuja asioita ja kokemuksia. Tältä pohjalta sisarusten on helpompaa havaita ja tulkita tilanteita samalla tavalla ja päästä keskinäiseen ymmärrykseen, johon ei välttämättä aina tarvita sanallista kommunikointia lainkaan. (Ainsworth 1991.)

Kiintymysteoria, joka alun perin syntyi kuvaamaan lapsen kiintymystä äitiin, voi olla hedelmällinen tunnesiteiden ymmärtämisessä lapsuuden jälkeenkin. Aikuiset eivät ole vain kiintymyskohteina lapsille, vaan myös heillä itsellään on kiintymyskohteita. Aikuisen kiintymyssuhde voidaan määritellä suhteellisen pitkäkestoiseksi suhteeksi kumppaniin, joka nähdään kykeneväksi tarjoamaan fyysistä ja/tai psyykkistä turvaa tilanteissa, joissa aikuinen kokee itseensä, toiseen tai suhteeseen kohdistuvaa uhkaa. Aikuisten kiintymyssuhteet voivat olla vastavuoroisia suhteita, joissa molemmat osapuolet antavat turvaa toisilleen. Siinä, missä lapsi yleensä tarvitsee vanhempansa fyysisestikin lähelleen tunteakseen olonsa turvalliseksi, aikuiselle useimmiten riittää tieto toisen saatavilla olosta. Tyypillisiä aikuisten kiintymyssuhteita ovat parisuhteet, suhteet omiin vanhempiin ja läheisiin ystäviin. (Ainsworth 1991; Berman & Sperling 1994; Horppu 1998.) Trinken ja Bartholomewin (1997) tutkimukseen osallistuneet opiskelijat nimesivät keskimäärin viisi sellaista merkittävää tunnesuhdetta, jotka tutkijat luokittelivat kiintymyssuhteiksi. Tärkeysjärjestyksessä tutkittavat luettelivat kiintymyskohteensa seuraavasti: puoliso, äiti, isä, sisarukset, parhaat ystävät.

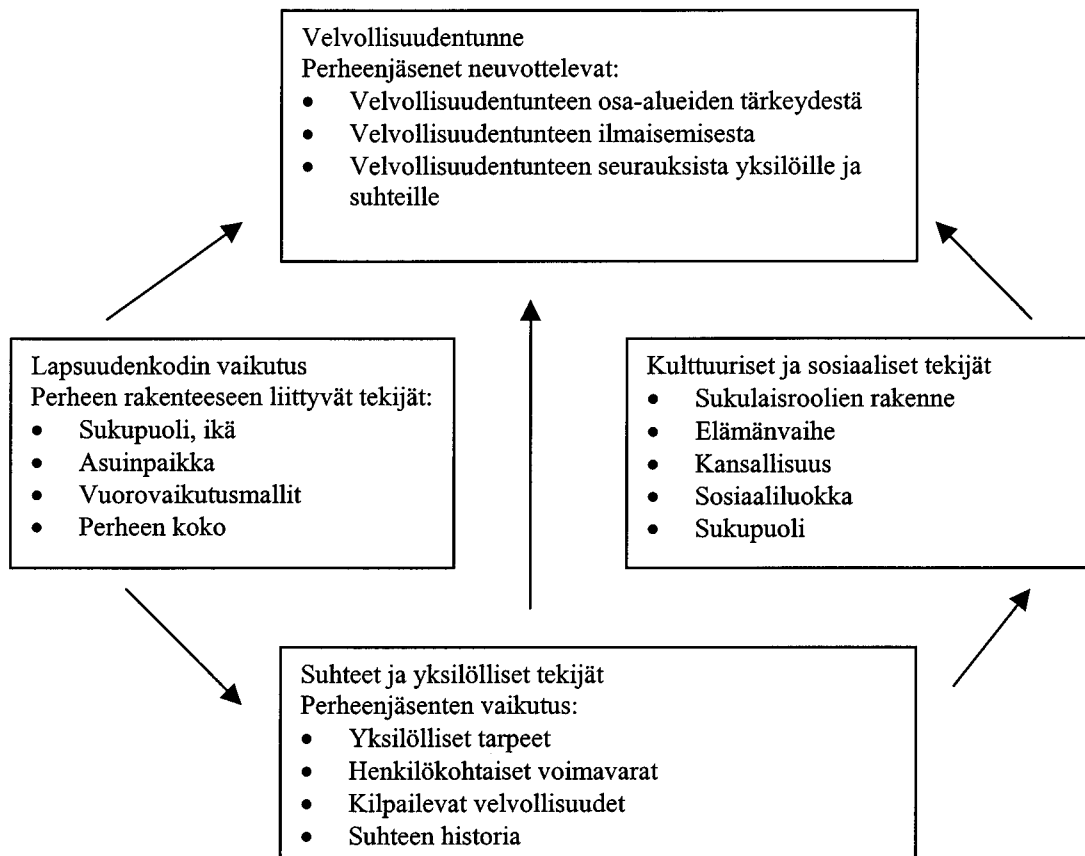
Kiintymysteorian käyttö aikuisten tärkeiden ihmissuhteiden tutkimuksessa on lisääntynyt ja teoriaa on kehitetty edelleen. Lasten kiintymystyylien kuvaukseen on ollut oma luokituksensa ja niin on nykyään aikuisillekin. Aikuisten kiintymystyylien selvittämiseksi ovat mittareita kehittäneet ainakin Hazan ja Shaver (1987), Bartholomew (1990) sekä Simpson, Rholes ja Nelligan (1992). Kiintymykseen kuuluu halu säilyttää läheisyys kiintymyskohteeseen. Ihmissuhteiden luonnetta onkin ehkä helpompi kuvata läheisyyden kuin kiintymyksen käsitteen avulla. Läheisyys kertoo ihmissuhteista kiintymystä kapea-alaisemmin, mutta sitä ja sen voimakkuutta on hel-

pompi mitata ja arvioida kuin kiintymyksen esiintymistä. Läheisyyttä ja sen ilmene-
mistä ihmissuhteissa käsitellään enemmän tuonnempana.

2.3 Sisaruus velvollisuutena

Yksi mahdollinen näkökulma sisarussuhteiden tutkimiseen voisi olla selvittää vel-
vollisuuksia, joita sisarukset kokevat sisältyvän heidän keskinäisiin suhteisiinsa tai
sääntöjä, joita he kanssakäymisessään luovat ja noudattavat. Ihmissuhteisiin sisältyy
paljon tunnustettuja, mutta kirjoittamattomia sääntöjä käyttäytymisestä, jota odote-
taan tietyissä ihmissuhteissa tai jonka ei katsota kuuluvan kyseisiin suhteisiin. Eräs
tutkimuksissa löydetty raja kulkee perhettä, ystäviä ja muita läheisiä ihmissuhteita ja
toisaalta naapureita, työtovereita ja muita vähemmän läheisiä suhteita koskevien
sääntöjen välillä. Ensin mainittuja läheisiä suhteita koskevat säännöt pyrkivät var-
mistamaan läheisyyden säilymisen ja etäisempiä suhteita koskevat säännöt korosta-
vat läheisyyden välttämistä. (Argyle 1988.)

Perhesuhteissa ilmenevää velvollisuudentunnetta tutkinut Stein (1993) tote-
aa velvollisuudentunteen ilmenevän odotuksina sopivasta käyttäytymisestä sukulai-
suussuhteiden muodostamassa kontekstissa läpi elämän. Kotoa ja perheestä irtautu-
miseen ja toisaalta yhteydenpitämiseen liittyvät asiat ovat keskeisiä pyrittäessä hah-
mottamaan koko elämänsä kattavia kehyksiä velvollisuudentunteen eri osa-
alueille. Yhteydenpito pelkästään ei vielä riitä, vaan sen lisäksi perheenjäsenillä voi
olla odotuksia sen suhteen, millaisia henkilökohtaisia asioita heidän pitäisi jakaa kes-
kenään ja millaisten asioiden esille ottamista pitäisi vältellä. Sopiva henkilökohtais-
ten asioiden jakaminen perheen kesken voi auttaa itsenäisyyden tunteen saavuttami-
sessa ja toisaalta vahvistaa perheeseen kuulumisen tunnetta. Sopivan itseriittoaisten
säilyttäminen, toisaalta asioiden jakaminen yhdessä, keskinäisten konfliktien välttä-
minen, yhteydenpito ja avunanto ovat velvollisuudentunteeseen sisältyviä tehtäviä.
(Stein 1993.)

KUVIO 1. Velvollisuudentunteen rakentuminen (Stein 1993, 89)

Velvollisuudentunteen konstruktion ytimessä ovat neuvottelut oikeuksista ja velvollisuuksista perheenjäsenien keskinäisten suhteiden kontekstissa (Kuvio 1). Velvollisuudentunteen ilmaiseminen on hienovaraista, usein näkymätöntä ja monimutkaista. Perheenjäsenet kehittävät omat uskomusjärjestelmänsä ja käyttäytymismallinsa velvollisuudentunteen ilmaisuun ja sen mukaiseen toimintaan vuorovaikutuksessa. Velvollisuudentunne on vahva sosiaalinen voima, joka muokkaa käyttäytymistä henkilökohtaisissa suhteissa. Tämä perheenjäsenien toisiaan kohtaan tuntema velvollisuus on potentiaalinen näkökulma kuvata perheeseen kuuluvien keskinäisten suhteitten jatkuvuutta, niiden tarjoamaa tukea ja keskinäistä riippuvuutta läpi koko eliniän. (Stein 1993.)

Pohtiessaan selityksiä sukulaisuussuhteiden kestävyydelle Ainsworth (1991) esittää yhtenä mahdollisena tekijänä kulttuuriset käytännöt, jotka vaikuttavat sukulaisuussuhteisiin kasvattamalla yksilön uskoa siihen, että hän voi luottaa sukulaisiin

liittolaisina ja avuntarjoajina tarvittaessa. Monet ihmiset kokevat, että he voivat pyytää sukulaisilta sellaista apua, jota he epäröivät pyytää läheisiltäkään ystäviltä. Vastavuoroisesti useat ihmiset tuntevat moraalista velvollisuutta tarjota apua sukulaisille. Tällaiset asenteet vahvistavat Ainsworthin mielestä sukulaisten asemaa yksilön sosiaalisessa verkostossa. Myös Cicirelli (1995,119) toteaa, että useimmat aikuiset on kasvatettu hyväksymään sisarusten asianmukaista keskinäistä kanssakäymistä koskevat normit, jotka koskevat muun muassa suhteen ylläpitoa ja auttamista sairaiden kohdatessa. He myös tuntevat velvollisuudekseen toimia näiden normien mukaan läpi elämänsä.

Sisarussuhteisiin kohdistuvia odotuksia ja normeja tarkastelivat Lee, Mancini ja Maxwell (1990) tutkiessaan, kuinka paljon aikuiset sisarukset pitävät yhteyttä toisiinsa, millä tavoin ja mikä heitä siihen motivoi. Tulosten mukaan määrällisesti mitattuna naiset pitivät tiiviimmin yhteyttä sisaruksiinsa ja yhteydenpidon motiiviksi he ilmoittivat useammin vapaaehtoisuuden ja oman halun kuin velvollisuuden. Yleisesti tutkittavat pitivät tiiviimmin yhteyttä sisaruksiinsa, jos he kokivat sisarukset itselleen läheisiksi, jos he tunsivat olevansa jotenkin vastuussa sisarustensa hyvinvoinnista ja jos he asuivat suhteellisen lähellä toisiaan. Vastuu ja läheisyyden tunne liittyivät kiinteästi toisiinsa ja tästä tutkijat arvioivat johtuvan sen, ettei sisarussuhteeseen liitettyjä velvollisuuksia koettu yleensä rasittavina.

3 TUNTEET JA VUOROVAIKUTUS SISARUSSUHTEESSA

Mitkä ovat sisarussuhteen ”kriittiset pisteet” tai mitkä ominaisuudet voisivat olla sisarussuhteiden kuvaamisessa kaikkein keskeisimpiä ja oleellisimpia? Furman ja Buhrmester (1985a) ovat tutkineet 11-13 -vuotiaiden sisarussuhteita tavoitteenaan kehittää systemaattista viitekehystä sisarussuhteiden kuvaamiseksi ja niiden merkityksen ymmärtämiseksi. Heidän aineistostaan nousi neljä erillistä faktoria: lämpö/läheisyys, asema/valta, konflikti ja sisaruskateus. Stocker ja McHale (1992) puolestaan löysivät 5- ja 6-luokkalaisten sisarussuhteita tutkiessaan sisarussuhteen keskeisiksi osa-alueiksi kiintymyksen, kilpailun ja vihamielisyyden. Seuraavassa luvussa tarkastellaan tällaisia sisarussuhteen osa-alueita ja sitä, miten ne ilmenevät sisarussuhteissa ja mitä ne sisarussuhteista kertovat.

3.1 Läheisyys

Mitä läheisyys ihmissuhteissa itse asiassa tarkoittaa ja kuinka sen voisi määritellä? Kelley ym. (1983, 13, 38-39) toteavat, että suhteen läheisyyden kriteeriksi ehdotetaan usein positiivista tunnetasoa. Yleisesti uskotaan, että läheisiä suhteita luonnehti-

vat voimakkaat myönteiset tunteet ja vahva tunnepohjainen sitoutuminen. Kirjoittajien määritelmän mukaan läheiset suhteet eivät kuitenkaan välttämättä sisällä myönteisiä tunteita. Läheisissä suhteissa on suuri mahdollisuus vaikuttaa tunteisiin, mutta tunteet eivät ole jatkuvasti ”esillä”. Sen sijaan kirjoittajien mukaan läheisissä suhteissa on voimakas, säännöllisesti erilaisissa yhteyksissä ilmenevä keskinäinen riippuvuus, joka kestää huomattavan pitkän ajan, esimerkiksi ystävyyssuhteet, avioliitot ja vanhempi-lapsi –suhteet. Tämän määritelmän mukaan läheinen on synonyymi vaikuttavalle eli läheisissä suhteissa olevilla ihmisillä on suuri vaikutus toisiinsa.

Campbell ja Tesser (1985) määrittelevät läheisyyden psykologisena läheisyytenä kohdehenkilön ja toisen ihmisen välillä kohdehenkilön näkökulmasta. Heidänkään mielestään myönteiset tunteet eivät ole välttämätön ehto läheisyydelle. Esimerkiksi sisarukset ovat psykologisesti läheisiä huolimatta siitä, että useimpien sisarusten kanssakäymistä ainakin ajoittain luonnehtivat kielteiset tunteet. Perheenjäseniä pidetään läheisinä, koska he katsovat muodostavansa eräänlaisen psykologisen yksikön ja myös muut ihmiset tulkitsevat asian näin. Campbell ja Tesser toteavat, että tällaiseen psykologiseen läheisyyteen ei välttämättä liity välitöntä vuorovaikutusta eli heidän määritelmänsä tuo läheisyyden lähelle yhteenkuuluvaisuuden tunnetta, joka ei edellytä välttämättä säännöllistä tai suoraa vuorovaikutusta.

Edellä esitetyt läheisyyden määritelmät käyvät hyvin yhteen Rossin ja Milgramin (1982) tutkimustulosten kanssa. He haastattelivat 22-93 –vuotiaita naisia ja miehiä heidän sisarussuhteistaan. Haastatellut liittivät läheisyyden useammin perheeseen kuin sisaruksiin. Lapsuuden jaetut kokemukset vaikuttivat perheeseen kuulumisen tunteisiin ja sitä kautta sisaruksia kohtaan tunnettuun läheisyyteen. Perheen yhteiset hetket, esimerkiksi ruokailut, pelituokiot, kirkossa käynti, juhlat ja pelon ja surun jakaminen sairauksien tai kuolemantapausten kohdatessa olivat konteksti, jossa perheen arvot ja perinteet välittyivät ja yhteisyys korostui. Sisaruksensa läheisiksi kokeneet muistelivat opiskelua ja työskentelyä yhdessä sekä yhteisiä harrastuksia. Läheisyyden tunteen kehittymistä edisti myös fyysinen läheisyys, esimerkiksi yhteinen huone ja yhdessä kuljetut koulumatkat.

Samassa tutkimuksessa Ross ja Milgram selvittivät myös läheisyyden säilymistä elämän eri vaiheissa. Lapsuuskodista lähteminen oli tutkittavien mielestä käänne, joka ”höllensi” siteitä sisarusten välillä vähentäen läheisyyttä. Maantieteellinen välimatka kehittyi myös jonkinlaiseksi henkiseksi etäisyydeksi. Sisarusten välistä läheisyyttä säilyttivät lapsuuskodista omaksutut arvot, perinteet ja vuorovaiku-

tusmallit ja niiden ylläpitäminen. Toinen läheisyyttä säilyttävä tekijä olivat muistot tapahtumista, jotka liitettiin läheisyyden syntymiseen lapsuudessa. Perheen rituaalit, säännölliset tapaamiset, yhteiset lomat, merkittävät syntymäpäivät tai isompien saavutusten juhliminen yhdessä koettiin myös perheyhteyttä ja sisarusten läheisyyttä vahvistavaksi. Sisarukset saivat muistella menneitä, lisätä yhteisten kokemusten määrää ja liittää sisarusten puoliset ja lapset perheeseen.

Osa tutkittavista kertoi sisarusten avioliittojen vahvistaneen sisarussuhteita. Näin kävi, jos sisarusten puolisoista pidettiin ja he sopivat perheeseen arvojensa ja kiinnostuksen kohteidensa puolesta. Päinvastainen vaikutus sisarussuhteisiin oli puolisoilla, joilla oli eri uskonto, erilainen etninen, sosioekonominen tai koulutustausta. (Ross & Milgram 1982.) Myös Connidis (1992) tutkimuksessaan isojen elämänmuutosten vaikutuksista sisarusten suhteisiin päätyi samansuuntaisiin tuloksiin. Sisarussuhteita paransivat avioliittokokemusten jakaminen ja hyvät suhteet puolisoon ja lapsiin. Huonontuneiden sisarussuhteiden taustalla nähtiin muutto pois lapsuudenkodista, puolison erilainen perhetausta ja konfliktit sisaruksen puolison kanssa.

Tutkittaessa läheisyyden ilmenemistä sisarussuhteissa, ne on joissakin tutkimuksissa asetettu rinnakkain ja vertailtaviksi ystävyysuhteiden kanssa. Floyd (1995) lähti omassa tutkimuksessaan liikkeellä ajatuksesta, että ystävyys ja sisaruuden välinen raja on usein hämärä; sisaruksia pidetään ystävinä ja ystäviä kuin sisaruksina. 168 yliopisto-opiskelijaa vastasi kyselylomakkeeseen, jossa heitä pyydettiin arvioimaan suhteitaan sekä omaa että toista sukupuolta olevaan ystävään ja sisarukseen. Tutkittavat yhdistivät erityisesti kolme asiaa sisarussuhteiden läheisyyteen: palvelusten tekeminen toiselle, avun tarjoaminen hätätilanteissa ja ajatuksen, että ”tietää, että olemme läheisiä ilman, että siitä tarvitsee puhua”. Tutkittavat eivät kokeneet ystäviään sisaruksia läheisemmiksi tai päinvastoin, mutta sisarussuhteissa läheisyys ilmeni eri tavalla kuin ystävyysuhteissa. Sisarusten välillä korostui luotettavuus. Sisarukset tietävät voivansa luottaa toistensa apuun ja siihen, että suhde pysyy läheisenä, vaikka siitä ei puhutakaan. Ystävien läheisyyden kannalta oli tärkeämpää jonkinlainen samankaltaisuus, joka näkyy yhteisinä kiinnostuksen kohteina ja harrastuksina. (Floyd 1995.)

Mitä asioita tai ominaisuuksia ihmiset liittävät suhteisiin, joiden kohde on heille läheinen? Tämä kysymys on innostanut Floydia ja Parksia (1995) tutkimaan aihetta grounded theory –lähtöisesti pyytäen tutkittavia valitsemaan heille läheisen ystävän ja sitten kuvailemaan, mikä kyseisestä suhteesta tekee läheisen. Vastaajat

ilmoittivat läheisyyden ilmenevän toiselle avautumisena/uskoutumisena, vastavuoroisena tukemisena, tunteenilmauksina, säännöllisenä kanssakäymisenä ja yhteisinä kiinnostuksen kohteina. Myöhemmin listaan on vielä löydetty yhdessäolon helppous ja miellyttävyys, luottamus, toisen hyväksyminen, ymmärtäminen ja arvostaminen, toisesta välittäminen sekä neuvojen antaminen (Parks & Floyd 1996). Edelleen tutkijat vertailivat ystävyys- ja sisarusuhteita olettaen, että toiselle uskoutuminen on läheisyyden kannalta tärkeämpää ystävyysuhteissa kuin sisarusuhteissa. Näin näytti tulosten valossa olevan. Ilmeisesti sisarusuhteet pysyvyytensä takia ovat riippumattomampia verbaalisesta vahvistamisesta kuin ystävyysuhteet. (Floyd & Parks 1995.)

Sisarusuhteiden läheisyyttä tarkasteltaessa on kiinnitetty huomiota myös siihen, onko sisarusten sukupuolella vaikutusta suhteiden läheisyyteen. Cicirelli (1985) katsoo, että läheisyyden tunteet sisarusia kohtaan voivat vaihdella perheen sisällä, mutta toteaa myös näyttävän siltä, että yleensä sisaret ovat toisilleen läheisempiä kuin veljet. Pulakosin (1987) tutkimustulokset vahvistavat tätä käsitystä osoittaessaan naisten kokevan sisarusensa läheisemmiksi ja pitävän sisarusuhteita tärkeämpinä kuin miehet. Floyd arvioi sen, kuinka tyttöjä ja poikia kasvatetaan vaikuttavan myös siihen, millaista siskojen ja veljien keskinäinen kanssakäyminen on. Omassa tutkimuksessaan hän lähti oletuksesta, että miesten sisarusuhteet eivät välttämättä ole etäisempiä kuin naisten sisarusuhteet, vaan yhtä läheisiä läheisyyden vain ilmetessä niissä eri tavalla. Tutkimukseen osallistuneet miesopiskelijat arvioivatkin sisarusuhteensa yhtä läheisiksi kuin naisopiskelijat omat sisarusuhteensa. Läheisyyden tutkittavat kertoivat ilmenevän omista henkilökohtaisista asioista ja keskinäisestä suhteesta puhumisena, yhteisinä puuhina ja harrastuksina sekä luottamuksena. Tutkimuksen tuloksissa ei ollut merkitsevää eroa näiden läheisyyden muotojen ilmenemisessä eri sukupuolta olevien vastaajien välillä. Sukupuoli nousi kuitenkin merkitseväksi tekijäksi, kun tuloksia tarkasteltiin sisaruspareittain. Kahden sisaren suhteissa henkilökohtaisista asioista puhuminen oli läheisyyden kannalta tärkeämpää kuin veli-veli tai sisko-veli -suhteissa. Yhteinen harrastaminen oli tärkeämpää kahden veljen sisaruspareille kuin kahden siskon tai sisko-veli sisaruspareille. (Floyd 1996.)

3.2 Sisaruskateus ja kilpailu

Sisarusten välisestä kateudesta on Cicirellin mukaan kirjoitettu sisarussuhteiden tutkimuksen alusta asti. Sisaruskateuteen sisältyy hänen mukaansa kilpailua hyväksytyksi tulemisesta, tunnustuksen saamisesta ja rakkaudesta. Se perustuu vertailuihin ja arviointeihin, joita jompikumpi tai molemmat sisarukset tai joku muu tekee erilaisten piirteiden, saavutusten, ulkonäön ja monien muiden seikkojen suhteen. Sisaruskateus voi olla hyvin vähäistä tai erittäin voimakasta ja kaikkea siltä väliltä. Kateuteen vaikuttavat ainakin sisarusten omat persoonallisuudenpiirteet, suhteet vanhempiin ja perheen arvot. Vähäisimmillään se on sovinnollista kilpailua joissakin asioissa ja pahimmillaan vihan tunteita sisarusta kohtaan ja halua vahingoittaa toista. (Cicirelli 1985.)

Sisaruskateudenkin juuret ovat varhaislapsuudessa. Tutkimuksissa on todettu, että jo varsin varhain lapset kykenevät tunnistamaan omia myönteisiä tunteitaan ja tulkitsemaan toisten tekoja näiden tunteiden avulla. Todennäköisesti sama pätee myös kielteisiin tunteisiin. (Cicirelli 1985.) Tästä ovat saaneet todisteita pienten lasten sisarussuhteita tutkineet Dunn ja Kendrick (1982,89-94). Yksi heidän tutkimuksistaan, jonka aineisto kerättiin havainnoimalla lasten vuorovaikutusta ja haastatteleamalla äitejä, alkoi ennen perheen toisen lapsen syntymää. Viimeiset havainnoinnit ja haastattelut tehtiin vauvojen ollessa 14 kuukauden ikäisiä. Vanhemmat sisarukset olivat tuolloin 2½-3-vuotiaita. Useimmissa tapauksissa vanhempi sisar tai veli osoitti vauvaa kohtaan sekä myönteistä että kielteistä käyttäytymistä. Vanhemmat sisarukset pyrkivät suojelemaan vauvaa uhkaavissa tilanteissa ja asettuivat puolustamaan häntä äidin toruessa tai rangaistessa. Sisarukset osoittivat myös sisaruskateutta ja mustasukkaisuutta nuorempaa sisarusta kohtaan vanhempien puuhaillessa ja leikkiessä vauvan kanssa. Puolet 14 kuukauden ikäisistä lapsista kaipasi äitien kuvasten mukaan vanhempaa sisarustaan tämän ollessa poissa. Useat heistä hakivat lohdutusta vanhemmalta sisarukselta ja yrittivät myös itse lohduttaa sisarusta tämän ollessa poissa tolaltaan. Nuoremmat sisarukset lähestyivät sisaruksiaan useammin ystävällisesti kuin esikoiset, joiden käyttäytymisen ystävällisyydessä tai vihamielisyydessä oli suuria yksilöllisiä eroja.

Sisaruskateudesta voi olla vaikea puhua siihen liitetyn sosiaalisen stigman takia. Tämän havaitsivat tutkimuksessaan Ross ja Milgram (1982). Tutkimukseen

osallistuneista 71% tunsi kateutta sisaruksiaan kohtaan. Kateuden aiheuttajiksi ja ylläpitäjiksi nähtiin joko aikuiset tai sisarukset. Aikuisten, useimmiten vanhempien tai isovanhempien, aiheuttama kateus sai alkunsa joko avoimesta tai piilotetusta vertailusta. Avoin vertailu ilmeni esimerkiksi kielteisinä kommentteina, joilla osoitettiin ettei päässyt samalle tasolle suosituksen sisaruksen kanssa. Kateutta saattoivat synnyttää myös myönteiset ilmaukset, joiden tarkoituksena oli kenties osoittaa hyvän käyttäytymisen malli lapsille. Näissä ilmauksissa yhtä, suosikkia, pyydettiin olemaan mallina muille sisaruksille. Piilotetussa vertailussa lapsi havaitsi jonkun aikuisen suosivan kohtelun toista sisarusta kohtaan ja kateuden pohjalla oli tunne siitä, että toista arvostettiin enemmän.

Sisarusten aiheuttaman kateuden aloittajiksi Rossin ja Milgramin tutkittavat mainitsivat useimmiten veljen, harvemmin siskon ja vielä harvemmin kertoja itsensä. Isoissa perheissä tällainen kateus saattoi syntyä myös sisarusryhmien välille. Tutkittavat sijoittivat sisarusten aiheuttaman kateuden alun usein nuoruusvuosiin tai aikuisuuteen. Se ilmeni kilpailuna vanhempien huomiosta ja tunnustuksesta ja myös vallan ja aseman tavoitteluna suhteessa muihin sisaruksiin. Vanhemmat saattoivat ”nostaa” tai joku sisaruksista itse pyrkiä jonkinlaisen varavanhemman rooliin. Tällaista kateutta saattoi syntyä myös silloin, jos nuorempi piti vanhempaa sisarusta mentorinaan ja vanhempi sisarus ei antanut nuoremmalleen tunnustusta tämän saavutuksista vaan vertaili vain omilla vahvuusalueillaan. (Ross & Milgram 1982.)

Sisaruskateus voi kestää läpi elämän. Useimmilla se kuitenkin vähenee ajan kuluessa. Syitä tähän voi olla useita. Aikuisten sisarusten yhteydenpito ja kanssakäyminen on usein luonteeltaan sellaista, että sisaruskateuteen ja keskinäiseen kilpailuun liittyviä aiheita voidaan välttää. Joissakin tilanteissa, joista perinnön jako ehkä tyypillisin, vanha kateus ja kauna voivat nousta esille. Sisaruskateus voidaan myös pyrkiä piilottamaan. Vanhemmat ovat ehkä yrittäneet karsia tällaiset tuntemukset lapsistaan antamalla ymmärtää, että on häpeällistä ja epäkypsää tuntea kateutta tai vihamielisyyttä sisaruksia kohtaan. Tästä seuraa myös se, että tutkittavat usein aliarvioivat tuntemansa sisaruskateuden itseraportointiin perustuvissa tutkimuksissa. (Cicirelli 1985.)

Sisaruskateus voi laajeta sisarussuhteen ulkopuolelle niin, että muutkin voivat huomata sen olemassaolon. Tästä huolimatta useimmiten vallitsee sanaton sopimus siitä, että kateuden tunteista ei puhuta. Tästä seuraa se, että kateuden kohde itse voi olla tietämätön sisaruksen häntä kohtaan tuntemasta kateudesta. Yleensä alem-

muuden tunteista, kateudesta ja kilpailusta oli vain omakohtainen kokemus. Yksi selitys tälle tilanteelle voisi olla se, että jos kateudesta kärsivä pitää sisaruksestaan ja haluaa hänen hyväksyntänsä, hän pelkää kertomisen vahingoittavan sisarussuhdetta pysyvästi. (Ross & Milgram 1982.)

Vallitseeko sisarussuhteessa sovittamaton ristiriita, jos sisarukset tuntevat samanaikaisesti sekä läheisyyttä että kateutta toisiaan kohtaan? Cicirelli (1982) on pohtinut sisarussuhteen läheisyys-kateus dialektiikkaa yksilöllisen kasvun ja suhteen voimistumisen näkökulmasta. Liiallinen läheisyys voi häiritä yksilöllisen identiteetin kehittymistä. Toisaalta tietty määrä kateutta ja kilpailua voi toimia kannustimena persoonallisuuden kasvulle ja yksilöllisille saavutuksille. Läheisyyden tunteet puolestaan tarjoavat lämpöä ja tukea. Yhdessä nämä ominaisuudet muodostavat suotuisat olosuhteet sekä sisarusten yksilölliselle kehitykselle että sisarussuhteen lujittumiselle.

Ambivalenttisuuden ilmenemistä aikuisten sisarussuhteissa on tutkinut Bedford (1989) vertaillen sisarussuhteista annetun kuvauksen ja sisarusta kohtaan koettujen tunteiden vastaavuutta. Hänen saamiensa tulosten pohjalta näyttää siltä, että ihmiset eivät joko tiedosta tunteitaan sisaruksiinsa kohtaan tai ovat tietoisia vain toisesta ulottuvuudesta, myönteisestä tai kielteisestä. Naisten kuvaukset ja tunteet sisarta kohtaan olivat yhdenmukaisempia kuin miesten kuvaukset ja tunteet veljeä kohtaan. Elämäntilanne vaikutti siten, että naiset, joilla oli pieniä lapsia, tiedostivat paremmin sisareen kohdistuvat myönteiset kuin kielteiset tunteet. Tässä suhteessa päinvastaisen tuloksen saivat Kramer ja Baron (1995), joiden tulokset osoittivat, että pienten lasten äidit olivat erityisen tietoisia kielteisistä kokemuksista omissa sisarussuhteissaan ja pyrkivät muuttamaan historian kulkua eli toimimaan niin, että heidän lastensa sisarussuhteet olisivat kehittyneet myönteisiksi.

3.3 Riitely

Sisarusten keskinäinen riitely vaikuttaa perhe-elämän väistämättömältä osalta. Niin epämiellyttävää kuin se joskus voikin olla, sillä on myös hyvät puolensa. Riidellessään sisarukset oppivat katsomaan asioita toisen näkökulmasta, puolustamaan omia näkemyksiään ja neuvottelemaan näkemuserojen yhteen sovittamisesta. Kun sisaruk-

set itse sopivat kiistansa tai vanhemmat asettavat rajat riitelylle ja auttavat sopimisessa, tällaiset sovintoon päättyvät riidat antavat lapsille valmiuksia kanssakäymiseen kavereiden ja muiden ihmisten kanssa. (Cicirelli, 1995,9.)

Raffaelli (1992) pyrki selvittämään 10-15-vuotiaiden sisarusten keskinäisten konfliktien ja sisarussuhteen laadun välistä yhteyttä sekä löytämään sisarusten väliselle riitelylle selityksiä ja merkityksiä. Sisarukset, joiden riidanaiheet liittyivät toisen luottamuksen pettämiseen, viettivät enemmän aikaa yhdessä kuin sisarukset, jotka riitelivät tavaroiden omistuksesta ja muista vastaavan tyyppisistä aiheista. Kiintymyksen tunteet olivat voimakkaampia sellaisilla sisaruksilla, joiden riitelystä sisältyi vähemmän verbaalista ja fyysistä aggressiivisuutta. Sisarukset, jotka viihtyivät muuta enemmän yhdessä, käyttivät myös enemmän aikaa riitojen sopimiseen. Kaiken kaikkiaan riitely oli yleistä ja hyväksyttyä nuorten sisarusten keskuudessa. Raffaelli päättelee, että sisarusten kyky ja suhteen kestävyys tarjoama mahdollisuus riidellä avoimesti luo sisarusten persoonallisuuden kehitykselle kontekstin, jossa yksilöiden välisiä rajoja ja eroja tuodaan ilmi ja selvennetään.

Sisarussuhteissa tapahtuvaa kehitystä tarkastelleessa tutkimuksessaan Cicirelli (1995,45) pyysi keski-ikäisiä sisaruspareja kertomaan suhteensa kielteisistä ja myönteisistä puolista lapsuudessa, nuoruudessa, varhaisaikuisuudessa ja keski-ikässä. Selvimät muutokset suhteissa olivat ilmenneet nuoruusvuosina. Sisarussuhteiden myönteiset ominaisuudet (esim. ilo, luottamus, ymmärtämys) vähenivät selkeästi nuoruusvuosina palautuen vähitellen aikuisiässä. Selkeimmin tämä muutos näkyi kahden sisaren välisissä suhteissa. Sisarussuhteen kielteiset piirteet (mm. riitely, kilpailu, kateus, vihamielisyys) saavuttivat huipun nuoruusvuosina vähentyen aikuisikää kohti. Tämä kehityskulku oli tyypillinen kaikille erilaisten sisarusparien yhdistelmille. Sisarussuhteen suurimpien muutosten ajoittumisen nuoruusvuosiin tutkittavat selittävät nuoruuden ”kuohuntavaiheella”, jolloin sisarusten mielenkiinto suuntautui muille elämänalueille kuin perheeseen ja toisen tunteiden ja reaktioiden ennakoiminen oli vaikeaa. Sisarukset kokivat vaikeaksi toisen käyttäytymisen ja persoonallisuuden muutosten hyväksymisen. Sisarusten välien selkeä paraneminen varhaisaikuisuudessa selitettiin kypsyydellä ja kyvyllä hyväksyä toinen sellaisena kuin hän on.

Joihinkin sisarussuhteisiin sisältyy lapsuudessa paljon fyysistä ja verbaalista aggressiota. Aihetta on tutkittu niin vähän, että ei kyetä sanomaan, johtuvatko kyseiset ilmaukset sisaruskateudesta vai sisarusten temperamenttieroista ja erilaisista toi-

mintatavoista. (Cicirelli 1985.) Tämä aihe nousi esille myös Notkon tutkimuksessa, jossa 16-18-vuotiaat lukiolaistytöt kirjoittivat aggressiivisuudesta ja väkivallasta. Kirjoitusten valossa koti ja perhe näyttäytyi sellaisena tilana, jossa aggressiivisuuden ilmaisut ovat melkein yhtä sallittuja tytöille kuin pojille. Sisarusten keskinäinen tapelu on hyväksyttävämpää kuin tappeleminen kodin ulkopuolella. Tutkimusaineiston sisarukset tappelivat keskenään riippumatta siitä, millainen sisarussarja oli. Sisarusten keskinäistä tappelua pidettiin sisaruuteen ja lapsuuteen kuuluvana asiana. (Notko 1998.)

Furmanin ja Buhrmesterin (1985a) tutkimus, jossa tarkasteltiin perheen rakenteeseen liittyvien tekijöiden ja sisarussuhteen ominaisuuksien välisiä yhteyksiä, toi myös näkyviin sisarussuhteeseen kuuluvan ambivalenttisen piirteen. Läheisyyden tunteet olivat voimakkaimpia samaa sukupuolta olevien sisarusten välillä, joilla oli pieni ikäero. Samanaikaisesti pienen ikäeron omaavien sisarusten välillä ilmeni eniten konflikteja. Tutkijoiden mukaan nämä tulokset valottavat tärkeää eroa ystävyys-suhteen ja pienen ikäeron omaavien samaa sukupuolta olevien sisarusten suhteen välillä. Ystävyys-suhteessa konflikteja voidaan välttää, jotta suhteen jatkuvuus ei joutuisi uhatuksi. Sisarussuhteessa puolestaan perheen institutionaalinen rakenne turvaa suhteen jatkuvuuden toistuvista konflikteista huolimatta.

Sosiaalisessa kehityksessä on kaksi ensisijaista päämäärää. Toisaalta yksilöityminen ja toisaalta liittyminen muihin eli kuuluminen ryhmään. Nämä ristiriitaiset päämäärät voivat auttaa selittämään sisarusten välisten konfliktien runsautta ja voimakkuutta. Yhtäältä jokainen pyrkii puolustamaan omaa tilaansa ja autonomiaansa, mutta toisaalta tarkoin kohdentunut riita sisältää implisiittisen havainnon, että toinen on tärkeä. Ihmisten välisissä suhteissa pätee periaate, että ne, joiden kanssa olemme vähän tai harvoin tekemisissä, herättävät meissä vain yhdenlaisia tunteita tai liitämme heihin vain muutamia piirteitä. Sisarukset rakastavat ja vihaavat, leikkivät ja tappelevat, hoivaavat ja satuttavat. (Durkin 1995, 129.)

3.4 Valta

Tarkastellessaan sosiaalisten suhteiden rakentumista Argyle (1988) nimeää yhdeksi osa-alueeksi vallan ja siihen liittyvät roolit. Hänen mukaansa vallalla tarkoitetaan

tässä yhteydessä kapasiteettia tai kykyä vaikuttaa toisen käyttäytymiseen. Vallan lähteiksi Argyle nimeää kyvyn palkita tai rangaista, arvostetut ominaisuudet, asiantuntemuksen ja sosiaalisen vaikuttamisen taidot. Myös sisarusuhteita tutkineet ovat havainneet tämän suhteen osa-alueen olemassaolon. Furman ja Buhrmester (1985a) toteavat sisarusuhteiden voivan olla tasa-arvoisia tai epäsymmetrisiä vallan ja aseman termein tarkasteltuna. Toisaalta Cicirelli (1985; 1995,2) on havainnut sisarusten useimmiten hyväksyvän toisensa tasavertaisina, joskin jonkinlaisia eroja hänenkin mukaansa voi ilmetä vallan ja statuksen suhteen.

Sisarussuhteiden tutkijat ovat päätyneet usein havainnoimaan ja kuvailemaan toisen sisaruksen dominoivuutta sisarusten keskinäisessä vuorovaikutuksessa tutkiessaan vallan ilmenemistä näissä suhteissa. Abramovitch, Corter, Pepler ja Standhope (1986) tutkivat sisarusten vuorovaikutusta ja sitä, siirtyvätkö sisarusten välisen vuorovaikutuksen mallit myös heidän ystävyysuhteisiinsa ja niissä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Tutkittavat olivat sisaruspareja, joista nuorempi oli viisivuotias ja vanhempi 6½-8-vuotias, ja kummankin sisaruksen samanikäinen paras ystävä. Sisarusparien keskinäisessä vuorovaikutuksessa vanhempi sisarus osoittautui selkeästi dominoivammaksi osapuoleksi ja tämä dominoivuus näytti olevan ennemmin yhteydessä syntymäjärjestykseen kuin ikään. Sisarusten ja heidän ystäviensä havainnointi osoitti kuitenkin, että nuorempi sisaruskin kykeni osoittamaan dominoivuutta silloin, kun tilanne sen mahdollisti. Myös Berndt ja Bulleit (1984) totesivat vanhemman sisaruksen dominoivan vuorovaikutustilanteita tutkiessaan 3-4-vuotiaita lapsia ja näiden sisaruksia ja ystäviä.

Furman ja Lanthier (1996) selvittivät 9 ja 11-vuotiaiden sisarusten persoonallisuuden piirteiden vaikutusta sisarusuhteiden luonteeseen ja laatuun. Vanhemman sisaruksen persoonallisuudella oli voimakkaampi yhteys vallan jakoon sisarusuhteessa kuin nuoremman sisaruksen persoonallisuudella. Tämän tutkijat arvelivat johtuvan siitä seikasta, että kuten Furman ja Buhrmester (1985a) ovat aiemmin todenneet, vanhemmalla sisaruksella on lähes aina enemmän valtaa suhteessa kuin nuoremmalla sisaruksella. Tällöin vanhemman sisaruksen persoonallisuus voi vaikuttaa enemmän siihen, kuinka tuo valta ilmenee ja kuinka sitä käytetään sisarusten välillä.

Syntymäjärjestys vaikuttaa valtaan sisarusten kesken niin, että vanhemmalla sisaruksella valtaa on enemmän. Tämä tuntuu ymmärrettävältä siinä mielessä, että etenkin lapsuusvuosina vanhempi sisarus on monilta taidoiltaan nuorempaansa edel-

lä. Ikä on kuitenkin myös merkittävä tekijä sisarussuhteissa ilmenevän vallan suhteen. Tutkiessaan 8-17-vuotiaiden sisarussuhteita Buhrmester ja Furman (1990) pyrkivät kuvaamaan kehitystä, jota sisarussuhteissa lapsuus- ja nuoruusvuosina tapahtuu. He löysivät kaksi selkeää kehityssuuntaa. Toinen oli suhteen intensiivisyyden laskeminen lasten kasvaessa ja toinen liittyi valtaan. Furman ja Buhrmester (1985a) ovat todenneet vallan ja aseman ilmenevän sisarussuhteessa paitsi dominoivuuksena myös sisaruksesta huolehtimisena. Lasten kasvaessa sisarussuhde muuttuu tasavertaisemmaksi, kun nuorempi sisarus saavuttaa osaamisessa ja taitojen hallinnassa vanhemman sisaruksen tasoa. Mitä enemmän nuoremmat saavuttavat itsenäisyyttä ja kykyä selviytyä omin avuin, sitä vähemmän he vaativat ja hyväksyvät huolenpitoa ja ohjausta vanhemmilta sisaruksiltaan. (Buhrmester & Furman 1990.)

4 SISARUUS JA SOSIAALINEN TUKEA

Sosiaaliset voimavarat riippuvat ihmisen kytkennöistä toisiin yksilöihin, ryhmiin ja yhteisöihin (Newcomb 1990). Sosiaalinen tuki on Uutelan (1998) mukaan tällaisten sidosten kautta tarvittaessa käyttöön saatavia resursseja tai niiden käyttöönotto-odotuksia. Seuraavissa alaluvuissa on kysymys sosiaalisesta tuesta ja sen lähteistä. Ihmissuhteilla on tärkein rooli sosiaalisen tuen antamisessa ja saamisessa. Sisarusuhteen tarkasteleminen tällaisena monenlaista tukea välittävänä voimavarana, joka suhteen osapuolilla on käytössään on yksi vastausehdotus kysymykseen, mikä sisarusuhteen merkitys on.

4.1 Ihmissuhteet sosiaalisen tuen lähteenä

Hobfoll ja Stokes (1988) ovat määritelleet sosiaalisen tuen ensisijaiseksi elementiksi sosiaalisen integraation eli sen, missä määrin yksilöt ovat yhteydessä merkitseviin muihin ihmisiin. Sosiaalista tukea ovat vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet, jotka tarjoavat yksilöille todellista tukea tai kiintymyksen tunteita henkilöön tai ryhmään, jota pidetään välittävänä tai rakastavana. Vuorovaikutusta ja sen laatua sosiaalisen tuen kannalta ovat tarkastelleet myös Kahn ja Antonucci (1980) sekä Antonucci ja

Jackson (1990). Heidän mukaansa sosiaalista tukea on vuorovaikutus, joka sisältää yhden tai useampia seuraavista: tunnetta (pitämisen, rakastamisen, ihailemisen, arvostamisen ilmauksia), vahvistamista (samaa mieltä olemisen ilmauksia tekojen, ajatusten tai mielipiteiden suhteen) ja apua (konkreettista auttamista, eri asioissa ja tilanteissa, rahaa, tietoa, neuvoja, aikaa).

Edellä esitetyt sosiaalisen tuen määritelmät käyvät yksiin Leatham ja Duckin (1990) näkemysten kanssa siitä, että sosiaalisen tuen ilmentymiä on löydettävissä, ei ainoastaan dramaattisista kriisitilanteista, vaan myös arkisista jokapäiväisistä tilanteista. He toteavat, että normaali toiminta ihmissuhteissa on usein tukea antavaa, vaikka mitään ongelmia tai vaikeuksia ei ole näköpiirissä eikä avunpyyntöjä tai aikeita tarjota tukea ole esitetty. Tällainen tavanomainen kanssakäyminen sisältää tunteita tuen olemassaolosta tai saamisesta, kun taas dramaattisiin tapahtumiin sisältyy selkeämmin sekä todellista annettua tukea että tunteita sen saamisesta.

Sosiaalisen tuen ilmeneminen niin monissa yhteyksissä johtuu varmasti osittain monista muodoista, joita se voi saada. Cohen ja Wills ovat jakaneet sen neljään osaan. Emotionaalisesta tuesta on kysymys, kun ihminen kokee, että häntä arvostetaan ja hänet hyväksytään sellaisena kuin hän on. Arvostusta, pitämistä, luottamusta, huolenpitoa ja kuuntelemista osoittavat teot tarjoavat tällaista tukea. Informaatiota ja tietoa antava tuki auttaa ihmistä tunnistamaan ja ymmärtämään ongelmiaan ja selviytymään niistä. Tähän tuen muotoon kuuluvat rohkaisu, palautteen antaminen, neuvot, ehdotukset ja ohjaus. Seuraa tarjoava tuki on toveruutta ja yhdessäoloa vapaa-aikana. Se vähentää stressiä ja tarjoaa kontakteja muihin ihmisiin. Viimeinen tuen laji on konkreettinen tuki, joka voi olla taloudellista apua, materiaalisia resursseja ja tarvittavia palveluksia. (Cohen & Wills 1985.)

Paljon käytetty näkökulma sosiaalisen tuen tutkimuksessa on selvittää yksilöiden sosiaalisia verkostoja. Tällaisessa sosiaalisen liitynnän tarkastelussa tutkitaan sosiaalisten suhteiden olemassaoloa ja lukumäärää (House, Umberson & Landis 1988). Sosiaalisista verkostoista voidaan tutkia niiden rakennetta: kokoa ja tiheyttä tai verkostoon kuuluvien suhteiden laatua: kestävyyttä, kontaktien määrää ja intensiteettiä. Kolmas vaihtoehto on tutkia verkoston jäsenten tehtäviä: millaista tukea kukin tarjoaa. (Sarason, Sarason & Pierce 1990.) Milardo on päätenyt jakamaan yksilön sosiaalisen verkoston suhteiden laatua kriteerinä käyttäen neljään osaan. Tärkeimmän osan muodostavat merkitsevät muut eli läheistuen antajat, joita ovat sukulaiset ja ystävät. Heidän tarjoama sosiaalinen tuki on erityisen tärkeää. Vaihdantaverkkoihin

tutkija lukee kuuluviksi henkilöt, jotka ainakin periaatteessa voivat vastavuoroisesti tarjota sosiaalista tukea. Vuorovaikutusverkkoihin kuuluvat tavanomaiset tuttavuus-suhteet ja globaaliverkkoihin kaikki molemmin puolin toisilleen tutut henkilöt. (Millardo 1992.)

Kahn ja Antonucci käyttävät ihmistä syntymästä saakka ympäröivästä sosiaalisten suhteiden verkostosta suojan (convoy) käsitettä. Tällä verkostolla on heidän mielestään suojaava vaikutus, koska se tarjoaa tuen vaihtoa yksilön ja suojarenkaisiin kuuluvien välillä. Suoja rakentuu yksilön ympärille hierarkkisesti järjestyvistä kolmesta renkaasta, joissa läheisyys ja tärkeys lisääntyy edettäessä yksilöä kohti. Sisimpään renkaaseen kuuluvat henkilöt, jotka yksilö kokee niin läheisiksi, että on vaikea kuvitella elämää ilman heitä. Tällaisia henkilöitä ovat ne, jotka ovat sidoksissa yksilöön sekä tunnesitein että rooleihin liittyvin sitein kuten läheiset perheenjäsenet. Ulompiin renkaisiin kuuluvat ihmissuhteet, jotka eivät ole niin läheisiä, mutta silti jollakin tavalla tärkeitä, esimerkiksi työtoverit, naapurit ja kaukaisemmat sukulaiset. (Antonucci 1994; Antonucci & Jackson 1990; Kahn & Antonucci 1980; Levitt ym. 1994.)

Sosiaalista tukea antavien ihmissuhteiden näkeminen yksilön ympärillä olevana suojana, joka mahdollistaa turvallisen kulun läpi elämän ja siihen kuuluvien vaikeuksien on rinnastettavissa kiintymysteoriaan. Samalla tavallahan se esittää kiintymyksen kohteiden tarjoavan lapselle turvallisen perustan maailman tutkimiseen. Tutkijat ovat myös esittäneet, että ainakin osa yksilön lähimmistä sosiaalisista suhteista tämän hierarkkisen mallin mukaan on kiintymyssuhteita. (Antonucci 1994; Levitt ym. 1994.) Konkreettisia perusteluita sille, miksi sosiaalisen tuen tarjoajat on mielekästä ryhmitellä tai asettaa jonkinlaiseen järjestykseen, ovat esittäneet Wan, Jaccard ja Ramey (1996). Heidän mukaansa vanhemmat, joilla on erilaista tietoa lapsistaan ja heidän henkilöhistorioistaan, voivat tarjota heille erilaista tukea kuin esimerkiksi ystävät. Vanhempien antamalla emotionaalisella tuella voi olla erilaisia merkityksiä ja muotoja kuin ystävien vastaavalla tuella.

512 koululaisten vanhempaa osallistui puhelinhaastatteluun, jossa selvitettiin heidän elämäntyytyväisyyttään ja sosiaalisen tuen lähteitä. Tutkimukseen osallistui naimisissa olevia äitejä ja isiä sekä yksinhuoltajaäitejä. Naimisissa olevien äitien osalta perheenjäseniltä saatu tuki ennusti heidän elämäntyytyväisyyttään paremmin kuin perheen ulkopuolisilta henkilöiltä saatu tuki. Muiden tutkittavien kohdalla läheisiltä ystävilta ja työtovereilta saatu tuki oli tärkeää joillakin tuen osa-

alueilla ja perheenjäsenten antama tuki ei noussut yhtä merkitseväksi tekijäksi kuin naimisissa olevilla äideillä. Omilta vanhemmilta saatu tuki osoittautui myös tärkeäksi, erityisesti yksinhuoltajaäitien kohdalla. Tämä tulos kertoo osaltaan myönteisen vanhempi-lapsi-suhteen merkityksestä läpi elämän. (Wan, Jaccard & Ramey 1996.) Tutkimuksessa ei kysytty aikuisten sisarusten osuutta sosiaalisen tuen lähteinä.

Tällaisia malleja, jotka asettavat ihmissuhteet tärkeysjärjestykseen sen mukaan, kuinka tärkeitä tai arvokkaita sosiaalisen tuen lähteitä ne ovat yksilölle, on myös kritisoitu. Campbell, Connidis ja Davies viittaavat kritiikissään Cantorin (1979) ajatuksiin, joiden mukaan tuen osuutta säätelee suhteen asema ensisijaisten suhteiden ollessa ihanteellisimpia tarjoamaan laaja-alaista tukea. Vain jos näitä ensisijaisia suhteita, puoliso ja lapset, ei ole tai ne eivät kykene tukea tarjoamaan, voivat seuraavaksi tärkeimmät suhteet tulla korvaamaan niitä. Tällainen näkemys, että yksin elävät lapsettomat ihmiset korvaavat puuttuvia puolisoa ja/tai lapsia muilla suhteilla väärin kuvaa sosiaalisesta tuesta ja ylläpitää perinteistä näkemystä avioliitosta ja vanhemmuudesta kaikkien ihmisten tavoitteina. Oletus, että jotkut ihmissuhteet ja siteet ovat tärkeämpiä kuin toiset kaikille ihmisille on ongelmallinen ja aliarvioi olosuhteiden kirjoa, joka ihmissuhteita muovaa. Tutkijoiden mielestä tulisikin huomioda suhteiden ainutlaatuisuus. Se, millaiseksi osapuolet ovat suhteensa ”neuvotelleet” muuttuvissa olosuhteissa aikojen kuluessa. Tällöin samanlaista tukea voivat eri ihmisille tarjota eri suhteet. (Campbell, Connidis & Davies 1999.)

4.2 Sosiaaliseen tukeen liittyvät odotukset

Sosiaalista tukea voidaan tarkastella myös odotuksina, joita ihmisillä on sen suhteen. Tällainen odotuspohja ei rakennu niiden konkreettisten tekojen varaan, joihin tuki ilmenee (rahan lainaaminen, neuvojen antaminen, kuunteleminen), vaan se heijastelee näkemystä sosiaalisen ympäristön välittämisestä ja huolenpidosta (Uutela 1998). Nämä odotukset voivat lisäksi perustua joko yleiseen näkemykseen sen hetkisestä saatavilla olevasta tuesta tai uskomukseen, että tukea olisi saatavilla, jos yksilö sitä tarvitsisi (Sarason, Sarason & Pierce 1990).

Varhaisten kokemusten rooli ihmisten itseään koskevien käsitysten muuttamisessa ja sen suhteen, mitä he voivat odottaa ihmissuhteiltaan on varsin kes-

keinen kysymys sosiaaliseen tukeen liittyvien odotusten kohdalla. Turvallinen kiintymys vahvistaa lapsen selviytymistaitoja ja tunteita henkilökohtaisesta pärjäämisestä. Nämä taidot ja itseä koskevat käsitykset mahdollistavat sellaisen riskejä ottavan käyttäytymisen, joka johtaa suhteiden muodostumiseen, koska pelko mahdollisesta hylkäämisestä ei ole liian suuri. Jos voidaan rinnastaa lapsuuden kiintymys ja odotettu sosiaalinen tuki aikuisuudessa, näkemyksillä turvallisen kiintymyksen toiminnasta ja vaikutuksesta on merkittäviä vaikutuksia odotetun sosiaalisen tuen käsitteelle. Se, jolla on korkeat odotukset sosiaalisen tuen osalta, uskoo, että tietyt ihmiset ovat hänen saatavillaan tarvittaessa ja hyväksyvät hänet kaikissa tai lähes kaikissa olosuhteissa. (Sarason, Pierce & Sarason 1990.)

Sosiaaliseen tukeen liittyvien odotusten ja kiintymyskokemusten yhteyden Sarason kumppaneineen sekä Simpson, Rholes ja Nelligan (1992) selittävät sisäisten mallien avulla. Varhaisten kiintymyskokemusten vaikutukset välittyvät niiden sisäisten mallien tai kognitiivisten skeemojen kautta, jotka koskevat itseä ja ihmissuhteissa toimimista. Ne vaikuttavat ihmisten kykyyn muodostaa ihmissuhteita ja siihen, mitä he odottavat niissä tapahtuvan. Oikeastaan sosiaaliseen tukeen kohdistuvissa odotuksissa onkin kysymys siitä, että ihminen uskoo itseään arvostettavan itsenään ja sinällään arvokkaana riippumatta mistään erityispiirteistä tai kyvykkyydestä. Näin odotettu sosiaalinen tuki voidaan tiivistää hyväksytyksi tulemisen tunteeksi. (Sarason, Pierce & Sarason 1990.)

Sosiaaliseen tukeen liittyvät odotukset ovat yhteydessä myös velvollisuuksiin, joita ihmissuhteisiin sisältyy. Samat velvollisuudet, joita itse kokee suhteissaan muihin pätevät useimmiten myös toisin päin. Näin ollen voi ainakin jossain määrin odottaa saavansa tukea muilta. Leatham ja Duck ovat tarkastelleet Clarkin ja Millsin (1979) tekemää jaottelua, jonka mukaan ihmissuhteet voidaan jakaa vaihtosuhteisiin ja yhteisösuhteisiin. Vaihtosuhteissa vastavuoroisuuden periaate on varsin sitova. Jos A tekee jotain B:n hyväksi, B:n odotetaan korvaavan se suhteellisen pian samantyyppisellä teolla tai asialla. Yhteisösuhteissa, joita ovat perhesuhteet ja läheiset ystävyysuhteet, sääntö ei ole näin ehdoton. Käsitykset tasapuolisuudesta tai vastavuoroisuudesta eivät ole riippuvaisia todellisesta vaihdosta osapuolten kesken, vaan enemmän odotuksista, että tukea on tarjolla tarvittaessa (Levitt ym. 1994). Useimmiten kuitenkin tällaisen vastavuoroisen tuen tarjoaminen erilaisissa tilanteissa on luonnollinen osa suhdetta. Molemmat osapuolet odottavat tukea toiselta ja tulevat siitä riippuvaisiksi. Jos näistä tuen ilmauksista pidättäytyttäisiin tai kieltäytyttäisiin, suhde

voitaisiin arvioida uudelleen, erityisesti jos kyseessä on vapaaehtoisuuteen perustuva ystävyysuhde. (Leatham & Duck 1990.)

Antonucci (1989) toteaa perhesuhteiden normien ja kanssakäymisen mallien olevan suhteellisen selviä ja useimpien ihmisten kokevan ne velvoittavina. Velvoitteet liittyvät kanssakäymiseen, arvoihin ja tarvittaessa voimavaroihin, ja näiden tiedostettujen velvollisuuksien perusteella perhesuhteilta myös odotetaan tukea antavia toimia. Sarason, Pierce ja Sarason (1990) toteavat löytyvän kulttuurisia normeja myös sen suhteen, millaisen sosiaalisen tuen tarjoaminen on sopivaa tietyissä suhteissa. Konkreettisen välineellisen tuen vastaanottaminen ystäviltä ei heidän mukaansa ole sopivaa, jos käytettävissä on perheenjäseniä. Sen sijaan ystävät ovat tärkeitä emotionaalisen tuen tarjoajia ja heitä pidetään siihen sopivina.

Aikuisten sisarussuhteet ovat potentiaalisia sosiaalisen tuen lähteitä totesivat White ja Riedman (1992b) tutkimuksessaan, johon osallistuneista puolet ilmoitti pitävänsä sisarukseen yhteyttä vähintään kerran kuussa. Lähes kaksi kolmasosaa osallistujista katsoi sisaruksen kuuluvan lähimpiin ystäviin ja n. 30% tutkittavista olisi hätätilanteessa kääntynyt ensimmäisenä sisaruksen puoleen. Connidis (1992) sai samansuuntaisia tuloksia ja totesi aikuisten sisarussuhteissa toimivan ilmeisesti eräänlaisen peruutettavissa olevan erillisyyden periaatteen. Useimpien vastaajien mielestä aikuiset sisarukset kykenevät tarvittaessa ja halutessaan tukemaan toisiaan erilaisten kriisien aikana ja niiden jälkeen. Tämä on mahdollista, jos sisarusten välillä on suhteellisen kiinteä emotionaalinen side. Kriisitkään eivät muuta etäisiä tai vihamielisiä suhteita läheisiksi. Neutraaleissa suhteissa jokin iso tapahtuma tai muutos voi olla käännekohta läheisempää suhdetta kohti.

Aikuisina sisarukset voivat saada erilaisten kriisien kohdatessa toisiltaan sellaista tukea, jota muut suhteet juuri sillä hetkellä eivät ehkä kykene tarjoamaan. Perusteluina sisarussuhteen sopivuudelle tuen lähteenä kriisitilanteissa Mosatche, Brady ja Noberini (1983) luettelevat sisarussuhteen kestävyuden, sukulaissiteet, perhetaustan samanlaisuuden, kokemukset sisaruksista ja sisaruuteen liitetyt sosiaaliset odotukset. Näihin ominaisuuksiin sisältyvät jollakin tavalla sekä kiintymys että velvollisuus. Ilmeisesti ne molemmat vaikuttavat jollakin tavalla sisarussuhteen kehittymiseen ainutlaatuisiksi ihmissuhteeksi, voimavaraksi, jonka tarjoamaan sosiaaliseen tukeen sisarukset voivat elämänsä varrella luottaa.

4.3 Sisarussuhteen tehtävät

Monille ihmisille sisarukset pysyvät sosiaalisen verkoston keskeisenä osana koko elämän ajan. Sisarussuhteet kestävät yleensä kauemmin kuin vanhempi-lapsi-suhteet ja voivat hyvinkin olla ihmisen kestävimmit kiintymyssuhteet. Suhteen luonne ja tärkeys sen osapuolille voi vaihdella ja siihen vaikuttavat monet sisarusten tekemät valinnat ja ratkaisut. (Durkin 1995.) Pitkän kestopensa aikana sisarussuhde välttämättä muuttuu ja kehittyy. Lapsuusvuodet ja osa nuoruudesta vietetään lapsuuskodissa perheen parissa. Sen jälkeen sisarusten tiet erkanevat omille suunnilleen. Mitä sisarussuhteessa tapahtuu eri elämänvaiheissa? Vastauksen löytäminen tähän kysymykseen ei ole kovin helppoa, koska sisarussuhteisiin eri ikä- ja elämänvaiheissa keskittyneet tutkijat ovat käyttäneet hyvinkin erilaisia tutkimusmenetelmiä. Tämä metodologinen kirjavuus asettaa omat rajoituksensa johtopäätösten tekemiselle sisarussuhteen kehityksestä läpi elämän. (Brody & Stoneman 1990.)

Tämän haasteen on ottanut vastaan Goetting (1986) tarkastellessaan sisarussuhdetta elämänsä näkökulmasta aineistonaan aikaisempia sisarussuhdetta koskevia tutkimuksia. Hän tarkasteli sisarussuhdetta kolmessa eri elämänvaiheessa muotoillen sisarussuhteelle eräänlaiset kehitystehtävät kuhunkin elämänvaiheeseen. Jotkin tehtävät ovat pysyviä läpi elämän kulkevia asioita ja toiset taas johonkin tiettyyn vaiheeseen ja tilanteeseen liittyviä. Näissä tehtävissä on kyse sosiaalisen tuen tarjoamisesta sen eri muodoissa: emotionaalisenä, tietoa välittävänä, seuraa tarjoavana tai muuna konkreettisenä tukena.

Lapsilla ja nuorilla on ainutlaatuinen asema tarjota sisaruksilleen monenlaista sosiaalista tukea. Niinä vuosina, jotka he asuvat yhdessä, he voivat olla toistensa läheisiä tovereita ja luottohenkilöitä. (Goetting 1986.) East ja Rock (1992) tutkivat n. 12-vuotiaita tyttöjä ja poikia, joilla oli epätydyttävät suhteet koulukavereihin joko aggressiivisuuden tai syrjään vetäytymisen takia. Tutkimuksessa selvitettiin kompensoivatko sisarukset tai muut kaverit koulukavereiden puuttumista. Tulosten mukaan koulukavereista eristäytyvät kokivat saavansa paljon tukea suosikkisisarukseltaan. He olivat riippuvaisempia sisaruksistaan kuin kavereistaan ja viihtyivät paremmin sisarusten kuin kavereiden seurassa. Sisarusten tuki näytti myös jonkin verran vähentävän heidän sosioemotionaalisia ongelmiaan. Dunn, Slomkowski ja Beardsall (1994) totesivat seitsemän vuotta kestäneessä pitkittäistutkimuksessa, jonka päättyes-

sä sisarusparit olivat 10 ja 12-13-vuotiaita, perheen kokemien vastoinkäymisten lähentäneen sisaruksia. Suurin osa tutkituista kertoi saaneensa sisarukselta tukea erilaisissa vaikeuksissa, joita olivat esimerkiksi ongelmat koulukavereiden kanssa, äidin sairaus, tapaturmat ja omat sairaudet.

Lasten sosiaalisia verkostoja tarkastelleessa tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaista tukea lapsille tarjoavat äiti, isä, sisarukset, ystävät ja opettajat. Tulokset osoittivat, että vanhemmat olivat 5-14-vuotiaiden sosiaalisissa verkostoissa kokonaisvaltaisen tuen tarjoajia eli tärkeitä kaikilla kysytyillä tuen osa-alueilla. Tukispecialisteiksi eli tärkeiksi tietyillä tuen osa-alueilla osoittautuivat sisarukset, ystävät ja opettajat. Opettajat erottuivat muista tuen tarjoajista siten, että heidän tarjoamastaan tuesta selvästi suurin osa oli tiedollista tukea. Sisarusten ja ystävien tukiprofiilit olivat hyvin samankaltaiset. Heidän tarjoamansa tuki oli pääasiassa emotionaalista ja seuraa tarjoavaa tukea. Tutkitut eivät pitäneet heitä kovin tärkeinä instrumentaalisen ja tiedollisen tuen lähteinä. (Cauce, Reid, Landesman & Gonzales 1990.) Toveruuden ja seuran kannalta tärkeiksi tuen tarjoajiksi ystävien ohella osoittautuivat vanhemmat ja sisarukset myös Furmanin ja Buhrmesterin (1985b) ja McHalen ja Crouterin (1996) tutkimuksissa. Furmanin ja Buhrmesterin tutkimuksessa sisarussuhteen ambivalenttisuus nousi myös esille siten, että vaikka 11-13-vuotiaat lapset kertoivat sisarusten olevan heille tärkeitä sosiaalisen tuen lähteitä, suhteisiin kuului myös paljon riitelyä ja suhteet sisaruksiin olivat opettajien jälkeen toiseksi epätydyttävimpiä.

Yksi sisarusten toisilleen tarjoama apu on keskinäinen liittoutuminen, jotta asiat saadaan sujumaan vanhempien kanssa. Tällä tavalla he voivat vahvistaa asemiaan neuvotteluissa vanhempien kanssa tai pyrkiä vähentämään väärien tekojen vakaavuutta liittämällä sisarukset mukaan kyseisiin tilanteisiin. Lapset ja nuoret voivat myös tulkita sisarustensa käyttäytymistä vanhemmilleen ja tarvittaessa esittää sen sisarukselle myönteisessä valossa. Sisarukset myös tulkitsevat ja ennustavat vanhempien käyttäytymistä toisilleen, varoittavat tulevista rangaistuksista, viestittävät toisilleen vanhempien mielialoja ja asenteita. Keskinäisen liittoutumisen tarjoama tuki voi olla sisaruksille tarpeen myös silloin, jos vanhemmat eivät syystä tai toisesta selviydy tehtävistään vanhempina. (Goetting 1986.)

Nuoruusvuosiin sisältyy monia valintoja ja ratkaisuja muun muassa opiskelun ja ammatinvalinnan suhteen. Aina nämä valinnat eivät ole vanhempien toiveiden mukaisia ja aiheuttavat näin ristiriitoja vanhempien ja lasten välille. Tällaisissa tilanteissa sisaruksilta saatava tuki voi olla hyvin tärkeää. Sisarusten välisen solidaari-

suuden avulla voi perheeseen kuulumisen tunne säilyä voimakkaana, vaikka vanhempien kanssa olisikin erimielisyyksiä ja riitoja. Tällaisten oletusten pohjalta Cicerelli (1980) vertaili nuorten naisopiskelijoiden suhteita vanhempiin ja sisaruksiin. Tulosten mukaan tutkittavat pitivät kuitenkin sekä sisaruksia että äitiä tärkeinä auttajina, neuvonantajina ja uskottuina. Sisarusten merkitys oli sitä suurempi mitä pienempi ikäero sisarusten välillä oli. Moser, Paternite ja Dixon Jr (1996) totesivat omassa tutkimuksessaan nuorten naisten pitävän sisarusten ja äidin tarjoamaa emotionaalista tukea tärkeämpänä kuin nuoret miehet. Yleisesti tutkittavat kokivat saavansa enemmän apua ja ohjausta äidiltä kuin isältä. Suhde sisaruksiin koettiin tasa-vertaisemmaksi kuin vanhempiin, koska vanhemmat säilyttivät edelleen auktoriteettiasemansa kotoa muuttaneiden nuorten silmissä.

Sisarussuhteen intensiivisyys vähenee aikuisuudessa, kun oma perhe ja työelämä nousevat keskeisimmiksi elämänalueiksi. Jonkinasteinen toveruuden ja emotionaalisen tuen säilyminen heijastaa ainakin passiivista huolta siitä, miten toinen pärjää. (Goetting 1986.) Rossin ja Milgramin (1982) tutkimuksen mukaan lähellä toisiaan asuvat aikuiset sisarukset olivat tekemisissä toistensa kanssa päivittäisten tapahtumien merkeissä. He kävivät yhdessä läpi lasten kasvatuksen iloja ja harmejä, parisuhteeseen liittyviä ongelmia, työelämän paineita ja eri elämäntilanteisiin sopeutumista. Nämä asiat jaettiin myös sellaisten sisarusten kanssa, jotka eivät asuneet lähellä, mutta olivat tutkittaville erityisen tärkeitä. Yhteyttä pidettiin myös ikääntyvien vanhempien auttamiseen liittyvien velvollisuuksien merkeissä. Vanhemmista huolehtiminen ja lopulta heidän kuolemansa kohtaaminen ja kaikki siihen liittyvät asiat kuuluvat sisarussuhteeseen (Goetting 1986). Vanhemman kuolema oli Mosatchen, Bradyn ja Noberinin (1983) tutkimukseen osallistuneiden mukaan sellainen vaihe heidän elämässään, jolloin suhde sisarukseen nousi erityisen tärkeäksi. Tutkittavat kokivat tuolloin vastavuoroisesti antaneensa ja saaneensa sekä välineellistä että emotionaalista tukea sisarukseltaan.

Iäkkäille ihmisille sisarusten tarjoaman emotionaalisen tuen merkitys voi entisestään lisääntyä huolimatta siitä, että kontaktien määrä voi vähentyä. Aikaisempien tapahtumien ja ihmissuhteita koskevien yhteisten muistojen vahvistaminen, kirjastaminen ja oikeaan perspektiiviin asettaminen voivat olla mahdollisuus, jonka kautta ikääntyneet sisarukset voivat saada tukea ja hyvinvointia vanhuudenpäiviinsä. Vanhuus tarjoaa myös viimeisen mahdollisuuden ratkaista ja päästä eroon sisaruskauteutta aiheuttaneista ongelmista. Konkreettisen avun tarjoaminen erilaisissa asioissa,

mikäli mahdollista kuuluu sisarussuhteeseen tässä vaiheessa samalla tavalla kuin aikaisempiinkin vaiheisiin (Goetting 1986.) Campbell, Connidis ja Davies (1999) tutkivat 55-vuotiaiden ja sitä vanhempien sisarussuhteiden asemaa ja tehtäviä heidän sosiaalisissa verkostoissaan. Tulosten mukaan sisarussuhteet olivat tärkeitä emotionaalisen ja instrumentaalisen tuen alueilla. Sisarukset toimivat myös toistensa uskottuina. Sisarussuhteen asemaan sosiaalisessa verkostossa vaikuttivat siviilisäät, lapset, sukupuoli ja asuinpaikkojen maantieteelliset välimatkat.

Campbellin ja kumppaneiden (1999) tutkimukseen osallistuneista edes lähellä toisiaan asuneet sisarukset eivät juuri viettäneet aikaa yhdessä. Tällä sosiaalisen tuen osa-alueella tärkeimpiä olivat puoliso ja ystävät. Tutkijat päättelivät sen johtuvan siitä, että huolimatta yhteisestä menneisyydestä, sisarusten sen hetkiset elämäntavat ja harrastukset eivät menneet yksiin samalla tavalla kuin puolison ja ystävien kanssa. Kaiken kaikkiaan sisarussuhteen kenties tärkein tehtävä läpi elämän on kuitenkin Goettingin (1986) mukaan seuran, ystävyuden, lohdun ja rakkauden tarjoaminen. Se, miten tätä voimavaraa eri sisarussuhteissa käytetään riippuu varmasti suhteen molempien osapuolten näkemyksistä, kyvyistä ja tarpeista sekä monista niihin vaikuttavista tekijöistä.

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tarkoituksena on tutkia nuorten naisten sisarussuhteita heidän itsensä kuvaamana. Tavoitteena on selvittää, millaisia kokemuksia heillä on sisarussuhteistaan aina lapsuudesta nykyhetkeen saakka. Painotus on nykyhetkessä, siinä millaisia sisarussuhteet ovat nyt, kun molemmat sisarukset eivät enää asu kotona ja ole välttämättä joka päivä tekemisissä keskenään, vaan suhteen ylläpito on ainakin jossain määrin vapaaehtoista.

Sisaruksiin ja sisarussuhteisiin liittyvät muistot ja kokemukset lapsuus- ja nuoruusvuosilta ovat kuitenkin myös arvokkaita, koska niiden kautta on mahdollista kuvata sisarussuhteissa tapahtunutta kehitystä ja muutosta. Ehkä parhaiten mieleen jääneet muistot kertovat jotakin siitä, mitkä tekijät ja asiat ovat olleet erityisen tärkeitä sisarussuhteissa ja vaikuttaneet myös siihen, millaisia suhteet nykyään ovat.

Sisarusten merkitystä toisilleen on tarkoitus selvittää sosiaalisen tuen kannalta. Tavoitteena on kuvata sosiaalista tukea, jota tutkittavat sisaruksiltaan kokevat saaneensa ja saavansa. Sisarussuhteiden luonteesta ja merkityksestä kertoo myös se, millaisia odotuksia tutkittavilla on sisaruksilta saatavan tuen suhteen eli millaista tukea he luottavat sisarusten heille tarjoavan tarvittaessa.

1. Millaisia kokemuksia/muistoja sisaruksiin liittyy ja mitä ne kertovat suhteen muuttumisesta?
2. Millaisia nuorten naisten sisarussuhteet ovat?
3. Millaista sosiaalista tukea sisaruksilta odotetaan ja saadaan?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen kohdejoukko

Tutkimuksen kohdejoukkona oli kahdeksan nuorta naista. He kaikki olivat asuneet jo useamman vuoden muualla kuin lapsuuskodissaan. Lapsuuskodista muuttamisen myötä sisarussuhteessa tapahtuu iso muutos. Sisarukset eivät enää välttämättä ole päivittäin tekemisissä keskenään kuten aiemmin yhdessä asuessaan. Yhteyden pitäminen sisarukseen on ainakin osittain vapaaehtoista ja omaan haluun perustuvaa. Päädyin valitsemaan tutkimuskohteeksi nuoret aikuiset juuri sen vuoksi, että heidän sisarussuhteissaan on tapahtunut tuo muutos joitakin aikoja sitten. Sisarusten välinen kanssakäyminen on jo löytänyt uudet muotonsa ja sisältönsä. Tämä mahdollistaa sisarussuhteiden tarkastelemisen sekä aiemmassa yhdessä elämisen ja asumisen vaiheessa että nykyisessä yhteyden pitämisen vaiheessa. Aiempien sisarussuhteen tätä vaihetta kuvanneiden tutkimusten tulokset ovat osittain ristiriitaisia. Rossin ja Milgramin (1982) mukaan lapsuuskodista lähteminen vaikutti kielteisesti sisarussuhteiden läheisyyteen. Cicirellin (1995) tutkimuksen perusteella sisarussuhteen kielteisimmät piirteet saavuttavat huippunsa nuoruusvuosina ja suhteissa tapahtuu jo selkeää parantumista varhaisaikuisuudessa. White ja Riedmann (1992b) puolestaan totesivat sisarusten välisten kontaktien vähenevän nuorilla aikuisilla.

Tutkimusstrategialtaan tämä työ on tapaustutkimuksen tyyppinen. Tapaustutkimuksessa tavoitellaan tyypillisimmin ilmiöiden kuvailuun tähtäävää intensiivistä tietoa tietyistä yksittäisistä tapauksesta tai pienestä joukosta tapauksia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 130). Tässä tuon pienen tapausten joukon muodostavat kahdeksan naista, jotka kertovat suhteistaan siskoihinsa. Sisarusuhteissa on hyvin monia variaatioita, kun huomioidaan sisarusten sukupuoli, ikäero ja asema sisarusuhteessa. Käytössä olleiden resurssien ja lukemani sisarusuhteita koskevan kirjallisuuden pohjalta päätin keskittyä tutkimaan sellaisia nuorten naisten sisarusuhteita, joissa sisarusten ikäero olisi suhteellisen pieni, yhdestä neljään vuotta. Sisarusuhteiden laadun ja muuttumisen ohella keskeisenä tavoitteena oli tutkia sisarusuhteita sosiaalisen tuen näkökulmasta. Aiemmat tutkimukset, mm. Cicirelli (1982, 1995), Furman ja Buhrmester (1985a) ja Pulakos (1987), antoivat viitteitä siitä, että erityisesti pienen ikäeron omaavien siskojen sisarusuhteet voisivat olla sellaisia, että niitä olisi mielekästä tarkastella myös sosiaalisen tuen kannalta. Tällainen tutkittavien valinta, jossa näyte muodostuu jonkin ryhmän tiettyyn alaryhmään kuuluvista tapauksista, on perusteltua, kun tavoitteena on keskittyä kuvaamaan tarkemmin ja syvällisemmin juuri kyseistä alaryhmää (Patton 1990, 173).

Edellä esitetyt kriteerit täyttäneet tutkittavat löytyivät ”lumipallo”-menetelmää soveltaen. Tässä menetelmässä otetaan ensin yhteyttä henkilöön, joka kuuluu ryhmään, josta ollaan kiinnostuneita. Tällaiselta henkilöltä tiedustellaan, tietääkö tai tuntee ko hän ketään, joka täyttäisi tutkimushenkilöille asetetut kriteerit ja voisi osallistua tutkimukseen. Näin löydetään ensimmäinen tutkimushenkilö, jolta puolestaan kysytään seuraavaa sopivaa tutkimukseen osallistujaa ja niin edelleen. Näin menetellään, kunnes aineistoa on riittävästi. (Arber 1993, 73-74; Patton 1990, 182.) Tällä periaatteella kyselin tuttavapiiristäni heidän tuttaviaan ja edelleen tuttavien tuttavina, jotka olisivat tutkimukseen sopivia henkilöitä. Tällä tavalla menetellen löysin tutkimushenkilöt kohtuullisen vaivattomasti.

Haastattelin tutkimusta varten kahdeksaa 21-26 -vuotiasta naista. Neljä heistä kertoi suhteestaan pikkusiskoon eli he itse olivat isosiskon asemassa sisarusuhteessaan. Toiset neljä tutkimukseen osallistunutta olivat itse pikkusiskoja eli heillä oli vanhempi sisko. Kaikki haastateltavat pohtivat ja kertoivat suhteestaan siskoonsa, mutta puolella haastatelluista oli myös veli tai veljiä. Käyttämälläni tutkimushenkilöiden valintamenetelmällä ei löytynyt suoraan riittävä määrä tutkittavia, joilla olisi ollut ainoastaan yksi sisko. Haastatteluissa suhteita veljiin ei otettu esille

muuten kuin joissakin yhteyksissä, joissa tutkittavat itse käyttivät veljiä vertailukoh-
tana arvioidessaan suhteitaan siskoihinsa.

Tutkittavien ikäerot siskoihin olivat yhtä lukuun ottamatta 1½-4 vuotta. Tä-
mä yksi erilainen tapaus oli 24-vuotias haastateltava, jolla oli yhdeksän vuoden ikä-
ero pikkusiskoonsa. Harkitsin aluksi kyseisen haastattelun poistamista aineistosta,
mutta loppujen lopuksi se kuitenkin oli mukana aineiston analyysissä. Tämän henki-
lön kuvaus sisarussuhteestaan oli joiltakin osin erilainen kaikkiin muihin verrattuna,
mutta siitä löytyi kuitenkin myös paljon samojakin piirteitä. Omalta osaltaan tämä
muista hieman poikkeava tapaus rikasti aineistoa tuomalla esille sisarusten ikäeron
vaikutuksia sisarussuhteeseen eri vaiheissa.

Taustaltaan kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat varsin samanlaisia.
Kaikki olivat ylioppilaita ja haastatteluhetkellä yhtä lukuun ottamatta opiskelijoita.
Tämä yksi tutkittava oli ehtinyt saada opistotasoiset opintonsa päätökseen ja oli siir-
tynyt vähän aikaa sitten työelämään. Tutkituista viisi opiskeli yliopistossa ja kaksi
ammattikorkeakoulussa. Kuudella tutkimukseen osallistuneella oli vakituinen seu-
rustelu- tai parisuhde ja kaksi eli ”sinkkuelämää”. Kenelläkään ei ollut vielä lapsia.

6.2 Tutkimusmenetelmä

”Haastattelun idea on hyvin yksinkertainen ja järkevä. Kun haluamme tietää jotain
ihmisestä – mitä hän ajattelee, minkälaisia motiiveja hänellä on jne. – niin miksi
emme kysyisi sitä häneltä suoraan?” (Eskola & Suoranta 1998, 86.) Tutkimusmene-
telmäksi valikoitui haastattelu, koska se tuntui luontevimmalta tavalta saada tietoa
siitä, millaisena nuoret naiset näkevät sisarussuhteensa ja mitä sisarussuhteet heille
merkitsevät. Haastattelu tarjoaa mahdollisuuden tavoittaa tutkittavien oma näkökul-
ma. Hirsjärvi ym. (1997, 201-202) toteavat haastattelun etuja olevan myös sen, että
haastattelutilanteessa on mahdollista selventää haastateltavien vastauksia ja varmis-
taa, että on ymmärtänyt haastateltavan tarkoituksen. Asioista on mahdollista saada
yksityiskohtaisempaa tai syvempää tietoa pyytämällä perusteluita tai tekemällä lisä-
kysymyksiä.

Tyypiltään tekemäni haastattelut olivat teemahaastatteluja. Tässä haastatte-
lutyypissä haastattelun aihepiirit eli teema-alueet on suunniteltu etukäteen, mutta

niitä ei ole muotoiltu valmiiksi, tietyssä järjestyksessä eteneviksi kysymyksiksi (Hirsjärvi 1979, 50). Teemahaastattelun yksi vahvuus on siinä, että se on muodoltaan niin avoin, että halutessaan vastaajalla on mahdollisuus puhua niin vapaamuotoisesti, että haastatteluaineiston voi katsoa edustavan vastaajan puhetta itsessään. Toisaalta haastatteluissa läpikäytävät teemat varmistavat sen, että kaikkien haastateltavien kanssa on puhuttu ainakin jossain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 88.)

Teemahaastattelun suunnittelussa tärkeimpiä vaiheita on haastatteluteemojen suunnittelu. Tutkittava ilmiö ja sitä kuvaavat keskeiset käsitteet hahmottuvat aiheita käsittelevän kirjallisuuden ja aiempien tutkimusten avulla. Ilmiötä kuvaavien peruskäsitteiden hahmotuttua on mietittävä, kuinka ne voidaan sitoa konkreettiseen, jollakin tavalla mitattavaan tai arvioitavaan todellisuuteen. Haastatteluteemat muotoutuvat keskeisimpien käsitteiden alakäsitteistä tai -luokista. Ne ovat tutkimusongelmia yksityiskohtaisempia ja suhteellisen pelkistettyjä. Tällä tavalla muotoutuva teemaluettelo on haastattelijan muistilista, jonka avulla keskustelua haastattelutilanteissa voi ohjata ja jäsentää. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että ei vain haastattelija vaan myös haastateltava voi operationaalistaa ja konkretisoida teemoja, joista keskustellaan. (Hirsjärvi 1979, 55.) Sisarussuhteita käsittelevän kirjallisuuden ja tutkimusten läpikäyminen osoitti, että suhteiden luonteen ja laadun selvittämisen kannalta keskeiset teemat liittyivät sisarusten väliseen vuorovaikutukseen ja tunteisiin. Toinen tutkimuksen keskeinen tema-alue oli sosiaaliseen tukeen liittyvät teemat, jotka hahmottuivat sosiaalisen tuen eri muodoista ja lajeista. (Liite 1: Haastatteluteemat)

6.3 Aineiston keruu ja analyysi

Aineiston keruu alkoi haastatteluista sopimisella. Se tapahtui varsin helposti sen jälkeen, kun olin löytänyt sopivat tutkimushenkilöt. Kukaan kysymistäni henkilöistä ei kieltäytynyt haastattelusta, vaan kaikki suhtautuivat pyyntööni myönteisesti ja olivat kiinnostuneita aiheestani. Haastateltavat tiesivät ennen haastattelua haastattelun aiheen ja arvioidun keston sekä sen, että nauhoitaisiin haastattelun. Kukaan ei suhtautunut nauhoittamiseen epäilevästi tai kielteisesti. Toki nauhurin esille ottaminen toi

haastattelutilanteisiin hetkeksi vähän jännittyneen ja varautuneen ilmapiirin, mutta alkuun päästyämme tunnelma vapautui.

Haastattelemaan lähteminen jännitti jonkin verran etukäteen, vaikka en ollutkaan aivan ensimmäistä kertaa haastattelijana. Olin tehnyt aikaisemmin proseminaariryötä varten joitakin puolistrukturoituja haastatteluja ja olin ollut teemahaastattelua käsitelleellä erityismetodikurssilla, jossa tehtiin yksi harjoitushaastattelu. Tein tuon haastattelun sisarussuhteeseen liittyvistä teemoista, joten se toimi esihaastatteluna, joka osaltaan auttoi haastattelurungon hahmottamisessa ja helpotti haastattelemaan lähtemistä. Tämän tutkimuksen haastattelut tein kahdessa erässä maaliskuulta kesäkuulle 1997 ja helmi-maaliskuussa 1998. Haastateltavat saivat valita haastattelupaikan. Haastatteluista kolme tein haastateltavien kotona, toiset kolme haastateltavien ja minun yhteisen tuttavan asunnolla ja loput kaksi tulivat minun kotiini haastateltaviksi. Asuinpaikkakuntani lisäksi tein haastatteluita kahdella muulla paikkakunnalla, ja näissä tapauksissa haastattelupaikaksi valittiin yhteisen tuttavan asunto.

Haastattelutilanteet tuntuivat aika luontevilta ja tunnelmaltaan miellyttäviltä. Haastateltavat olivat suurin piirtein samanikäisiä tai vähän nuorempia kuin minä, joten yhteisten puheenaiheiden keksiminen ei tuottanut suurta päänvaivaa. Juttelimme aluksi opiskelusta tai siitä, mitä kautta tunsimme yhteisen tuttavamme, jonka kautta haastattelu oli järjestynyt. Tässä yhteydessä ennen kuin laitoin nauhurin päälle, kyselin ja varmistin joitakin taustatietoja, kuten haastateltavan iän ja ikäeron sisikoon. Varsinaiset haastatteluosuudet kestivät 45 minuutista reiluun tuntiin. Ne sujivat hyvin, nauhuri toimi moitteettomasti eikä mitään muitakaan häiriöitä sattunut. Yhden haastateltavan koira kävi välillä kerjäämässä vähän huomiota, mutta sekään ei keskeyttänyt haastattelun kulkua. Haastateltavien puheliaisuudessa oli eroja. Osa vastasi kysymyksiin laajasti ja perusteellisesti omasta aloitteestaan, kun taas toiset olivat niukkasanasempia, jolloin minun osuuteni haastatteluissa kasvoi varmistaessani lisäkysymyksillä teemojen eri puolten läpikäymisen.

Pyysin haastateltavia aluksi kertomaan, mitä heille ensimmäisenä tulee mieleen sisarussuhteistaan koko siltä ajalta, minkä he muistavat. Tällaisen ”johdannon” kautta pääsimme luontevasti sisarussuhteen eri vaiheisiin, niihin liittyviin muistoihin ja tuntemuksiin. Pyysin haastateltavia kertomaan sisarussuhteistaan kolmessa eri vaiheessa: ennen kouluunmenoa ja ala-asteen ajoilta, yläaste- ja lukiovuosilta sekä nykyisestä vaiheesta kotoa muuttamisesta lähtien. Haastateltavien kertomien muistojen kautta etenin kyselemään sisarusten yhdessäolosta aikaisemmissa

vaiheissa. Haastateltavat kertoivat yhdessäolon määrästä ja siitä, mitä se oli pitänyt sisällään eri vaiheissa. Pyysin haastateltavia kertomaan tunteista, joita sisaruksilla oli ollut toisiaan kohtaan, läheisyydestä ja kateudesta sekä niiden ilmenemisestä. Tätä kautta siirryimme sisarussuhteen nykyhetkeen. Kysymykset liittyivät sisarusten väliin tunteisiin, yhteydenpitoon ja tukeen ja apuun, jota sisarukset toisiltaan saavat. Lopuksi haastateltavat pohtivat sisarussuhdettaan verraten sitä ystävyys-suhteisiin. (Liite 1: Haastatteluteemat)

Haastatteluiden tekemisen jälkeen oli vuorossa työläimmältä tuntunut vaihe eli haastatteluiden purkaminen nauhoilta tekstimuotoon tietokoneelle. Kirjoitin haastattelut varsin tarkasti. Jokaisesta haastattelusta kirjoitin näkyviin myös omat kysymykseni voidakseni tarkastella haastattelijana toimimistani ja sen mahdollisia vaikutuksia eri haastatteluissa. Haastateltavien puheen kirjoitin mm. sanajärjestyksen ja murteen suhteen niin kuin sen nauhalta kuulin. Myös pidemmät tauot ja naurun tai naurahdukset kirjasin näkyviin. Tässä purkuprosessin aikana haastattelut tulivat jo varsin tutuiksi ja kustakin haastattelusta muodostui jonkinlainen kokonaiskuva. Luin haastatteluita läpi vielä useampaan kertaan saatuaani ne tekstimuotoon ja tein niihin ensimmäiset merkinnät ja kommentit analyysiä varten.

Eskola ja Suoranta (1998, 153) toteavat teemahaastattelurungon olevan hyvä apuväline aineiston koodaamisessa, koska sen rakentamisessa on hyödynnetty aiemmista tutkimuksista kerättyjä teoreettisia näkemyksiä. Toimin tämän ohjeen mukaan ja etsin aineistosta haastattelurungon avulla sellaiset tekstikohdat, jotka kertoivat kyseisistä asioista. Haastattelutekstin sivuun merkitsin teeman, josta kyseisessä kohdassa puhuttiin. Tämän jälkeen kokosin kutakin teemaa koskevat tekstikatkelmat jokaisesta haastattelusta yhteen. Osa tällaisista tekstikatkelmista tuli mukaan useampaan teematiedostoon, koska ne sisälsivät useisiin teemoihin liittyneitä asioita. Tämän jälkeen kävin näitä teematiedostoja läpi tarkastellen ja pohtien, kuinka eri teemat esiintyvät tai ilmenivät aineistossa ja millaisia vastauksia ne tutkimusongelmiin antoivat.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tarkasteltaessa kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta kysymykset voivat kohdistua kahdelle eri tasolle. Teknisessä luotettavuuden tarkastelussa huomio kohdistuu eri tutkimusmetodien yksityiskohtiin. Ainoastaan tällä tasolla tapahtuvaa luotettavuuden arviointia on kritisoitu siitä, että taustalla on tällöin objektivistinen oletus yhdestä ainoasta konkreettisesta todellisuudesta, jota tutkimuksessa tavoitellaan. Kuitenkin kvalitatiivisen tutkimuksen taustalla on usein relativistinen näkemys tiedosta ja totuudesta. Tällöin lähtökohtana on se, että tutkimuksella ei tavoiteta objektiivista totuutta vaan yksi mahdollinen totuus, tietty näkökulma tutkitusta ilmiöstä. Tällainen lähtökohta asettaa myös luotettavuuden arvioinnin kriteerit toiselle tasolle. Ei ole mielekästä selvittää pelkästään teknisesti käytettyjen metodien luotettavuutta vaan arviointi on kohdistettava koko tutkimustilanteeseen ja –prosessiin. (Tynjälä 1991.) Seuraavassa tarkastellaan joitakin kerätyn haastatteluaineiston luonteeseen mahdollisesti vaikuttaneita seikkoja sekä sen pohjalta tehtyyn analyysiin ja tulkintoihin liittyviä kysymyksiä.

Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa. Haastatteluista saatavan tutkimusaineiston kannalta tähän vuorovaikutukseen voi liittyä joitakin ongelmia, jotka tulisi ottaa huomioon. Monet seikat vaikuttavat siihen, kuinka rehellisesti tai vilpittömästi haastateltava haluaa ja kykenee kertomaan haastattelussa käsiteltävistä aiheista. Vastaajat voivat järkiperaistää vastauksensa eli he selittävät toimintaansa ainoastaan loogisilla syillä tunnesyiden jäädessä piiloon. Voi olla myös niin, että vastaajat eivät ole tiedostaneet asioita, joita heiltä kysytään tai he eivät ole tottuneet pukemaan tunteitaan sanoiksi. Vastaamista voi rajoittaa eräänlainen paljastumisen pelko, ei haluta puhua sellaisesta käyttäytymisestä ja asenteista, jotka eivät vastaa sitä minäkuvaa, josta halutaan pitää kiinni. Myös liiallinen kohteliaisuus haastattelijaa kohtaan vääristää vastauksia, kun vastaajat antavat sellaisia vastauksia, joita olettavat haastattelijan haluavan kuulla. Vastaajan ujous ja jännittäminen voivat osaltaan rajoittaa vastaamista. (Fielding 1993, 138-139.)

Edellä esitettyjen ongelmien huomioimisessa ja ennalta ehkäisemisessä nousevat ratkaisevaksi haastattelijan taidot. Ensinnäkin haastattelijan käyttäytyminen vaikuttaa suuresti siihen, kuinka rento ja vapautunut ilmapiiri haastattelutilanteessa vallitsee. Haastatteluiden onnistumisen kannalta kaikista tärkein on haastattelijan

taito ”luotsata” haastattelua kulkua. Ennen kaikkea siinä on kysymys vastaajien motivoimisesta ja rohkaisemisesta vastaamaan mahdollisimman avoimesti ja laajasti. Haastattelija voi osoittaa vastaajalle olevansa kiinnostunut tämän vastauksista monilla erilaisilla eleillä, ilmeillä ja asiayhteyteen sopivilla lisäkysymyksillä. (Fielding 1993, 140-141.) Jokainen haastateltava ja haastattelu oli luonnollisesti erilainen monista eri syistä johtuen. Muiden tekijöiden ohella pohdin omaa osuuttani haastattelun kulkuun ennen ja jälkeen jokaisen haastattelun. Yritin kiinnittää huomiota siihen, että en johdattelisi vastaajia tietynlaisiin vastauksiin vaan, että heillä olisi ollut mahdollisuus vastata omien tulkintojensa pohjalta. Havaitsin myös, että kysytyjen asioiden tiedostamisessa oli eroja vastaajien välillä. Osa heistä oli omankin kertomansa mukaan pohtinut kyseisiä asioita aiemminkin ja se myös välittyi heidän vastauksistaan.

Yksi tekijä, joka voi vaikuttaa haastatteluvastausten sisältöön on sosiaalisesti suotavien vastausten antaminen. Haastateltava haluaa esiintyä esimerkiksi moraaliset ja sosiaaliset velvollisuudet täyttävänä ihmisenä, joka auttaa ystäviä ja sukulaisia. (Hirsjärvi ym. 1997, 202-203.) Haastatteluissa käytiin läpi joitakin sellaisia teemoja, joiden kohdalla tämä ilmiö on mahdollinen. Ainakin sisaruskateuteen voi liittyä sellaisia ajatuksia tai kokemuksia, joista ei välttämättä haluta kertoa. Siskon auttamiseen tai tukemiseen liittyvissä asioissa puolestaan omaa toimintaa voidaan hieman korostaakin tai ”pyöristää ylöspäin”.

Luottamus on tutkimushaastattelun onnistumisen kannalta keskeinen kysymys. Haastattelusta saatavaan aineistoon vaikuttaa suuresti se, saavuttaako haastattelija haastateltavan luottamuksen. (Eskola & Suoranta 1998, 94.) Epävarma, hermosuton tai välinpitämättömältä vaikuttava haastattelija voi saada aikaan sen, että haastateltava ei halua kertoa itsestään ja ajatuksistaan juuri mitään. Haastateltavat eivät myöskään mielellään paljasta itsestään kovin paljon, jos heillä on epäilyksiä sen suhteen, mihin haastattelunauhat voivat päätyä. Saavuttaakseni haastateltavien luottamuksen vakuutin heille, että haastattelut eivät päädy ulkopuolisten kuunneltaviksi tai luettaviksi, vaan ainoastaan tekemäni tutkimuksen aineistoksi. Kerroin myös, että tutkimusraportissa pyritään siihen, että haastateltavien henkilöllisyys ei paljastu.

Lopuksi aineistoa tarkasteltaessa on huomioitava Mäkelän (1990, 49) toteamus: ”Ihmiset puhuvat samoista asioista eri tavoin eri tilanteissa, ja tutkijan on kyettävä ratkaisemaan, mitä puhetta hän haluaa tutkia.” Aineistoni on haastattelutilanteissa tuotettua puhetta, ja siihen ovat mahdollisesti vaikuttaneet kaikki edellä esitetyt seikat. Haastattelut onnistuivat kuitenkin mielestäni varsin hyvin. Oletan, että

haastateltavat kertoivat sisarussuhteistaan aidosti ja vilpittömästi. On kuitenkin huomioitava tilannesidonnaisuus: ne ovat haastattelutilanteissa tuotettua puhetta sisarussuhteista. Jossakin muussa tilanteessa jollekin toiselle henkilölle vastaajat todennäköisesti saattaisivat kertoa sisarussuhteistaan ainakin jossain määrin eri tavalla.

Osa laadullisen tutkimuksen arviointia on analyysin kattavuuden arvioiminen. Analyysin kattavuudessa on kyse siitä, että tulkintoja ei perusteta satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Tämän arviointiin lukijalla on mahdollisuus, jos hän kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä ja hänellä on mahdollisuus hyväksyä tai kyseenalaistaa tutkijan tulkinnat. (Mäkelä 1990, 53.) Yksi keino lisätä analyysin arvioitavuutta on luokittelu- ja tulkintasääntöjen nimenomaistaminen. Tämä nimenomaistaminen on mahdollista esimerkiksi siten, että tulkintojen lisäksi tekstiin otetaan myös aineistokatkelmia, joihin tulkinnat perustuvat. (Eskola & Suoranta 1998, 217.) Tämä tavoite mielessäni olen liittänyt tulososuuteen melko runsaasti suoria sitaatteja haastatteluista. Niiden toinen tehtävä on toimia aineistoa kuvaavina esimerkkeinä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tulokset perustuvat kahdeksaan 21-26 vuotiaan naisen haastatteluun. Heissä oli saman verran isosiskoja ja pikkusiskoja. Taulukosta 1 käy ilmi joitakin haastateltaviin ja heidän sisaruksiinsa liittyviä tietoja. Haastatteluista poimittujen sitaattien yhteydessä on käytetty haastattelun numeroa osoittamaan, mikä haastattelu on kysymyksessä. Tunnistamisen estämiseksi sitaateissa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu. Samoin on muutettu viimeisessä luvussa esiintyvien haastateltavien nimet.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen kohdejoukko

Haastattelun nro	Haastateltavan			Muita sisarusia	Haastateltava ja sisko asuvat samalla paikkakunnalla	Sisko asuu kotona
	Ikä	”Status”	Ikäero siskoon			
H1	23v	Isosisko	1 ½v	Ei		
H2	24v	Isosisko	9v	Veli		x
H3	25v	Isosisko	2v	Ei	x	
H4	23v	Pikkusisko	2v	Kaksoisveli		
H5	23v	Pikkusisko	2v	Kaksi veljeä	x	
H6	26v	Pikkusisko	4v	Ei	x	
H7	21v	Isosisko	3v	Veli		x
H8	26v	Pikkusisko	2 ½v	Ei		

7.1 Sisarusuhteen muuttuminen

7.1.1 ”Kulettu aika paljo sillai yhdessä ja leikitty...”

Muistellessaan lapsuusvuosiaan ja suhteitaan siskoihinsa silloin kaikki haastateltavat puhuivat yhdessäolosta ja siitä, millaista se oli. He kertoivat yhteisistä leikeistä ja pihapiiristä, josta löytyivät muut leikkikaverit, jotka vielä tuolloin olivat useimmilla sisaruspareilla yhteisiä kavereita. Pääasiassa muistot olivat myönteisiä, mutta mieleen oli jäänyt myös se, jos sisko ei joskus ollutkaan huolinut mukaan leikkeihinsä. Useimmilla kaveripiirien selkeämpi jako kummankin siskon omiin kavereihin tapahtui kouluun menon aikoihin, kun kuvaan tulivat omat koulukaverit.

”Et sillan me liikuttiin siinä pihapiirissä ja meitä oli kuus tai seittemän siinä. Et mää en oikeestaan, kumpikaan ei, mä en koulukavereitteni kanssa liikkunu, eikä Merjakaan sitte, että yks hänen koulukaverinsa oli siinä mejän pihassa muiitten kanssa. Ja sit sillonhan me uitiin paljo ja siinä oli niitä uimakavereita, mutta aika paljo me yhdessä liikuttiin. Semmosta, että samanlaisissa vaatteissa kulettiin ja tämmöstä.” H8

”No pienenä kait se oli semmosta, että perässä juoksi ja että siinä ei ollu kauheesti muita lapsia lähellä. Tai siinä oli niinkö yks toinen lapsiperhe, siinä oli sitte yks vielä mun siskoa vähä vanhempi tyttö. Ja Tiina, tää mun sisko, oli sitte sen kans ja minä juoksin perässä(nauradus) ja yritin kovasti osallistua, mutta se oli kyllä sillan just semmosta, että ne ei halunneet ottaa minua matkaan. Ja sitte myö olin palvelija tai...että ne pysty komentaan, että meeppä nyt tuonne.” H5

Yhdessäolo ja yhteinen tekeminen olivat mukana kaikissa lapsuuteen ja siskoon liittyvissä muistoissa, jotka haastattelutilanteessa tulivat haastateltavien mieleen. Sellaisillakin sisaruksilla, joiden harrastukset ja kiinnostuksen kohteet myöhemmin olivat hyvinkin erilaisia, oli lapsuusvuosina yleensä ollut joku yhteinen harrastus, esimerkiksi joku kerho, jossa käytiin yhdessä. Muita mieleen tulleita tilanteita olivat perheen yhteiset lomamatkat, kun sisarukset koettivat saada aikansa kulumaan auton takapenkillä. Parille haastateltavalle tuli mieleen erityisesti kesät mökillä, jossa sisarukset olivat sitten leikkineet paljon yhdessä ja keksineet kaikenlaista tekemistä, kun muita lapsia ei lähistöllä ollut.

”Joo, just mökillä olo, koska siellä oltiin tosi paljo ja siellä me oltiin sitte kahestaan. Joskus oli joku kaveri mukana viikon tai kaks. Pääasiassa me oltiin just kahestaan, niin silloin sitte tietysti touhuttiin ja kehitettiin kahestaan, että silloin ei ollu niitä omia kavereita siinä mukana.” H1

Tiiviiseen yhdessäoloon, joka haastatteluista välittyi selkeimpänä muistikuvana lapsuusvuosilta liittyi sitten myös paljon riitelyä. Kaikki haastateltavat muistivat riidelleensä siskonsa kanssa, mutta riitojen aiheet eivät olleet jääneet kaikilla yhtä hyvin mieleen. Toisen huoneeseen meneminen ja toisen tavaroihin koskeminen ja niiden lainailu mainittiin useammassa haastattelussa syiksi, jotka saivat riidan aikaan. Rungas yhdessäolo ehkä johti välillä siihen, että sisarusten täytyi muistuttaa toisiaan omien ”alueidensa” rajoista. Muutenkin vaikuttaa siltä, että riitely oli yhteydessä tiiviiseen yhdessäoloon, joka välillä sai siskot kimpaantumaan ja hermostumaan toisiinsa.

”...meidän piti olla kuukausi tappelematta, että me saahan sata markkaa. Sitte joka kerta ku me tapeltiin siitä väheni yks markka. Ja Merja sitte aina, että nyt oo hiljaa, että nyt et tappele, että me menetetään se yks markka. Kyl me sitte, oiskohan me joku kaheksan kymppiä vai mitä me saatiin. Että ei me siltikään oikein maltettu olla. Ei ne mitään semmosia pitkiä tappeluuta ollu tai sitte... jotain tämmösiä ihan...” H8

7.1.2 ”Teki tyhmiä kysymyksiä ja muuta ja kaikki sitte otti päähän.”

Muistellessaan yläaste- ja lukioaikojaan ja murrosikänsä, joka sijoittui noihin vuosiin kaikki haastateltavat korostivat sitä, kuinka kaverit tulivat tuossa vaiheessa hyvin tärkeiksi ja perhe tuntui jäävän jotenkin taka-alalle. Vapaa-aika, joka läksyiltä ja harrastuksilta jäi haluttiin viettää kavereiden kanssa. Siskon kanssa vietettiin paljon vähemmän aikaa kuin ennen, eikä hänen kanssaan enää muutenkaan ”kuljettu yhdessä”. Viimeistään tässä vaiheessa kummallekin tuli omat harrastukset ja menot. Joistakin

omista asioistaan, esimerkiksi ensimmäisistä poikaystävästään, siskot kertoivat toisilleen, mutta niistäkin jutuista puhuttiin enimmäkseen omien kavereiden kanssa.

”Joo, että ihan niinku täydellisen etäiset. Sillon just aattelee, että elämään ei niinku kuulunut perhettä siinä mielessä. Hirveen tärkeitä oli just kaverit. Että nehän määräs sen elämän tahdin, et ku kaverit tekee näin, niin ite pitää tehdä näin. Et perhe on lähinnä semmonen riippa, että äiti ja isä kieltää kaiken kivan ja siskosta nyt ei oo mitään hyötyä, se vaan on siellä, roikkuu. Se oli kyllä tosi selkee se vaihe ainakin mulla, että millon ne kaverit oli ja se perhe oli tosi taustalla. Lähinnä et äitin ja isän kans tapettiin ja Annan kans ei sit kauheesti ollu mitään.” H1

Yhdessäolon väheneminen ei haastateltavien muistikuvien mukaan juurikaan vähentänyt riitelyä. Lähes kaikki haastatteluissa kerrotut muistot noilta ajoilta sisälsivät eriasteista kinastelua ja riitelyä siskon kanssa. Vain yksi haastatelluista muisteli, että ei noina vuosina juurikaan riidellyt siskonsa kanssa, mutta hänen mukaansa se johtui siitä, että he eivät oikeastaan edes puhuneet tuolloin toisilleen, joten sitten ei tarvinnut riidelläkään. Omaa rauhaa ja tilaa kertoi kaivanneensa haastateltava, joka jakoi huoneensa pikkusiskonsa kanssa. Kolme haastateltavaa muisteli ärsyyntyneensä erityisesti pikkusiskon lapsellisuuteen ja uteliaisuuteen.

”Mä muistan mä riitelin kaikkien kanssa sillon. Ehkä se on ollu semmosta just oman rauhan hakemista ja tuolleen. Ois toivonu, että sitä ois ollu. Ärsytti jos toisella oli kavereita sillon ku ite halus olla rauhassa. Itellä oli kavereita, niin toinen halus olla rauhassa. Samanlaista huutamista se oli sillonki.” H7

Haastateltavien muistoille oli yhteistä kavereiden tärkeys tuossa vaiheessa. Sisko jäi vähemmälle huomiolle ja ilmeisesti siitä johtuen haastateltavilla oli lapsuusvuosiin verrattuna vähemmän siskoon ja sisarusuhteeseen liittyviä muistoja. Pari haastattelua erottui muista siten, että niissä tuli ilmi kokemuksia, joita ei ollut muiden kertomuksissa. Haastateltava, jolla on yhdeksän vuotta ikäeroa pikkusiskoonsa, muisteli kesää, jolloin hän hoiti siskoaan, kun äiti oli jollakin kurssilla. Muut haastatellut isosiskot eivät kertoneet tällaisista siskon hoitamiseen liittyvistä velvollisuuksista, mutta heillä ikäerot siskoihin ovatkin paljon pienemmät.

”Minä sen kesän taisin sitte Riinaa hoitaa sitte kotona ku äiti oli kurssilla vielä. Se jäi sitte minulle, vanhimman vastuulle se pikkusiskon kattominen. Se kesä meni semmosessa ja minä en tykänny siitä yhtään. Musta se oli hirveetä ku minä en päässy ku vasta illalla sitte omiin menoihin ja Jussi oli aina, kaikki päivät luuhas omilla teillään, ku kesäloma oli ja minua nyppi sitte tietenki, ku ei päässy omille menoilleen. Mut kyllä se siitä vaan meni sitte.” H2

Toinen haastateltava muisteli, kuinka lapsena isosiskoa kohtaan tunnettu ihailu vaihtui myöhemmin kilpailuksi, jossa hän, pikkusisko, halusikin olla ensimmäinen.

mäinen. Tällaisen kilpailuhenkisyiden syntymiseen on voinut jollain tavalla vaikuttaa se, että perheessä ehkä kannustettiin siihen muilla alueilla tietoisesti tai tiedostamatta muun muassa antamalla hyvistä koenumeroista rahaa.

”Ja sitte mää aina yritin ehkä, että mää tein kaikki asiat aikasemmin. Kaikki ensimmäiset poikaystävät, ensimmäiset humalakokemukset, kaikki tämmöset, mun piti olla aina ensimmäinen. Onko tämä jotaki kuopuskompleksia vai mitä...että sitte mää tavallaan en ollutkaan enää se, joka ihaili ja katteli ylöspäin. Mää halusin niinku tehdä oman pääni mukkaan.” H6

Tämän vaiheen loppupuolella, kun haastateltavat olivat ohittaneet murrosiän pahimmat myllerrykset alkoi sisarusuhteessakin monella seesteisempi aika. Ainakin niillä, joilla sisko oli itseä vanhempi tai ikäero muuten niin pieni, että siskokin oli jo ohittanut murrosiän. Haastatteluista käy ilmi, että tuolloin sisarusuhteeseen alkoi haastateltavien mukaan tulla enemmän kaveruutta ja ystävyyttä.

”Musta tuntuu, että ei enää, tietysti ku samassa talossa asuttiin, niin välillä heitti yli ja tottakai sitä aina jostai kehitti sen riian, ku siltä tuntu. Mut ei se tietenkään enää ollut semmosta, että siinä vaiheessa pysty jo menneen toisen huoneeseen niinku keskustellessaan ja tälle näin. Että kyllä se siinä vaiheessa niinku rupes, että ruettiin muodostamaan jo semmosta kaveripohjaaki sille asialle. Tuntuu kumminki, että kummallaki oli se oma elämä niin hirveen tärkeää, että ei vielä siinäkkään vaiheessa ymmärtäny toisen arvoa tavallaan.” H4

Lapsuus- ja nuoruusvuosia koskeva muisteluosuus oli haastatteluissa varsin lyhyt ja tästä syystä myös niiden anti jäi melko pinnalliseksi. Yhteenvetona lapsuusvuosia koskevista muistoista voi todeta, että ne liittyivät siskojen yhdessäoloon, yhteisiin leikkeihin ja yhdessä koettuihin tapahtumiin. Tämä tulos käy hyvin yksin Buhrmesterin ja Furmanin (1990) havaintojen kanssa, joiden mukaan vuodet ennen kouluun menoa ja vielä ala-asteen ajan ovat sisarusuhteen intensiivisintä vaihetta sisarusten viettäessä hyvin paljon aikaa yhdessä. Nuoruusvuosiin tämän tutkimuksen haastateltavien oli vaikea löytää siskoon liittyviä muistoja. Kaikki puhuivat kavereiden tärkeydestä. Nuoruusvuosien hankalimpaan vaiheeseen, murrosikään, liittyivät muistot riidoista, joihin siskon kanssa jouduttiin tai hankkiuduttiin. Kaiken kaikkiaan nuoruusvuodet saivat sisarusuhteen kannalta varsin negatiivisen sävyn. Tämä havainto on samansuuntainen Cicirellin (1995) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan sisarusuhteen kielteiset piirteet, esimerkiksi riitely, olivat voimakkaimmin esillä nuoruusvuosina.

7.1.3 ” Se on kaikista kivointa just höpöttää, että mitä kuuluu...”

Kaikki haastateltavat olivat asuneet poissa kotoa jo useamman vuoden. Sisarusuhteen kannalta se tarkoittaa sitä, että siskot ovat paljon vähemmän yhdessä kuin aikaisemmissa vaiheissa. Suhteen ylläpito on ainakin periaatteessa tullut vapaaehtoiseksi. Kysyin haastateltavilta, miten ja kuinka usein he pitävät yhteyttä siskoihinsa. Kaikkien haastateltavien ja heidän siskojensa välinen yhteydenpito oli säännöllistä. Enimmäkseen yhteydenotot tapahtuivat puhelimitse, mutta myös kirjeiden kirjoittaminen ja sähköpostin välityksellä tapahtuva yhteydenpito mainittiin.

” Että ei nyt ihan joka viikko soitella, mutta mää nyt en yleensäkkään soitele paljo kellekkään. Kirjoitellaan välillä, että kyllä pietään silleen ihan säännöllisesti yhteyttä ja käydään toistemme luona ja ollaan ihan parhaita kavereita.” H4

”Suurin piirtein... Merja assuu Helsingissä, joten se on aika paljo puhelimen välityksellä. Mä taisin eilen viimeks puhua, että vähän riippuu... Sanotaan nyt, että jos ei oo mitään tapahtumassa, niin kerran viikossa ehkä. Sit me nähhään, viimeks me ollaan varmaan nähty... olikohan se jouluna... Joo jouluna ja nyt sitte pääsiäisenä lähetään yhdessä. Että aika paljo puhelimesta sitte.” H8

Useimpien haastateltavien mukaan siskoon oltiin jollakin tavalla yhteydessä noin kerran viikossa. Kolmella haastateltavalla sisko asui samalla paikkakunnalla ja he kertoivat näkevänsä toisiaan viikoittain. Muilla puhelin oli tärkein viikoittaisen yhteydenpidon väline. Sisarukset vierailivat toistensa luona ja tapasivat toisiaan myös käydessään vanhempiensa luona.

Haastatteluissa kysyin myös sitä, mitä haastateltavat tekevät yhdessä siskojensa kanssa silloin, kun tapaavat toisiaan. Tärkeintä haastateltavien mielestä oli yhdessäolo sinällään, tekeminen oli siihen nähden toissijaista. Tekemistä järjestettiin ja keksittiin sen mukaan, missä oltiin ja mihin molemmat sisarukset halusivat osallistua. Liikunnan harrastamisen jossakin muodossa mainitsivat useimmat haastateltavat. Siskon kanssa käytiin kävelyllä, hiihtämässä, jumpassa tai pelaamassa jotakin. Sukulaisvierailut, ostoksilla, elokuvissa ja näyttelyissä käynti olivat myös tapoja viettää aikaa siskon kanssa. Tai mielellään oltiin vain kotona, juteltiin kuulumisista ja laitettiin vaikka ruokaa yhdessä.

” Nykyään me aika paljo höpötetään tai sitte me käydään kävelyllä tai sitten uimassa tai leffassa. Siinäki ollaan erilaisia, että Anna jaksaa, Annalla on vielä sellanen opiskelijabuumielämä päällä, että kiva mennä kapakkaan ja se sit yrittää aina raahata meitä mukaan ja me ollaan sit aina ihan luusereita ja lähetään paljo aikasemmin pois. Et tällasta, ettei jaksaa, vaikka tietää, että ois kiva olla Annalla seuraa. Just tuollasta yhdessäolemista vaan. Se on kaikista kivointa just höpöttää, että mitä kuuluu ja mitä on tapahtunu.” H1

”No maataan sängyllä pääasiassa ja puhutaan kaikenlaisista asioista. Käydään joskus lenkillä ja...” H7

Haastateltavien kuvaukset sisarussuhteidensa nykyisestä tilanteesta kertovat, että he ovat tyytyväisiä sisarussuhteisiinsa. Kaikki esittivät toiveen, että suhde säilyisi samanlaisena, yhtä hyvänä, kuin se nyt on. Mitään suuria ristiriitoja siskojen välillä ei ollut eikä niitä uskottu syntyvän tulevaisuudessakaan.

”Mää luulen, että meillä on nyt semmonen lämmin, kaverillinen ja avoin suhde. Siis, että mun mielestä se toimii nyt tosi hyvin. Näemme välillä toisiamme ja sitte soitellaan ja... että ei liian tiivistä, mutta siis... Toivottavasti se pysyksi tämmösenä. Ja sitte just se, että keskustellaan kaikista asioista, se on ihan hyvä.” H4

7.2 Tunteet ja vuorovaikutus

7.2.1 Läheisyys

Kysyin haastateltavilta, kuinka läheiseksi he kokivat suhteensa siskoon ja mistä tai miten läheisyys heidän mielestään ilmeni. Näkemyksissä suhteen läheisyydestä oli eroja haastateltavien välillä. Erot eivät olleet valtavan suuria, mutta kuitenkin varsin selviä. Haastateltavien kuvausten perusteella hahmottui *kolme ryhmää*: hyvin läheiset, läheiset ja tärkeät sisarussuhteet. Kolme haastatelluista koki siskonsa *hyvin läheiseksi*. Heille sisko oli paras ystävä ja uskottu, jolle he pystyivät ja halusivat kertoa kaikista asioistaan. Yhteydenpito oli tiivistä; siskon puoleen käännyttiin monissa asioissa ja kanssakäymistä tuntui värittävänsä keskinäinen arvostus ja huolenpito. Haastateltavat itse kertoivat läheisyyden ilmenevän siten, että siskolle oli helppoa puhua kaikesta ja myös yhdessäolo tuntui helpolta ja mukavalta.

”Varmaan nyt on silleen, että ymmärtää, mitä se tarkoittaa ku on sisko. Tietää, että toinen ihminen on semmonen, että se tietää susta tosi paljon. Ja just ku se ymmärtää ku se on nähny sun menneisyydenki tavallaan. Sille pystyy niin paljo paremmin sit kertomaan tavallaan ilman sellasia ylimäärsiä... Jos kaverille kertoo, niin siinä on aina sellasta tiettyä ylimäärästä. Tavallaan ei ehkä kerro ihan niin rehellisesti, että sitä voi vähän muokata sitä totuutta, että ei ihan syvimpiä tunteita. Mut sitte taas siskolle voi sanoa just, että ottaa päähän tai tää meni nyt hyvin. Niinku rehellisesti, ehkä kaikista rehellisimmin pystyy siskolle... että ehkä vanhemmillekaan, niitä ei halua huolestuttaa ja niille ei halua kertoa kaikkea tietenkään. Siskolle sitte voi sen kertoa.” H1

”Kyllä me silleen ollaan läheisiä, että nykyään jo kerrotaan kaikki jutut tavallaan. Ja se on oikeestaan silleen helpompikin, että tavallaan kertoo jotain juttuja, ku kummallaki on samat taustat, niin sitä ei aina tarvi lähtiä juurta jaksain selittää jotain juttua. Jos jollekki kaverille selittää, niin se ei välttämättä tiä kaikkia pointteja siitä jutusta.” H4

Kolme haastateltavaa kuvasi suhdettaan siskoon *läheiseksi*, mutta ei mitenkään erityisen läheiseksi. Tällä tavalla sisarusuhdettaan määritelleet eivät nostaneet siskoa kavereidensa tai ystäviensä edelle. He eivät puhuneet tai kertoneet kaikista asioistaan siskolleen, vaan siskon kanssa puhuttiin valikoiden asioista, joista tuntui luontevimmalta tai helpoimmalta kertoa hänelle. Sisko ei ollut myöskään ensimmäinen henkilö, johon haastateltavat ottivat yhteyttä, jos he halusivat kertoa jostakin itselleen tapahtuneesta iloisesta tai ikävästä asiasta.

”Se vähä riippuu tilanteesta, että sitte jotkut asiat on helpompi sanoa Merjalle ku jollekki kaverille, joka täällä on. Koska kumminki tietää, et se ajattelee siitä asiasta todennäköisesti hyvin paljo samalla lailla, että sä voit sanoa. Mutta sanotaan, että ei se oo se ensimmäinen ihminen, jolle mä rupeen soittamaan et ei se niin läheinen...siis siinä mielessä, että ei se maailman tärkein ihminen oo. Et jos mulla kun kavereista ketä täällä on, niin kyllä mä varmaan hänen puoleensa sitte käännyn tai... et ei se mikään must oo siskolle soittaa. Et ei ehkä siinä mielessä, jos tämmöstä aattelee niin ei sitte niin läheisiä...” H8

Tällä tavalla sisarussuhteensa läheisyyttä kuvailivat kaksi isosiskoa ja yksi pikkusisko. Isosiskojen kohdalla tilanne oli se, että heidän siskonsa olivat sen verran nuoria, että he asuivat vielä kotona vanhempien kanssa. Toisella haastateltavalla oli myös varsin iso ikäero, yhdeksän vuotta, siskoon. Näiden seikkojen valossa vaikuttaakin varsin luonnolliselta se, että nämä haastateltavat eivät rinnastaneet siskojaan ystäviinsä tai kavereihinsa. Toisaalta he kertoivat sisarussuhteen olevan lähentymässä, kun ikäero tuntui menettävän merkitystään.

”Varmaan nyt ollaan läheisempiä ku mitä silloin, ku Riina on ollu ihan pieni. Silloin tuntu se ikäero vielä hirveen suurelta varmaan, yhdeksän vuotta. Mutta nyt se alakaa kuromaan umpeen tavallaan, että ku Riinaki alakaa aikuistumaan. Niin varmaan nyt ollaan läheisempiä ku mitä silloin joskus. Tietenki hän se sisarusuhde on aina semmonen...läheinen, mut kuitenkin, että silleen läheisempiä. Alkaa olla tämmösiä yhteisiä juttuja ja muita...” H2

Kahdeksasta haastateltavasta kahden sisarusuhdetta voisi kuvata, että se ei ole kovin läheinen, mutta silti *tärkeä* suhde. Haastateltavat itse käyttivät näitä sanoja pohtiessaan suhteitaan siskoihinsa. Molemmat asuivat siskonsa kanssa samassa kaupungissa, joten mahdollisuuksia runsaaseenkin yhdessäoloon olisi ollut, mutta näitä mahdollisuuksia ei kovin paljon käytetty. Haastateltavat olivat kyllä säännöllisesti tekemisissä siskojensa kanssa, mutta jotenkin yhdessäolon kuvauksista välittyi kuva keskenään varsin erilaisista ja toisistaan etäällä olevista sisaruspareista.

”Kyllä mä siellä suunnilleen kerran viikossa käyn. Jotaki tuon sille lehden tai otan siltä vanhan Seuran ja tämmöstä niinku vaihtokauppaa. Ja siinä nyt suunnilleen käyään läpi kuulumisia ja näin, mutta ei se

oo silleen semmosta niinku ystävän tai tiedän tosi läheisiä sisaruksia, jotka niinku jakaa kaiken, niin ei meillä kuitenkaa semmosta oo.” H6

Näiden kahden haastateltavan kohdalla nousi esille vanhempien erilainen suhtautuminen sisaruksiin. He kertoivat vanhempien suhtautuneen ja suhtautuvan edelleen sisaruksiin erilailla. Toinen haastateltavista kertoi siskollaan olleen aina paremmat välit isään kuin hänellä. Hän itse puolestaan oli aina ollut siskoaan paremmissa väleissä äidin kanssa. Toisen haastateltavan näkemys oli se, että äiti oli heillä aina pyrkinyt olemaan tasapuolinen sisarusten suhteen, mutta isä suosi häntä ja kritisoi herkästi siskoa ja tämän tekemisiä. Tällainen vanhempien erilaiseksi koettu suhtautuminen sisaruksiin vaikuttaa osaltaan sisarussuhteiden luonteeseen, mutta se, millainen tuo vaikutus on, on varmasti hyvin tapauskohtaista. Nämä haastateltavat, jotka mieluummin puhuivat sisarussuhteensa tärkeydestä kuin läheisyydestä kokivat kuitenkin näiden suhteiden tarjoavan heille tukea ja turvaa. Siihen voi luottaa. Luotettavuus oli yksi keskeinen ominaisuus, josta sisarussuhteen läheisyys Floydin (1995) tutkimuksen mukaan rakentui.

”Kyllä kai se varmaan nykyäänki jollaki lailla...tietää, että on sisko, että on perhettä enemmänkin ja ihmisiä, joihin voi luottaa.” H6

Yhteenvetona voi todeta, että haastateltavien kuvauksissa sisarussuhteidensa läheisyydestä läheisyyden kriteerinä korostui omista asioista puhuminen. Läheisyys määriteltiin pitkälti sen mukaan, kuinka paljon haastateltavat puhuivat henkilökohtaisista asioistaan siskojensa kanssa ja kuinka helpolta tai luontevalta se heistä tuntui. Yhdessäolon määrää tai yhteisiä harrastuksia ei kukaan haastatelluista pitänyt kovin tärkeänä kriteerinä pohtiessaan siskonsa ja itsensä välien läheisyyttä. Tämä tulos on samansuuntainen kuin Floydin (1996) tutkimuksessaan tekemät havainnot, joiden mukaan henkilökohtaisista asioista puhuminen kertoi läheisyydestä kahden sisaren suhteissa. Yhteinen harrastaminen oli läheisyyden kannalta tärkeämpää miesten sisarussuhteissa. Tällaisia vertailuja sukupuolen merkityksestä sisarussuhteissa ei tässä tutkimuksessa voinut tehdä, koska haastateltavat olivat kaikki naisia ja he kertoivat suhteistaan siskoihinsa.

7.2.2 Sisaruskateus ja kilpailu

Ross ja Milgram (1982) havaitsivat tutkimuksissaan, että kateudesta kärsineet eivät yleensä puhuneet näistä tunteistaan sisaruksilleen. Näin kateuden kohde itse saattoi olla tietämätön häntä kohtaan tunnetusta kateudesta. Tietämättömyyttä tai muita syitä, mutta tässä haastatelluista vain kaksi kertoi siskon kadehtivan heitä. Kumpikaan ei ollut puhunut asiasta siskonsa kanssa, vaan he olivat päätyneet olettamuksiinsa omien havaintojensa pohjalta. Kateus liittyi heidän mukaansa koulumenestykseen ja sen mukanaan tuomaan arvostukseen ja toisaalta konkreettiseen lahjaan tai avustukseen, jota ilman sisko oli jäänyt.

” Että nyt sitte on tullu vanhempana. Tää mun pikkusisko, että se ikävästi paistaa läpi siitä... Se ei kyllä ite oo tätä sanonu. Mää oon luku ylioppilaaksi ja hän ei oo. Niin semmosta alemmuudentunnetta siitä. Ja sit semmonen homma, että mulle äidin isä makso ajokortin, mutta hänelle ei oo kukaan maksanu. Niin siitä hän on kateellinen.” H7

Sisaruskateus on asia, joka on ehkä helpompi tunnistaa ja tunnustaa jälkikäteen. Kaikki haastateltavat kertoivat lapsuus- ja nuoruusvuosilta asioita ja tilanteita, joissa he kadehtivat siskojaan tai ajattelivat siskojen kadehtineen heitä. Tällaiset muistot liittyivät konkreettisiin asioihin: lahjoihin, tuluihin, leluihin tai harrastuksiin, jotka olivat aiheuttaneet kateutta siskojen välille. Eräs haastateltava oli kadehtinut siskonsa balettiharrastusta. Hän olisi myös halunnut tanssia balettia, vaikka tiesi, että se ei olisi onnistunut häneltä samalla tavalla kuin sirorakenteiselta siskolta. Toinen haastateltava muisteli kadehtineensa siskon tuluihankintaa, kun itse sai vain ”*typerän paidan*”. Yksi haastateltava kertoi vanhempien palkinneeen hyvistä koenumeroista rahalla ja arvioi siskonsa kadehtineen häntä, kun hän menestyi koulussa paremmin ja sai sitten enemmän tuota palkintorahaa. Mitään pysyvää kateutta tai kaunaa haastateltavat eivät myöntäneet tällaisten kokemusten jättäneen, kuten eräs heistä totesi: ” *Varmaan oon monestaki asiasta ollu hirveän kateellinen ja katkera, mutta näin ei niinku muista.*”

Miettiessään nykyistä tilannetta kateudenaiheita ei sen sijaan tuntunut juurikaan löytyvän. Ne maininnat, jotka haastatteluista löytyivät liittyivät opinnoissa ja yleisemmin elämässä menestymiseen ja vanhempien osoittamaan arvostukseen ja hyväksyntään. Näissäkin yhteyksissä kateuden kerrottiin ilmenevän hetkellisinä ja

ohimenevinä tunteina. Pysyvää kateutta tai jatkuvaa tarvetta kilpailla siskon kanssa ei haastateltavien sisarusuhteisiin heidän kertomansa mukaan kuulunut.

”Tota, nyt jos vaikka ajatellaan näitä näitä yliopistoaikana saatuja arvosanoja. Niin minä oon oikeestaan vaan ihan keskinkertaisesti menestynyt ja en oo silti jaksanu niin hirveesti lukkee. En oo oikeestaan pitänyt enää tärkeenkään mitään erinomaista ja muuta, että hyvällä ja joskus tyydyttävälläki on menty. Mutta Mari ku sitä omaansa luki, niin silloin se sai järestään erinomaista ja jos ei saanu, niin se korotti sen, ku oli sitte sinne toiseen (koulutusohjelmaan) papereilla hakemassa. Niin joskus, joskus ehkä saatto olla vähä semmonen kateudenpistos, että hitsi, miten toi voi noin hyvin tehdä ja saaha. Ja ehkä... periaatteessa vois ehkä olla vähä kilpailua myös semmosesta, että ku on nyt poikaystävät, tulevat miehet viety kottiin ja näin, että kummastakohan nyt vanhemmat sitte enemmän tykkää. Tosi lapselliselta kuulostaa, mutta ehkä joskus on käynyt mielessä semmonenki ajatus.” H3

Puhuessaan sisaruskateuteen tai keskinäiseen kilpailuun liittyvistä asioista haastateltavat silmäänpistävän usein korostivat itsensä ja siskonsa keskinäistä erilaisuutta. Haastatteluissa kerrottujen kuvausten perusteella osa sisaruspareista oli todella erilaisia persoonallisuudeltaan, harrastuksiltaan, koulutukseltaan ja ammatinvalinnoiltaan, mutta erityisesti tässä yhteydessä noita eroja haluttiin korostaa. Kuitenkin kaikki haastateltavat olivat erittäin hyvin selvillä ainakin siitä, kumpi sisaruksista oli pärjännyt paremmin koulussa. Nekin, jotka sanoivat, että he eivät ole vertailleet koulusuorituksiaan siskon kanssa ja samoin ne, joita oli vertailtu tällaisissa suorituksissa enemmän iältään lähempänä olleeseen veljeen. Kaikki tämä viittaa siihen, että sisaruskateus on ainakin jollakin tavalla läsnä kaikkien haastateltavien sisarusuhteissa. Schachterin tutkimuksen mukaan sisarusten erilaisuuden korostaminen on sisaruskateuteen liittyvä puolustusmekanismi. Erilaisuuden korostaminen tai niiden omien piirteiden ja kykyjen kehittäminen, jotka eivät kilpaile sisaruksen vahvuuksien kanssa, voi olla julkilausumaton sosiaalisesti hyväksyttävä tapa käsitellä sisarusta kohtaan tunnettua kateutta. (Cicirelli 1995, 48; Schachter 1982.)

Kukaan haastateltavista ei torjunut näitä sisarusten keskinäiseen kateuteen ja kilpailuun liittyviä teemoja tai todennut, että ei olisi koskaan tai missään tilanteessa havainnut mitään niihin viittaavaa sisarusuhteessaan. Näistä teemoista puhuttiin kuitenkin varovaisesti ja vain muutama haastateltavista syventyi oikein todella pohtimaan ja erittelemään niitä tai osoitti, että oli miettinyt niihin liittyviä asioita omassa sisarusuhteessaan jo aiemminkin. Nämä seikat puhuvat sen puolesta, että haastateltavat ilmeisesti kokivat sisaruskateuden myöntämisen ja siitä puhumisen ainakin jossain määrin sosiaalisesti epäsuotavaksi. Toinen mahdollinen selitys voisi olla se, että osa haastatelluista tunnisti sisaruskateuden ja kilpailun muita paremmin tai herkemmin. Haastateltavien vastauksista oli kuitenkin selkeästi havaittavissa se, että

mitä läheisemmäksi haastateltavat olivat sisarussuhdettaan kuvanneet sitä vapautuneemmin he puhuivat sisaruskateudesta.

Sisaruskateuden tunnustaminen ja siitä puhuminen koetaan hankalaksi siihen liitetyn leiman takia. Ehkä edelleen ajatellaan niin, että hyvässä sisarussuhteessa sisarukset eivät kadehdi toisiaan tai koe kilpailevansa keskenään millään tavalla. Toisaalta voi olla myös niin, että vaikka sitä ei ääneen sanotakaan, sisaruskateuden tiedetään kuuluvan sisarussuhteeseen samalla tavalla kuin kateus kuuluu muihinkin ihmisten välisiin suhteisiin. Haastatteluvastauksista voi päätellä, että siskoa kohtaan tunnettuun kateuteen kyetään suhtautumaan huumorillakin silloin, kun keskinäistä kateutta on sillä tavalla sopivasti, että se ei uhkaa suhteen läheisyyttä.

”Mää en oikeestaan niinku, se on aika hyvä, että silloin nuorempana sitä ei niinku tavallaan etes tunnistanu. Että jos joku juttu harmitti, niin sitä vaan, että ”no joo, se on aina menny näin” Joskus niinku huomaa, että nyt tuli semmonen suosimiskohtaus jossain... No silloin, ku Tarja muutti omaan kämppään, niin äiti anto sille hirveenä kaikkee näitä vanhoja astioita ja tämmösiä ja oli hirveen innoissaan, että hän saa uusia, ja mää olin sitte vaan, että ”ajjaa, että mitäs sää mulle annat, että nyt ne meni kaikki Tarjalle”. Että periaatteessa se oli mulle yks hailee, että jos mää joskus muutan omaan kämppään, että saanks mää yhtään mitään, mut rupesin vaan siitä iniseen. Että periaatteesta piti vähä kätistä, niin sit se sano, että jos sää kerran aiot muuttaa joskus, niin sitte sää saat uudemmat. Esimerkiksi ku se anto vanhan kahvinkeitin ja osti meille uuen, että säähän saat uudemmat kalut ku Tarja, että oo hiljaa vaan. Mut sinänsä seki on semmosta aina puolileikillään, että täytyy mainita.” H4

7.2.3 Riitely

Sisarussuhteisiin oli haastateltavien kertoman mukaan sisältynyt paljonkin riitelyä aikaisemmissa vaiheissa. Haastatteluhetkellä riitelyllä ei ollut enää suurta osaa sisarusten keskinäisessä kanssakäymisessä. Ylipäänsäkin kanssakäymistä oli luonnollisesti paljon vähemmän kuin aikaisemmissa vaiheissa, jolloin siskot asuivat saman katon alla. Riidanaiheita ei enää niin helposti löytynyt eikä yhteistä aikaa haluttu käyttää riitelyyn. Keskinäiset näkemyserot olivat tiedossa eikä niistä viitsitty jatkuvasti riidellä. Nämä haastateltavien näkemyksen käyvät hyvin yksiin Cicirellin (1995) tulosten kanssa, joiden mukaan sisarusten välien paranemiseen varhaisaikuisuudessa vaikutti kypsymisen mukanaan tuoma kyky hyväksyä toinen sellaisena kuin hän on.

”ei me sillälailla riidellä, meillä on vaan mielipide-eroja, mutta ei me sitte jakseta, ku me tiedetään, että meillä on tosi paljo mielipide-eroja joistain, niin me ei sitte jakseta niistä sillä lailla... Se on sitte ehkä semmosta suuttumusta tavallaan, mutta harvemmin enää menee riitaan nykyään. Ku sen on hyväksyny, että meillä on ihan erilaiset mielipiteet, niin ihan turhaan me siitä tapellaan, koska ei ne siitä muutu mikskään.” H1

Varsinaista riitelyä oli ylipäänsä vähän, mutta jonkinlaisia eroja haastateltavien väliltä löytyi. Samalla paikkakunnalla asuvat siskot, joilla oli mahdollisuus olla enemmän yhdessä kuin eri paikkakunnilla asuvilla sisaruspareilla myös kiistelivät herkemmin. Pääasiassa puhelimitse yhteyttä siskoon pitäneet haastateltavat eivät puhelimen välityksellä juuri riidelleet.

”Joo, niitähän tulee aina ku yhteen päästään. Oikeestaan semmosista ihan tyhmistä asioista. Tosiaan semmosista asioista, mistä nyt ei tarttis tulla, että sitä ku on väsyny, niin ihan riitelemisenhalusta ki-nastellee. Ei se välttämättä, hirmu harvoin me kumpikaan suututaan. Se on semmosta ärsyyntymistä ja tiuskimista ja vastaan väittämistä. Ei siinä välttämättä oikein riitaa, mutta kummiski semmosta, että voi taas se nyt tuossa...” H3

”Ei nyt puhelimitse. Harvemmin, tietysti jostakin saattaa ärähtää, mutta... Merjalla on paha tapa int-tää. Sen kans on turha ruveta inttään, siinä jää toiseksi. Siinä mää hermostun, mutta ei sillai riitaa tuu.” H8

Siskojen toisistaan eriävät mielipiteet ja näkemykset eivät yleensä aiheuta riitoja, koska ne ovat osapuolten tiedossa ja niitä pyritään kunnioittamaan puolin ja toisin. Sen sijaan siskon tietyt luonteenpiirteet ja ominaisuudet voivat joissakin yhte-yksissä saada toisen osapuolen ärsyyntymään ja suuttumaan. Siskon siivousintoilu, joka ilmenee juuri silloin, kun siivouksesta vähemmän perustava siskokin on kotona käymässä tai siskon harkitsemattomat kommentit, jotka voivat loukata jotakuta ovat esimerkkejä tilanteista, joissa siskoille voi tulla kiistaa.

”mutta kyllä mua vieläki ärsyttää se, että ku se Tiina on just semmonen että... ja ku se saattaa sillain kauheen inhottavasti sanoo tai siis silleen, että ku mie kuitenkin yllesä aattelen, että miltä toisesta tuntuu, että jos mie sanon. Niin se sanoo hirveän suoraan sillai, niin siitä sitte ehkä. Ei se oikeestaan mulle sano sillai tai siis en mie niistä loukkaannu, mutta mie aina, jos se sanoo äitille tai mummolle tai jollekki, niin sitte aina, että pittääkö sen olla noin.” H5

Lapsuusmuistoihin haastateltavilla liittyi olennaisena osana muistot siskon kanssa riitelystä. Riitojen syitä läheskään kaikki haastateltavat eivät enää muistaneet. Vaikutti siltä, että runsas yhdessäolo väistämättä johti vähän väliä eriasteiseen na-histelun ja riitoihin: ”...*me ärsytettiin toisiamme ihan sairaasti aina, että hajotettiin jotain tavaroita ja toinen meni aina vaan pitemmälle siinä.*” Useimmiten riidat oli myös sovittu ja unohdettu yhtä helposti ja nopeasti kuin ne olivat alkaneetkin. Harvoin niissä oli tarvittu ulkopuolisten väliintuloa. Myöskään mitään varsinaisia an-teeksipyyntörituaaleja ei harrastettu paitsi, jos ”*äiti pakotti*”.

Siskojen väliset riidat käytiin enimmäkseen verbaalisella tasolla. Haastatel-tavat kuvasivat riitelyä väittelyksi, kilpaa huutamiseksi ja kiljumiseksi, mutta joskus

oli otettu fyysisetkin keinot avuksi. Useammassa haastattelussa mainittiin, että joskus oli turvauduttu tukisteluun, nyrkkeihin ja painiotteisiin. Yksi haastatelluista kertoi isosiskon pitkään muistutelleen häntä puraisusta, josta jäi pitkäksi aikaa jäljet siskoon. Kertomuksista välittyy kuitenkin sellainen kuva, että fyysisiin keinoihin turvauduttiin vain äärimmäisissä tilanteissa, ja että haastateltavat pitivät niitä sillä tavalla asiaankuuluvana, että eivät tehneet niistä sen isompaa numeroa. Samansuuntaisia ajatuksia oli Notkon (1998) tutkimukseen osallistuneilla lukiolaistytöillä, jotka kertoivat tapelleensa sisarustensa kanssa. He pitivät näitä tappeluita lapsuuteen ja sisaruuteen kuuluvana asiana.

”Pahimmissa kyllä äiti ja isä tuli väliin. Vielä muistan, ku ne sano, että ei sitä saa pikkusiskoa noin lyyä, että kohta tulee sosiaaliviranomaiset hakemaan (naurua). Meillä oli kova koulu. Tosissaan me taettiin kyllä ihan älyttömästi tapellakki sitte johonki aikaan.” H3

Keskinäisten välien selvittelyn lisäksi riitelyllä haettiin tuolloin lapsuusvuosina myös vanhempien huomiota: *”...se oli semmosta, että... niinku just semmosta kätteuttaki ja just semmosta huomion tavoittelua.”* Siskoa kohtaan tunnettua kateutta on ollut mukana myös niissä riidoissa, jotka liittyivät tilanteisiin, joissa siskojen piti jakaa jotakin keskenään. Metelin nostaminen ja sitä kautta vanhempien väliintulo oli erityisesti pikkusiskojen käyttämä keino omien etujen turvaamisessa. Lahjojen, tulaisten, makeisten ja kaiken muun halutun jakaminen siskojen kesken oli asia, josta varsin helposti syntyi riita. Riitely on yksi kanava, jonka kautta sisaruskateus voi tulla näkyviin.

”Tappelu saatto tulla siitä, että Merja tietenki isompana ehti sinne jääkaapille ensin ja ylsiki sinne paremmin. Se ehti siitä parhaat leivät valita päältä ja... että ne saatto olla ihan tämmösiä ne tappelun aiheet. Tai se söi jotain appelsiinia enemmän ku minä tai... tai jotain semmosta, et sit mää tulistuin.” H8

”No kyllä muistan, että riideltiin, mutta tuota... Ehkä se oli...mä en muista, että se ois ollu nuorena tai ihan lapsena, en muista mittää semmosia hirveitä, mutta sitte ku oli se tietty... Oisko ollu, että mä oon ollu joku kymmenen ja Tarja alako lähestyä sitte murrosikkää, että mullehan se oli erityisen mielenkiintosta, että mun ois aivan välttämättä pitäny päästä, ku meillä oli omat huoneet, niin hänen huoneeseen. Ja sille oli taas, että hänen reviiriään, että tänne ei pienet kersat tuu. Niin se oli sit sitä, että se talutteli mua niskatukasta ulos omasta huoneestaan. Että se oli semmonen, se ovenraossa roikkuminen.” H4

Edellä olevassa sitaatissa nuorempi sisko kertoo siitä, mikä aiheutti riitoja hänen ja isosiskon välille. Tuossa kuvauksessa tiivistyy hyvin myös se, mitä haastateltavat parhaiten muistivat murrosiästään ja suhteistaan siskoihinsa silloin. Tuo vai-

he värittyi haastateltavien kuvausten pohjalta varsin riitaiseksi. Omat menot ja kaverit tulivat hyvin tärkeiksi, ja niihin liittyvistä asioista riideltiin vanhempien kanssa. Myös siskoon haluttiin ottaa etäisyyttä eikä hänen uteliaisuuttaan ja kiinnostustaan toisen asioihin katsottu hyvällä. Oman rauhan ja tilan puolustaminen, tavaroiden ja vaatteiden lainailu ja kotitöiden jakaminen ja tekeminen olivat aiheita, joista saatiin helposti siskon kanssa riita aikaan: *”Hirveetä semmosta kahinaa, että mikä on nyt paikka hierarkiassa ja näin.”*

7.2.4 Isosisko huolehtii – pikkusisko ihailee

Syntymäjärjestys vaikuttaa siihen, millaisia kokemuksia sisarukset saavat perheestä ja sisarussuhteista. Vanhemman sisaruksen kokemukset ovat erilaisia kuin nuoremman sisaruksen (Abramowitz, Corter, Pepler & Standhope 1986). Kaikissa kehitysvaiheissaan esikoinen on uuden edessä kokemattomien vanhempien kanssa. Esimerkiksi hän menee ensimmäisenä kouluun; nuoremmilla sisaruksilla on vastaavassa tilanteessa jo hänen kauttaan tullut tietämys tukenaan. Nuoruusvuosina esikoinen tutustuttaa vanhempansa vallitsevaan nuorisokulttuuriin ja sen erilaisiin ilmenemismuotoihin ja neuvottelee vanhempien kanssa menojaan ja tekemisiään koskevista pelisäännöistä. Nuorempien sisarusten kohdalla vanhemmat ovat jo perillä eri vaiheisiin ja tilanteisiin kuuluvista asioista, ja se vaikuttaa siten, että kasvatuseriaatteen ja -käytännöt voivat olla nuorempien lasten kohdalla erilaisia kuin vanhimmalla lapsella. (Hoffman 1991.)

Tätä tutkimusta varten haastattelemini nuorten naisten asema sisarussuhteissaan oli sellainen, että neljä heistä oli isosiskoja ja toiset neljä pikkusiskoja. Alun perin ei ollut tarkoitus etsiä eroja heidän kertomuksistaan isosisko-pikkusisko –näkökulmasta, mutta muutamissa yhteyksissä tällaisia eroja aivan selvästi ilmeni. Isosisko-pikkusisko –asetelma näkyi muun muassa siinä, että useimmat haastateltavat mainitsivat isosiskojen jo lapsena huolehtineen nuoremmista siskoistaan. Yksi isosisko erityisesti mainitsi hänellä olleen aina huolen siskostaan, ja tämä huoli oli jatkunut näihin päiviin saakka, vaikka kertoja itsekin koki, että siihen ei ollut oikeastaan mitään syytä tai tarvetta. Samanlaisia muistoja oli myös yhdellä pikkusiskolla: *”Tarjalla on aina ollu semmonen suojeleva asenne minua kohtaan. Et ku pikkusisko mennee, ja se varmaan niinku säilyy vielä lopun elämääki siis silleen, että mää oon aina se pikkusisko, että kyllä se on niin.”* Furman ja Buhrmester (1985a) toteavat,

että sisaruksesta huolehtiminen kertoo vallasta ja asemasta sisarussuhteessa. Tämä yleensä vanhemman sisaruksen vallasta kertova piirre heikkenee heidän mukaansa sisarusten tullessa iän myötä keskenään tasavertaisiksi suhteen osapuoliksi. Haastattelemini naisten näkemykset synnyttävät kysymykset, häviääkö tuo piirre kuitenkin kokonaan, ja missä määrin siihen vaikuttaa sisarusten persoonallisuus? Yksi pikkusisko totesi, että hän on aina halunnut itse hoitaa asiansa eikä ole antanut sisarkolleen tilaa tällaiseen huolenpitoon.

Paitsi kaveri, jonka kanssa leikittiin ja tapeltiin, sisko oli osalle haastatelluista ollut lapsuusvuosina myös ihailun kohde. Tässä suhteessa ero pikkusiskojen ja isosiskojen välillä oli selvä. Nimenomaan pikkusiskot kertoivat jossain vaiheessa lapsena ihailleensa siskojaan. Tämä ihailu oli liittynyt lähes kaikkiin isosiskojen tekemisiin harrastuksista koulumenestykseen. Ihailuun oli saattanut sekoittua myös jonkin verran kateutta, kun sisko esimerkiksi koulussa tuntui pärjäävän niin helposti.

”Että sillai sitte aina, mieki muistan, että tavallaan sillai ihaili niinkö isoasiskoa, että mieki muka halusin sitte ratsastaa, vaikka mie en ees tykänny siitä ja mie olin allerginen hevosille. Mutta kuitenkin piti niinku yrittää sitä sillai...” H5

”Että musta tuntuu, että silloin ku mä olin pieni, mä olin ehkä ala-asteella ekatokaluokalla, niin silloin meidän Leena oli semmonen idoli mulle. Mää olin oikeen semmonen pieni perävaunu, joka kulki perässä, että se ei päässy mihinkää kaverinkaa luokse ilman että mä olin mukana. Mä niinku ihailin ja tein kaiken ihan samalla lailla vaatteita myöten.” H6

Isosisko-pikkusisko –asetelmaan liittyvä kateus puolestaan isosiskojen näkökulmasta tuli esille, kun isosiskot kertoivat tuntevansa, että pikkusiskot ovat ”päässeet helpommalla”. Nämä haastateltavat totesivat kasvatuksen olleen pikkusiskojen kohdalla huomattavasti sallivampaa ja vapaampaa kuin heillä itsellään. He tunsivat hyvin selvästi raivanneensa siskoilleen tietä taistelemalla vanhempien kanssa monista tyypillisistä lasten ja vanhempien välisistä näkemuseroista.

”Ja mä oon taas ajatellu, että Anna saa aina niin paljo helpommin, ku on pikkusisko. Ku mä olin ensimmäinen lapsi, niin mut kasvatettiin aika tiukkaan, että sä tuut kymmeneltä kotiin ja kauheen tiukat kotiintuloajat. Ja sitte ku Anna oli, niin sille sanottiin, että nojoo tuu sitte ku huvittaa. Silloin mä muistan, se ehkä kadehdutti vähän. Ja ehkä äiti ja isä on aina sitte sillälaila käyttäytyny, että ne on ajatellu, että Anna kadehtii mua ja sitte antanu Annalle tiettyjä asioita helpommin ku site mulle.” H1

”nyt tuli se juttu mieleen, että minä oon kyllä Marille tietä raivannu tässä koko meidän elämän ajan tosi kovasti. Hyvänä esimerkkinä on seurustelut ja tämmöset. Minä ku rupesin seurustelemaan ensimmäisiä kertoja ja näin, niin ei poikakaveri saanu kottiin tulla ollenkaan. Mutta Mari, ei se etes montaa kuukautta kerinny Tomia tuntea, ku Tomi on meillä yöstä ja isäki jo sanoo, että joo voihan ne samassa huoneessa nukkua. (naurua) Se raivostuttaa kyllä, että minä oon sen kaiken tehny ja tuskin Marin

tarttee, Marin tarttee vaan tuua mies esille. Se on kyllä ihan selvä juttu, että minä oon raivannu Marille tietä.” H3

Myös vanhemmilta saadusta huomiosta puhuttaessa isosiskot kokivat pikkusiskojen olleen edullisemmassa asemassa. Heidän arvionsa mukaan vanhemmilta oli riittänyt enemmän huomiota pikkusiskoille, mutta minään suurena kateuden tai katkeruuden aiheena he eivät sitä ainakaan enää pitäneet. Joku oli jo itselleen pohtinut mahdollisia selityksiä vanhempien toiminnalle ja piti sitä ymmärrettävänä. Pikkusiskojen saamaa suurempaa huomiota ei koettu vanhempien tietoisena ja avoimena toisen sisaruksen suosimisena. Tällaisissa kokemuksissa voi olla kysymys piilote- tusta vertailusta ja siitä aiheutuneesta kateudesta Rossin ja Milgramin (1982) luoki- tuksen mukaan.

”No ehkä se sillai tuntuu, että nythän mä pystyn siihen suhtautuun erilailla. Mä muistan, että jossain vaiheessa oli vähä sellasta, että tuntu, että Anna saa kaikki ja Anna on aina ensin ja sitte vasta, että mitäs Ninalle jäi... Ehkä se johtu just siitä, että äiti ja isä halus kohdella, että ne ajatteli, että Anna nyt ajattelee, että Nina saa sitä ja tätä, niin sitte kompensoidaan se sitte, että annetaan Annalle helpommin tai enempi. Mut kyl se on sitte menny ohi, mutta kyllä mä muistan joskus ajatelleeni just sillai, että se huomio menee Annaan ennemmin ku muhun.” H1

Samaisen luokituksen (Ross & Milgram) mukaisesta avoimesta vertailusta ja toisen sisaruksen selkeästä suosimisesta oli kysymys yhden pikkusiskon kerto- muksessa. Hän arveli sen ehkä aiheuttaneenkin kateutta siskossaan, mutta aiheesta ei oltu siskojen kesken koskaan puhuttu, vaikka hän totesi molempien olevan tietoisia isän puolueellisuudesta:

”Ja must tuntuu, että mejän äiti on aina yrittäny olla kauheen tasapuolinen. Että se on molemmille aina sitte, jos toinen on saanu jotaki, niin toiselle myös vastaavasti. Mutta mejän isä on ehkä enem- mänki, että mää oon ollu sen suosikkityttö ja se on ehkä enemmän näyttäny sitä. En tiijä sitte, onko mejän Leena siitä kateellinen. No just nyt ku tuota sillon joulun aikaan oltiin molemmat kotona...niin kyllä se on huomattavissa, että mejän äiti tosiaan yrittää olla tasapuolinen, mutta isällä on aina vähä, että no sinä se oot jaksanu opiskella ja sinä teet töitä ja ei tuo Leena nyt oikeen, että sen pitäs vähä ryhdistäytyä. Kyllä sen niinku aina rivien välistä sen huomaa, että se on ihan puolueellinen.” H6

Isosiskojen ja pikkusiskojen muistot siitä, kuinka he olivat pitäneet puoli- aan, kun siskojen oli pitänyt jakaa jotakin keskenään, poikkesivat myös toisistaan. Isosisko turvasi oman osuutensa vahvemman oikeudella ja oveluudella. Pikkusisko puolestaan järjesti vastaavissa tilanteissa mielellään riidan, jolloin vanhemmat tulivat väliin varmistamaan, että pienemmänkin mielipide tuli huomioiduksi.

”Mut pienenä mä niinku yritin joskus, samoin sitte ku saatiin jotain, että oli kaks eri väriä, niin sit mä sanoin Annalle, et ton mä haluaisin, niin sillon Anna sitte valitsi sen ja sitte mä sainki sen, mitä mä

tosiaan halusin (naurua). Kauhee juoni... että tällasia oli aina, että piti miettiä, että miten mä nyt saan sen, minkä mä haluan. Mä tiesin sen, että mä en saa sitä vaan sillä, että mä oon isosisko, vaan mä tiesin, että Anna taas saa sen sillä, että se on pikkusisko.” H1

7.3 SISKO KUUNTELEE, ROHKASEE JA KANNUSTAA

7.3.1 Sisko sosiaalisten taitojen opettajana

Erilaisten sosiaalisten taitojen hallinta vaikuttaa siihen, kuinka ihmiset kykenevät tarjoamaan sosiaalista tukea toisilleen tai ottamaan sitä vastaan. Sisarukset omalta osaltaan opettavat näitä taitoja toisilleen ja harjoittelevat niitä keskenään. Tämä näkemys nousi esille, kun haastateltavat pohtivat sisarusten merkitystä toisilleen sekä sitä, mitä sisarussuhde on heille antanut.

”Minun mielestä se on tosi tärkeää, että on sisaruksia, joiden kans pystyy elämään ja harjoittelemaan elämää, kaikkea... välien selvittelyä ja muuta. Sitä, että ossaa jakkaa asiat toisen kanssa, että se on kyllä ihan ehtottoman tärkeätä minun mielestä. Että näin jälkeen päin ajatellen en olis varmasti halunu yksin kasvaa.” H3

”Kyllä mie oon kuitenkin kokenu sen sellasena sillai rikkautena, että...ja on niinku ihan lapsesta saakka joutunu oppimaan kaikki tämmöset, asiat täytyy jakkaa, että ei voi kaikkia saaha, mitä haluaa...jotaki tämmösiä. Ja kuitenkin oppinu sitä toisesta huolehtimista.” H5

Kysyin haastateltavilta, mitä he ovat oppineet siskoiltaan tai vuorostaan itse opettaneet heille. Kovin paljon vastauksista ei löytynyt mitään konkreettisia asioita tai taitoja, jotka olisi koettu siskoilta opituiksi. Muutamat haastateltavat muistelivat isosiskon opettaneen heille vähän englantia tai äidinkielen sanaluokkia tai jotain vastaavaa. Muutenkin siskolta oli joskus kysytty neuvoja koulutehtävien tekemisessä. Enimmäkseen haastateltavat kuitenkin olivat sitä mieltä, että he ovat oppineet siskoiltaan tai siskojensa kanssa juuri erilaisia **sosiaalisia taitoja**: yhdessäoloa, toisen kuuntelemista, asioiden tasapuolista jakamista, erimielisyyksien selvittämistä ja toisesta huolehtimista. Toinen asia, jonka oppimisen useat haastateltavat yhdistivät siskoon, oli **erilaisten ihmisten ymmärtäminen ja arvostaminen**. He kertoivat, että siskon erilainen persoonallisuus, kyvyt, taidot ja harrastukset ovat saaneet heidät huomaamaan ja ymmärtämään paremmin ihmisten erilaisuutta. Siskon omista näkemyksistä ja arvostuksista poikkeavat mielipiteet ja valinnat ovat haastateltavien mielestä avartaneet heidän suhtautumistaan muihinkin ihmisiin.

”No mä oon ehkä oppinu ymmärtämään erityyppisiä ihmisiä jollain lailla just sen takia, kun Anna on niin erityyppinen ku minä. Niin sitte tavallaan huomataan hyviä asioita toisista ihmisistä.” H1

Sisko on toiminut haastateltaville myös eräänlaisena peilinä, jonka kautta heidän oma **itsetuntemuksensa** on lisääntynyt tai parantunut. Siskon persoonallisuuden ja ominaisuuksien kautta on voinut pohtia omia vastaavia piirteitään ja sitä, miten ne siskosta eroavat. Yhteisissä keskusteluissa ja kiistoissa on toinen osapuoli saattanut sanoa jotain sellaista, mikä itseltä on jäänyt huomaamatta tai tunnistamatta.

”Ja sitte semmosta itsetuntemusta, että ku on keskusteltu asioista, niin on voitu keskustella sillee niinku, että... niinku tavallaan, että ainahan sää oot tehny sillälaiilla. Että ainahan sää oot ollu semmonen ja vaikka niinku välttämättä ite ei oo nähäny sitä asiaa sillee, että ei oo huomannu esimerkiksi jottai. Mutta ku se on aina ollu siinä vieressä joka tilanteessa, niin sit se voi tavallaan kertoa, että jos sää aina tuut toimimaan tuolla lailla, niin eihän tää nyt oo semmonen oikee ratkasu.” H4

7.3.2 Sosiaalinen tuki sisarussuhteessa

”No jos joku asia on vaikka itkettäny tai on tosi paha olo, niin sitte on toisen luo pystyny menemään ja kertomaan ja kysymään neuvoa ja muuta. Toisaalta taas jos on jotain ihanaa tapahtunu, niin on toiselle päässy kertomaan sen, että jakaa se ilo. Tosissaan sellasta henkistä tukkee ollaan saatu toiselta.” H3

Haastateltavien näkemystä siskoistaan sosiaalisen tuen tarjoajina ja antajina selvitin kysymällä, kääntyvätkö siskot toistensa puoleen saadakseen tukea joissakin asioissa tai tilanteissa, millaisista tilanteista silloin on kysymys sekä millaista tukea siskot silloin toisilleen antavat. Haastateltavien vastauksissa oli runsaasti esimerkkejä tilanteista, joissa he kokivat antaneensa tukea siskoilleen tai itse saaneensa sitä heiltä. Haastatteluissa ei pyritty tekemään eroa todellisen saadun tuen ja tuen saamiseen liittyvien odotusten välillä. Vastaukset kertovatkin varmasti molemmista; konkreettiset esimerkit kertovat saadusta tuesta, mutta vastauksista näkyy myös haastateltavien luottamus siihen, että samanlaista tukea he tulevaisuudessakin voivat siskoiltaan odottaa. Haastateltavat kertoivat saavansa siskoiltaan monenlaista tukea tilanteista ja tarpeista riippuen. Tuen eri muotojen väliltä löytyi selkeitä eroja sen suhteen, kuinka paljon niitä siskojen kesken käytettiin ja miten tärkeänä haastateltavat niitä pitivät.

Tarkasteltaessa sisarussuhteiden tarjoamaa sosiaalista tukea Cohenin ja Willsin (1985) luokituksen mukaan **seuraa tarjoava tuki** näytti jäävän ainakin määrällisesti vähäisimmäksi. Se tuntuu varsin luonnolliselta, kun haastatelluista viisi asui eri paikkakunnalla kuin siskonsa. Samalla paikkakunnalla siskonsa kanssa asui kol-

me haastateltavaa, mutta heistäkin kaksi kertoi, että he eivät vietä kovin paljon aikaa yhdessä. Siskoon pidettiin yhteyttä säännöllisesti, mutta tapaamisten välillä saattoi joillakin haastateltavilla olla joskus useitakin kuukausia. Näitä tapaamisia ja niiden tarjoamaa mahdollisuutta yhdessäoloon kyllä arvostettiin, mutta niitä oli tosiaan määrällisesti sen verran vähän, että seuraa tarjoavaa tukea haastateltavat saivat varmasti enemmän muista ihmissuhteistaan: opiskelukavereilta, ystäviltä ja poikaystäväältä tai puolisoilta.

Konkreettisista apua haastateltavat kertoivat antavansa siskoilleen ja vastavuoroisesti saavansa heiltä ilman muuta tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan. Yleisintä oli erilaisten tavaroiden ja vaatteiden lainailu. Erilaisia palveluksia tehtiin myös puolin ja toisin: yksi haastateltava kertoi heidän siskonsa kanssa etsivän toisilleen tenttikirjoja omilta opiskelupaikkakunniltaan, toinen haastateltava kertoi leikkaavansa siskonsa hiukset ja kolmas leikkasi talteen työpaikkailmoituksia siskolleen. Useimmat haastateltavat olivat myös sitä mieltä, että siskolta voi tarvittaessa pyytää rahaa. Suurin osa haastatelluista ja heidän siskoistaan oli vielä opiskelijoita tai vasta valmistuneita, joten rahaa ei ollut paljon käytettävissä, mutta pienet lainat puolin ja toisin olivat tuttu käytäntö. Isommassa hädässä rahaa pyydettiin sitten vanhemmilta.

”Joo on se semmosta niinku siinä mielessä, että ei tarvi kursailla, että voi aina pyytää rahaa ja just, jos on, että mulla ois semmonen meno ja ei oo mitään päälle pantavaa, niin voi mennä toisen vaatekaapille ja ei sitä tarvi ees kysyä. Vaikka Tarja asuu omassa kämpässä ja vaikka se ei ois kotona ja mää oon kotona käymässä, niin mää voin mennä, että hei mää meen illalla baariin, että mää käyn kattoon, onko Tarjalla mulle vaatteita. Ja sitte Tarja hirveenä aina, että hänellä on semmoset tuparit, että piirrä joku taulu, että hän voi kehystyttää ja viedä sen lahjaksi ja tälle. Että kyllä sitä aina miettii, mihin toista voi käyttää hyväksi (naurua).” H4

Kaikkein tärkeimmäksi sisarusuhteessa ilmeneväksi sosiaalisen tuen muodoksi haastateltavien vastauksista löytyi **emotionaalinen tuki**. Cohenin ja Willsin (1985) mukaan tässä tuen muodossa on kysymys siitä, että tuen saaja tuntee, että häntä arvostetaan. Tällainen tuki ilmenee arvostusta, pitämistä, luottamusta, huolenpitoa ja kuuntelemista osoittavina tekoina. Cohen ja Wills erottavat tästä vielä erikseen **tietoa tarjoavan tuen**, joka ilmenee rohkaisuna, neuvoina, palautteen antamisena, ehdotuksina ja ohjauksena. Näiden kahden tuen muodon erottaminen toisistaan erillisiksi oli kuitenkin paikoitellen hankalaa ja keinotekoisien tuntuista. Ainakin osittain ne menivät haastateltavien vastauksissa päällekkäin tai liittyivät erottamattomasti toisiinsa.

Haastateltavat puhuivat siitä, kuinka tärkeää on se, että he voivat kertoa omista asioistaan siskoilleen ja siskot kuuntelevat. Siskoilta ei oikeastaan odotettu ratkaisuja tai neuvoja näihin omiin pulmiin ja ongelmiin. Päinvastoin haastateltavat olivat hyvin tietoisia siskojensa erilaisista mielipiteistä ja asenteista ja tiesivät odottaa kommentteja ja neuvoja, joita he eivät tulisi kuitenkaan noudattamaan. Ennenmin siskon kanssa puhumisen odotettiin avaavan itselle erilaisia näkökulmia asiaan, joiden kautta ratkaisu voisi löytyä.

”Ehkä sillai niin, että jos on jotaki semmosia...on itellä joku ongelma, niin kyllä voi sillai kertoa, niin kyllähän se sillai aina helpottaa ku kertoo. Tai, että vitsi ku mulla on kauheesti kaikkia hommia tai että nyt me ollaan riieilty ja sillai niin, että sillai tuetaan. Että onhan seki semmmosta tukemista, että sille voi kertoa ja puhua niistä asioista. Että ei ehkä sillai, että ei niinkö anna hirveänä jotaki neuvoja. Meillä on ehkä niin erilainen ajatusmaailma, että Tiina sanois, että jätä se jätkä, jos se kerran on niin vaikeata (naurua) tai jotaki vastaavaa. Että voi kuitenkin, vaikka se ajattelleeki ehkä sillä tavalla, niin voi sitte kuitenkin kertoa ne asiat.” H5

”Kyllä se oikeestaan on asia ku asia, että tavallaan niinku... ja ehkä mulla on ainaki se, että jos esimerkiksi työasioissa tulee joku tenkkapoo, niin kyllä voin soittaa Tarjalle ja kertoa sen jutun. Mutta ei kuitenkaan luota siihen, että se ratkasee sen jutun, koska me ollaan niin erilaisia ihmisiä välillä, että lähinnä se on sitä, että saa kertoa ja purkaa. Mitähän Tarjalla olis...lähinnä se on, että se kuuntelee sen jutun. Ja mä luulen, että meidän Tarjalla on yleensä just se, että ei se ees pyri niitä ratkaseen, mutta se niinku sitä, että ”ootko sää miettiny sitä puolta tästä jutusta?” ja tämmösiä juttuja. Että tavallaan meillä on kuitenkin omat elämämme, että ollaan eri ympyröissä, niin se on sitte hirveen helppo kertoa jotain juttuja, ku tietää, että sillä ei oo minkään näköstä...tavallaan se ei tiijä, jos on joku ihmissuhdeongelmaki, niin se ei tiijä siitä ku minut. Mutta kyllä ne on laidasta laitaa.” H4

Emotionaalinen ja tietoa tarjoava tuki limittyivät toisiinsa, kun haastateltavat puhuivat rohkaisusta ja palautteesta, jota he siskoiltaan saavat. Siskoilta kysyttiin mielipiteitä ja neuvoja asioissa ja tilanteissa, joissa ei oltu itse aivan varmoja ja kaivattiin toisen tukea omille ratkaisuille. Siskolta haettiin tukea myös palautteen muodossa jälkikäteen, kun oltiin epävarmoja oman suorituksen onnistumisesta tai jos jokin tilanne tai tapahtuma oli jäänyt vaivaamaan.

”Ja sit esimerkiks semmonen, että viime syksynä kävi ...kävi, meillä oli mummon hautajaiset ja meillä ole samana viikonloppuna kurssiviikonloppu. Ja sit mä en viittiny kysyä sitä äitiltä suoraan, että jos mä lähtisin sitte hautajaisten jälkeen sitä kurssiviikonloppua viettämään vaan mä kysyin Merjalta ensin, että mitä mieltä Merja on ja sen jälkeen sit äitiltä. Elikkä niinku tommosissa, missä niinku haluaa sit sen toisenki mielipiteen tai... Lähinnä semmosia, että ite ei oo varma, että mitä tekis.” H8

”Esimerkiksi nyt opiskeluaikana, ku on ollu tällasia esiintymistilaisuuksia ja muita. Joo tosiaan, jos on joku sellanen, mitä minä hirveästi jännitän tai pelkään tai muuta, niin se on kyllä ku Marin kans niistä jutteele. Se on kyllä ihana, ku se ossaa rauhoittaa ja rohkasta ja muuta, että se on semmonen. Paljo on semmosia tilanteita, että on tehny ite jotain, jota katuu jälkeen päin, niin Mari on tosi hyvä ku sille kertoo, että apua, että oonko mä nyt ihan hölmö ja kaikkea. Että se ossaa tosissaan siinäki tilanteessa sitte rauhoittaa. Että kyllä tämältyyppisissä tilanteissa oon kysyny paljoki palautetta ja varmasti tuun kysymäänki.” H3

Erityisesti isosiskot painottivat vastauksissaan siskon kannustamisen tärkeyttä ja sitä kuinka he ovat pyrkineet siihen. Pikkusiskoja kannustettiin koulunkäynnissä, harrastuksissa ja ammatinvalintaan liittyvissä asioissa. Haastateltava, jolla on yhdeksän vuoden ikäero pikkusiskoon koki heidän sisarussuhteessaan olevan eniten juuri tällaista tukea.

”Että minä oon yleensä aina hirveen kannustava, että kannustan justiin näissä harrastuksissa ja koulussa. Yritän aina sille sanoa, että lue lue kokkeisiin ja muuta. Ite oon ollu sen verran vähä laiskempi lukemaan. Että se on varmaan semmonen, että minä oon yrittäny kannustaa sitä hirveesti sitte näissä omilla jutuissaan.” H2

Yksi haastateltava muisteli siskonsa turvautuneen häneen epäonnistuneen pääsykokeen jälkeen ja piti todennäköisenä, että vastaavassa tilanteessa hänkin mieluummin kertoisi asiasta siskolle kuin vanhemmilleen. Myös muissa haastatteluissa oli mainintoja siitä, että siskon kanssa voi puhua asioista, joilla ei halua huolestuttaa vanhempia tai pahoittaa heidän mieltään.

”Se on hirveen epäselvästi siinä valintaoppaassa ja Anna oli ihan hysteerinen, että hän ei koskaan pääse yliopistoon. Mä muistan, että me juteltiin varmaan joku puoli tuntia ja mä vaan Annaa rauhoitin, että eikä että sellasta sattuu, että et sä oo ainoa. Et se oli semmonen, että mä muistan, että Anna soitti heti mulle. Kaipas sitte sellasta tukee siinä. Mä nyt en muista, ei oo vielä ollu semmosta suurempaa, tuon tapasta, oisin mä ehkä, kyllä mä varmaan soittasin Annalle ensimmäisenä. Ennemmin ku kotiin. Että sitä ei häpeä, vanhemmille aina häpeää jos epäonnistuu, niin ehkä jollain lailla häpeää, että ei halua sanoa, että hei mä epäonnistuin, mutta siskolle pystyy sitte sanomaan.” H1

Yksi Goettingin (1986) hahmottelemista sisarussuhteen tehtävistä on **sisarusten keskinäinen liittoutuminen** suhteessa vanhempiin lapsuus- ja nuoruusvuosina. Kolme haastateltavaa muisti hyvin selkeästi tällaista tapahtuneen joissakin tilanteissa. Muistakin haastatteluista löytyi mainintoja, joiden voi väljästi tulkiten katsoa liittyvän tähän ilmiöön. Yksi haastateltava kertoi kommelluksista, joita hänelle ja siskolleen lapsina sattui ja siitä, kuinka he yrittivät sitten salata näitä vanhemmiltaan:

”Oli meillä, koska joskus sitte aina sattuu kaikkee. Tääki liittyy sit, et me oltiin oikeen hysteerisiä. Meidät oikeen kasvatettiin silleen, että täytyy varoo, että jos tulee tulipalo, niin meette sitte naapuriin. Että kaikki mahdolliset tilanteet oli opetettu, että miten tehään. Mä sit muistan, että meiät jätettiin, äiti ja isä meni lenkille ja ne jätti sit perunat kiehumaan tonne liedelle. Sit me piirreltiin ja yhtäkkiä kuulu kauhee... ku se porisee siellä keittiössä ja mä olin, että apua tulipalo. Sitte me rynnättiin käytävään ja talonmiehelle sitte huuettiin tulipalo, tulipalo. Se oli, että mikä tulipalo ja me, että meillä on tulipalo keittiössä. Se lähti meiän mukaan ja eihän siellä ollu ku ne perunat sitte ja se vaan otti levyn nollille. Sitte äiti ja isä tulee kotiin, onko sattunu mitään ja me, että eiii (naurua). Ei me sit kehattu kertoa, että kyl meillä oli paljo sellasta. Et niinku juonittiin tai aateltiin, että äiti ja isä kauhistuu, jos me nyt tälleen.” H1

Murrosiässä sitten tulivat riidat vanhempien kanssa. Kolme haastateltavaa muisteli, että niissä tilanteissa siskot yhdistivät voimansa saadakseen tahtonsa läpi: *”On, on siis tämmösissä, että suuret perheneuvottelut eli riidat, niin siinä vaiheessa on tullu semmonen jako, että isä ja äiti on ollu toisella puolella. Niin silleen on ollu semmosta puolesta puhumista, että on tultu aina apuun.”* Samaa taktiikkaa kerrottiin käytettävän edelleen, jos vanhempien kanssa törmätään suuriin näkemuseroihin itselle tärkeissä ratkaisuisa. Siskon kanssa yhteisvoimin yritetään saada vanhemmat ymmärtämään omia valintoja.

Haastateltavat, joiden siskot asuivat vielä kotona, kertoivat jonkinlaisesta liittoutumisesta siinä mielessä, että siskot olivat heille tietolähde, jonka kautta he saivat tietää, mitä kotiin oikein kuuluu. **Yhteydenpito vanhempiin ja heistä huolehtiminen** on Goettingin (1986) mukaan tärkeä sisarussuhteeseen kuuluva tehtävä. Haastattelemieni nuorten naisten kuvausten perusteella tätä tehtävää hoidetaan heidän sisarussuhteissaan tällä hetkellä esimerkiksi niin, että siskot kertovat omista huolistaan ja murheistaan ennemmin toisilleen kuin vanhemmilleen. Vanhemmille ei haluta aiheuttaa huolta ja mielipahaa. Toisaalta siskot pyrkivät pitämään toisensa ajan tasalla vanhempien kuulumisten suhteen kertoen niistä toisilleen.

”Sit tavallaan Karita on semmonen niinku ihminen...jolta mä saan tietoa siitä, mitä kotona tapahtuu, sillan ku mä en ite oo siellä. Sillon ku näkee, niin mä saan kysyä, mitä sinne kuuluu. Ku ehkä se nyt ei äitikään sitte aina kerro. Saattaa ajatella, että mitä nyt turhaa huolestuttaa.” H7

Siskot pystyvät antamaan toisilleen paljon monenlaista sosiaalista tukea sen mukaan, mitä kulloinkin tarvitaan. Tällaisen johtopäätöksen voi tehdä haastattelemieni nuorten naisten näkemysten ja kokemusten pohjalta. Kaikista sosiaalisen tuen muodoista, joita tässä tutkimuksessa on tarkasteltu, sisarussuhde tarjoaa eniten emotionaalista tukea. Tällaista tukea haastateltavat tuntuivat myös arvostavan eniten. He pitivät tärkeänä sitä, että siskot ovat valmiita kuuntelemaan, kun he haluavat kertoa omista asioistaan. Suoranaisia neuvoja näiden henkilökohtaisten asioiden suhteen siskoilta ei kovin paljon odotettu, mutta mielipiteitä kysyttiin ja kuunneltiin. Epävarmoiksi koetuissa tilanteissa siskoilta saatua rohkaisua ja kannustusta pidettiin myös tärkeänä.

7.3.3 Sisarusuhde kestää!

”ehkä se on semmosta toiseen luottamista, että ku se on sisko, niin se nyt on siinä. Että se ei voi valita tavallaan mua, että onko se mun kaveri vai ei, että sen täytyy olla.” H4

Haastateltavilta kysyttiin, eroavatko sisarusuhde ja ystävyysuhde toisistaan ja jos, niin millä tavalla. Vastauksista löytyi monia selityksiä sille, miksi sisarusuhteet ovat haastateltaville niin merkittävä voimavara sosiaalisen tuen lähteenä. Haastateltavat mainitsivat muutamia ominaisuuksia, joiden suhteen sisarus- ja ystävyysuhteet heidän mielestään eroavat toisistaan. Osa näistä ominaisuuksista oli sellaisia, että haastateltavat epäilivät, että ystävyysuhteet eivät välttämättä kestä niitä. Toiset ominaisuudet taas sellaisia, että niiden kehittyminen ihmissuhteessa vaatii yleensä pitkän ajan.

Puolet haastatelluista toi esille sen, että siskojensa kanssa he voivat olla aivan täysin **rehellisiä** toisilleen. Siskon seurassa ei tarvitse ”esittää” mitään ja hänelle voi kertoa asiat juuri niin kuin ne ovat tai miltä ne tuntuvat tarvitsematta kaunistella totuutta. Toisaalta siskon kanssa on myös pakkokin olla rehellinen. Haastatteluissa kerrottiin, kuinka sisko jo ilmeistä ja eleistä tai parista sanasta tietää, että toisella on jotain mielen päällä. Tai kuinka siskon katseesta jo näkee, mitä tämä ajattelee.

”mää oon varmaan jotenki hirveen estyny, mutta tuntuu vähä siltä, että kaverille voi aina yrittää vähä sievistellä asioita. Tai siis silleen...joku semmonen saattaa olla, ettei ihan...ihan kerro just niinku itestä tuntuu, mutta sisaruksille jos yrittää vähä niinku... Tai sanotaanko silleen niinku, että se menee tänne tunnetason puolelle... Kavereille saattaa kokeilla jotain semmosta, että heittää niinku vähä ohi menen sen jutun, niin ne ei välttämättä osaa tarttua siihen. Mut sitte...meijän Tarjalla on silleen tapana kysyä, että olisää tosissas, että se kyllä aika hyvin bongaa ne yhen kahen lauseen heitot siellä, että kyllä se kuitenkin... Ehkä se just sitte, että emmää sitte kavereihin välttämättä ees käytä sitä tekniikkaa, että mietin sitte paljo tarkemmin sen sitte, että miten mää sitte sanon sen jutun, jos on joku semmonen...vaikeempi juttu. Että se on silleen ehkä herkempää se kommunikaatio.” H4

Tällainen **kommunikaation herkkyys** vaatii kummaltakin osapuolelta toisen perusteellista tuntemista. Tähän tarjoaa mahdollisuuden yhteinen tausta, lapsuuskodissa yhdessä eletyt vuodet, joiden aikana siskot ovat oppineet tuntemaan toisensa. Tämän seikan toivat esille kaikki haastateltavat.

”Vaikka ystävän kanssa vois olla kuinka läheinen, niin tavallaan se sisarus tuntuu olevan vielä läheisempi. Kuitenki sen kans tai sisarensa kanssa on jakanu melkein koko elämänsä, riippuu tietenki ikäerosta, ollu yhdessä yötäpäivää koko ajan. Siinä kyllä varmaan tuntee ihan täysin toisen... mitä ei välttämättä ystävyysuhteessa kuitenkaan tuu.” H7

Haastateltavat pitivät sisarussuhteen vahvuutena myös sitä, että sisarussuhde kestää **kielteistenkin tunteiden** avoimen näyttämisen. Ystävien kanssa varotaan ottamasta yhteen liian voimakkaasti, mutta siskoa ei tarvitse säästää. Tähän yhteyteen liittyy myös yhden haastateltavan kommentti, että ystävyysuhdetta täytyy hoitaa enemmän, jotta se säilyy.

”Hmm, ehkä sisarussuhteessa on se, että siinä saa olla tavallaan vielä rehellisempi. Että saa niinku suuttua ja näyttää ihan kaikki negatiivisetki tunteet ja silti tietää, että se on edelleen mun sisko, että ei se siitä pääse karkuun mihinkään.(naurua) Ystävyysuhteessa on kuitenkin se tietty raja, että emmä nyt noin voi sanoa tai tehdä noin. Et sit se suuttuu mulle lopullisesti tai jotain. Sisaruussuhteessa ei oo tavallaan sitä takaseinää.” H6

Mosatche, Brady ja Noberini (1983) totesivat tutkimuksessaan, että sisarussuhteen kestävyys, sukulaissiteet, perhetaustan samanlaisuus, kokemukset sisaruksista ja sisaruuteen liitetyt sosiaaliset odotukset tekevät sisarussuhteesta sopivan tuen lähteen kriisitilanteissa. Nämä samat ominaisuudet löytyivät myös tätä tutkimusta varten haastateltujen nuorten naisten vastauksista, vaikka ei ollutkaan kysymys mistään kriisitilanteissa saadusta sosiaalisesta tuesta. Ehkä näiden samojen ominaisuuksien ansiosta sisarussuhde on potentiaalinen voimavara, joka tarjoaa sosiaalista tukea myös muulloin kuin kriisitilanteissa.

”Niin no onhan sillai, että siskollehan sanoo, mitä ajattelee. Kyllähän sä aina mietit, että mietit... et sää huua niinku kaverille päin naamaa. Vaikka kyllähän sää periaatteessa niinku, kyllähän... sehän pitäis olla niinkö ihan samanlainen, mutta eihän se kumminkaa oo. Et sää huua kaverille päin naamaa, emmää sitä sano, emmää sillai huua. Siis sanotaan ne on menny... jotenki niinku, että se aika tekee siihen tehtävänsä. Ehkä sitä kaverisuhdetta pitää niinku hoitaa enemmän. Et se ei oo niinku semmonen, kyllähän se sisareen se suhe on semmonen sukulaisuus. Kaveriis sulla ei oo mitää semmosta siettä. Kyllä se... jos et sää sitä hoija, niin... Ja varmaan tosiaan se, että siskoon se suhe kyllä se... et se ei katkee kovin helposti. Kyllä sä sen kaverin kans välit poikki saat, jos haluat.” H8

Haastateltavat olivat yhtä lukuun ottamatta opiskelijoita. Sisarussuhteen tulevaisuutta koskevat pohdinnat liittyivät niihin odotuksiin ja toiveisiin, joita heillä oli omasta tulevaisuudestaan opintojen jälkeen. Monet heistä esittivät todennäköisenä tulevaisuuden tilanteena sen, että nykyiset opiskelukaverit ovat hajaantuneet kuka minnekin työn perässä ja yhteydet heihin ovat voineet katketa. Tällaisissa tilanteissa yhteydenpidon siskoon uskottiin kuitenkin jatkuvan riippumatta siitä, kuinka kaukana he toisistaan ovat. Sisarussuhteeseen, sen kestävyYTEEN ja sen tarjoamaan tukeen luotettiin vahvasti.

”Varmaan ku tulee elämässä vaikeita tilanteita, niin tietää, että siellä on yks, joka varmasti on siellä tukemassa. Et mä en tiedä, onko se tavallista, mutta musta tuntuu, että on läheiset välit tai hirveen läheiset suhteet siskoon, läheisemmät ku vanhempiin tavallaan. Tai kyllä vanhempienkin kanssa soittelee, mutta siinäki on kuitenkin se sukupolvi... tai semmonen kuilu, ettei nyt ihan kaikkea voi sanoa ja... ei ehkä haluakaa.” H1

7.4 NELJÄ KUVAUSTA SISARUSSUHTEESTA

Haastateltavien sisarussuhteista löytyi paljon samanlaisuutta ja yhteisiä piirteitä. Näitä asioita on pyritty kuvailemaan edellisissä luvuissa. Haastateltavien kertomuksista löytyi kuitenkin myös eroja. Selkeimmin nämä erot näkyivät isosiskojen ja pikkusiskojen näkemysten välillä. Muitakin eroja ilmeni, mutta niille ei löytynyt aineistosta samalla tavalla mitään yhteisiä nimittäjiä, joiden mukaan niitä olisi voinut luokitella tai tyyppitellä. Tällaisten tyyppien etsiminen tai rakentaminen olisi vaatinut isomman aineiston. Ja loppujen lopuksi jokainen sisarussuhde on ainutlaatuinen. Tämän ainutlaatuisuuden esille tuomiseksi tässä luvussa kuvaillaan lyhyesti neljää erilaista sisarussuhdetta.

Nina on isosisko. Hänellä ja siskollaan Annalla on vain 1½ vuotta ikäeroa. Kuvatessaan sisarussuhdettaan Nina käytti sanaa ”tiivis”, ja se tuntuu sopivan erittäin hyvin kuvaamaan ainakin lapsuusvuosien sisarussuhdetta. Tuolloin Nina ja Anna olivat leikkikavereita yhteisessä kaverijoukossa. Nina muisti hyvin elävästi monia tapauksia ja kimmelluksia, joita heille Annan kanssa sattui yhdessä tuossa kaverijoukossa tai kahdestaan ollessaan. Kesät erityisesti olivat aikaa, jolloin Nina ja Anna olivat paljon kaksistaan. Pitkillä lomilla kesämökillä he leikkivät ja touhusivat jatkuvasti yhdessä. Riidatkin kuuluivat asiaan, ja niistä Nina muisti olleensa joskus katkeera, kun hänen piti aina ”fiksuna isosiskona” antaa periksi. Hän muisteli myös aina välillä huijanneensa Annaa, ja se olikin välttämätön taktiikka silloin, kun piti jakaa tavaroita keskenään. Vanhemmat olivat Ninan mielestä olleet huolissaan, että Anna jää vähemmälle ja antaneet hänelle pikkusiskona etusijan tällaisissa valintatilanteissa. Muissa yhteyksissä Nina kertoi pitäneensä aina huolta pikkusiskostaan. Yhteisten kimmellusten salaaminen vanhemmilta oli ollut lapsina siskoja yhdistävä tekijä. Vaihetta, jolloin Nina ja Anna olivat yläasteella, Nina sanoi ”oudoksi”. Tuolloin kaveripiirit olivat erkaantuneet täysin toisistaan ja yhden luokan ero koulussa oli erotanut Ninan ja Annan lähes täysin toisistaan. Kotona he olivat jakaneet yhteisen huoneen, mutta Ninan mielestä he eivät pariin vuoteen juurikaan edes puhuneet toisil-

leen. Nina muisteli riidelleensä tuolloin vanhempiansa kanssa monista sellaisista asioista, joiden suhteen Anna myöhemmin pääsi kuin ”koira veräjältä”. Muutenkin pikkusiskon kasvatusta oli Ninan mielestä sallivampaa ja se oli vanhempien huomion ohella toinen asia, josta hän oli Annaa joskus kadehtinut. Lukiovuosina siskojen välit taas lähentyivät ja he yhdistivät voimansa juoniessaan vanhempia vastaan. Kotoa muuttamisen jälkeen Nina ja Anna olivat asuneet yhdessä Ninan opiskelupaikkakunnalla Annan viettäessä väli vuotta lukion jälkeen. Sitten Anna oli lähtenyt opiskelemaan toiselle puolelle Suomea, mutta yhteydenpito siskojen välillä oli tiivistä. Sisko tuntui Ninasta läheiseltä ystävältä. Hän kertoi heidän keskustelemaan Annan kanssa kaikista mahdollisista, vaikka näkemykset eroavatkin monissa asioissa. Kummallakin oli opiskelijan tiukka taloudellinen tilanne, mutta jos rahaa sattui olemaan, sitä lainattiin puolin ja toisin tai ostettiin toiselle jotain. Kaikenlainen auttaminen puolin ja toisin oli Ninan mielestä itsestään selvää. Siskon puoleen kääntyminen oli luontevaa ja helppoa isoissa ja pienissä, iloisissa ja ikävissä asioissa. Nina totesi myös edelleen olevansa joskus huolissaan pikkusiskon puolesta.

Hannele on myös isosisko. Hänellä on vuotta nuorempi veli ja yhdeksän vuotta nuorempi sisko. Lapsuudesta Hannele muisti sen, että pikkusiskon saaminen oli hänestä mukavaa. Hän esitteli ylpeänä pikkusiskoaan Riinaa kaikille. Myöhemmin kuvaan tulivat sitten pikkusiskon hoitamiseen liittyvät velvollisuudet, jotka eivät aina olleet niin kivoja. Erityisesti mieleen oli jäänyt ”hoitokesä”, jolloin äidin opiskellessa siskosta huolehtiminen oli Hannelen tehtävä. Yhdessä he sitten Riinan kanssa viettivät aikaa, kävivät puistossa leikkimässä tai Hannelen kaverilla kylässä. Veljen ei ollut tarvinnut osallistua Riinasta huolehtimiseen, vaan tämä oli viilettänyt päivät pitkät omilla teillään, mikä oli ärsyttänyt Hannelea melkoisesti. Isosta ikäerosta johtuen Hannelella ja Riinalla ei ollut yhteisiä harrastuksia tai yhteistä tekemistä, vaan Hannele oli tarvittaessa Riinan seurana. Sisarusten keskinäisiä riitoja Hannele muisti joskus tulleen. Hän muisti suuttuneensa Riinalle aivan hirvittävästi, kun Riina muutaman vuoden ikäisenä oli repinyt Hannelen tärkeät hevoslehdet. Muuten riitoja syntyi, kun pikkusisko innokkaana ja uteliaana tunki Hannelen huoneeseen häiritsemään Hannelen ja hänen kavereidensa juttuja. Vanhempien huomiota Riina oli saanut sisaruksiaan enemmän, mutta Hannelen mielestä se oli ymmärrettävää, kun Riina oli perheen ”iltatahti”. Samasta syystä Hannele arveli vanhempien antaneen Riinalle enemmän vapauksia kuin hänelle aikanaan. Riinan saamia vapauksia enemmän Hannelea tuntui ärsyttäneen vuotta nuoremman Jussin saamat vapau-

det. Esimerkiksi se, että Jussin ei ollut tarvinnut osallistua kotitöihin samalla tavalla kuin Hannelen. Jussin kanssa Hannele oli myös kilpaillut koenumeroiden paremmuudesta. Hannelen ja Riinan välillä tällaista kilpailua ei ollut. Päinvastoin Hannele kertoi kovasti kannustavansa pikkusiskoaan kouluun ja harrastuksiin liittyvissä asioissa. Riinalla oli samoja harrastuksia kuin Hannelella aikanaan, ja hän arvelikin olleensa jonkinlaisena mallina tai esikuvana siskolleen tässä suhteessa. Haastatteluhetkellä Riina asui vielä kotona. Yhteydenpito Hannelen ja Riinan välillä oli säännöllistä. Kotiin soittaessaan Hannele usein jutteli kuulumisista Riinan kanssa. Hannele myös kävi viikonloppuisin aika usein kotonaan ja näki samalla Riinaa. Sisarusuhde on Hannelen mielestä lähentymässä, kun ikäero vähitellen menettää merkitystään.

Anita on pikkusisko, jolla on kaksi vuotta vanhempi sisko Tarja ja kaksoisveli Tomi. Lapsuusajoilta Anita muisti, että kahden vuoden ikäero Tarjaan oli jossain vaiheessa iso asia. Anitasta oli ollut hienoa päästä Tarjan syntymäpäivillä tämän ”isojen” kavereiden joukkoon. Hän muisti kummallakin olleen omat kaverit, mutta yhteisiäkin leikkejä oli ollut. Jo aikaisin keväällä oli aloitettu yhteisen leikkimökin siivoaminen ja majakylässä oli touhuttu yhdessä kaikkien lähitalojen lasten kanssa. Isosiskon auktoriteetti oli kuitenkin ollut selvä ja Anita totesi Tarjan monin tavoin ”kouluneen” pikkusiskoja läpi lapsuusvuosien. Anita oli tähän taipunut ja sopeutunut. Siskojen erilaiset taipumukset olivat näkyneet jo tuolloin. Isosisko oli ollut innostunut urheilusta ja menestynytkin siinä hyvin. Anitakin oli vielä tuolloin viihtynyt lasten urheilukilpailuissa, mutta omien sanojensa mukaan ainoastaan mukavan kaveriporukan takia. Yläaste- ja lukiovuosista Anita muisti kummankin siskon liikkuneen pitkälti omissa kaveripiireissään. Keskinäisiä riitoja tuli aina välillä niin kuin aikaisemminkin, mutta mitään erityisen riitaisaa vaihetta Anita ei muistanut olleen. Siskojen välille alkoi pikku hiljaa tulla yhä enemmän kaveruutta ja yhteisiä puheenaiheita. Varsin hyvässä yhteishengessä he olivat käyneet toistensa vaatekaapeilla ja meikkipusseilla. Anita kertoi Tarjan pärjänneen häntä paremmin koulussa, mutta pahemmin se ei ollut häntä haitannut. Enemminkin siskolta oli voinut sitten pyytää apua koulutehtävissä. Enemmän Anita koki olleensa vertailtavana Tomin kanssa. Siinä suhteessa sitten olikin oltu tarkkoja, että tasapuolisuudesta ei oltu tingitty sukupuolen perusteella. Nykyisin Anita ja Tarja ovat Anita sanojen mukaan parhaita kavereita. Yhteyttä pidetään säännöllisesti ja käydään toisen luona. Tarja on Anita kertoman mukaan hyvä kuuntelija, jolle on helppo puhua kaikista mieltä askarrutta-

vista asioista. Siskojen keskinäiseen kommunikointiin kuuluu myös leikkimielinen vertailu ja kinastelu kummankin eri ominaisuuksien suhteen. Anitan mielestä he arvostavat ja ihailevat toisiaan ja toistensa vahvuuksia suuresti: Hän Tarjan liikunnallisuutta ja Tarja hänen taiteellisuuttaan.

Mervillä on neljä vuotta vanhempi sisko Leena. Mervi muisteli lapsena lyöttäytyneensä Leenan ja tämän kavereiden seuraan. Tuohon aikaan hän oli ihailnut suunnattomasti isosiskoa ja halunnut tehdä kaiken samalla tavalla kuin sisko. Kerhossa olikin joskus kysytty, ovatko he kaksosia. Ala-asteella Mervi oli innokkaasti opiskellut äidinkielen sanaluokkia Leenan mukana paljon aikaisemmin kuin olisi tarvinnut. Sisarusten välit huonontuivat selkeästi kummankin tullessa vuorollaan murrosikään. Leena oli Mervin mukaan nyhjäyttänyt omassa huoneessaan, kun hän puolestaan oli halunnut tehdä ja kokeilla kaikkea mahdollista ja saada uusia kavereita. Tuossa vaiheessa Mervi ei enää hyväksynyt isosiskon auktoriteettia, vaan keskinäisestä hierarkiasta oli mitelty jatkuvasti. Mervi ei kertomansa mukaan enää edes kehdannut liikkua yhdessä siskonsa kanssa, joka käytti esimerkiksi aivan vääränlaisia farkkuja. Yleisvaikutelmaksi noista ajoista siskon kanssa Mervin mieleen oli jäänyt riittäisyys. Siskojen välillä oli ollut myös kilpailua, kun hyvistä koenumeroista sai vanhemmilta rahaa. Mervi kertoi olleensa ja olevansa edelleen isän suosikkityttö. Tämän isä toi käyttäytymisellään ja kommentteillaan avoimesti esille. Aiheesta ei ollut koskaan puhuttu siskojen kesken, vaikka Mervi arveli sen vaikuttaneen Leenan suhtautumiseen häntä kohtaan. Siskojen keskinäinen riitely väheni, kun Mervi muutti toiseen kaupunkiin. Muutenkin yhteydenpito oli tuossa vaiheessa ollut aika vähäistä. Siskot olivat jutelleet puhelimessa ehkä kerran parissa kuukaudessa. Tällä hetkellä yhteydenpito on taas tiiviimpää, kun siskot asuvat samassa kaupungissa muutaman sadan metrin päässä toisistaan. He poikkeavat viikoittain toistensa luona, mutta eivät silti vietä aikaa kovin paljon yhdessä. Mervi on naimisissa ja hän totesi, että jos Leenallakin olisi kumppani, sitten tulisi ehkä pariskunnittain keksittyä yhteistä tekemistä. Siskot auttavat toisiaan lainailemalla toisilleen kaikenlaista tavaraa. Myös erilaisen hankintojen yhteydessä he kyselevät toisiltaan mielipiteitä ja neuvoja. Leena on sairastellut viime aikoina, ja Mervi totesi surullisena, ettei tunne olleensa riittävästi siskonsa tukena.

8 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia nuorten naisten sisarussuhteet ovat siinä vaiheessa, kun ainakin toinen sisaruksista on jo muuttanut pois lapsuudenkodista. Siihen asti sisarukset ovat asuneet ja eläneet yhdessä jakaen keskenään monia asioita. Tiiviin yhdessäolon vaihtuminen satunnaiseksi tai säännölliseksi yhteydenpidoksi tarjoaa luontevasti tilaisuuden pohtia sisarussuhteen laatua ja merkitystä. Aikaisempien tutkimusten tulokset ovat antaneet viitteitä siitä, että erityisesti kahden sisaren välinen sisarussuhde voi olla läheinen ja tärkeä suhde, jonka osapuolet saavat toisiltaan monenlaista tukea eri tilanteissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaista sosiaalista tukea siskot toisiltaan saavat jokapäiväisessä normaalissa elämässään. Seuraavassa käydään läpi ja tarkastellaan niitä asioita ja teemoja, jotka osoittautuivat tutkimusongelmien kannalta kaikkein keskeisimmiksi ja valaisevimmiksi.

Sisarussuhteen muuttuminen. Sisarussuhteiden aikaisempiin vaiheisiin liittyneistä muistoista kävi ilmi, että lapsuusvuosista tutkittavat muistivat parhaiten tiiviin yhdessäolon iloineen ja harmeineen. Siskojen aika oli kulunut yhteisissä leikeissä, harrastuksissa ja pihapiirin kaveriporukassa touhutessa. Ilmeisesti runsaan yhdessäolon seurauksena olivat eriasteinen kinastelu ja riidat, joita tuon tuosta oli syntynyt. Riitojen aiheet eivät olleet jääneet naisten mieleen ja he arvelivat, ettei niillä

ollut niin merkitystäkään. Riitoja ei ollut yleensä sen kummemmin sovittu vaan ne olivat unohtuneet itsestään leikkien jatkuessa. Kaiken kaikkiaan naisten kuvauksista piirtyi varsin myönteinen kuva siskojen suhteista lapsuusvuosina.

Sisarussuhteen seuraavaan vaiheeseen liittyi enemmän riitasointuja. Erityisesti yläasteella olon aikaan suhde siskoon oli monilla etäännytynyt tai huonontunut. Tuossa vaiheessa oli ollut tärkeää olla ja mennä kavereiden kanssa. Kotona oli riideltä vanhempien kanssa kotiintuloajoista ja muista vastaavista asioista. Myös siskolla oli ollut omat kuvionsa tai hän oli tuntunut niin lapselliselta, että hänen kanssaan ei löytynyt yhteistä tekemistä. Riitely ja toisaalta etäisyyden ottaminen siskoon jäi päälimmäiseksi vaikutelmaksi naisten muistoista, joita heillä oli murrosiän vaiheilta. Viimeiset vuodet ennen kotoa muuttamista olivat olleet siskojen välien taantumisen aikaa. Sisarussuhteeseen oli alkanut tulla myös uudenlaista kaveruutta.

Ajatuksena oli, että sisarussuhteen aikaisempia vaiheita koskeva muistelu voisi tuoda ilmi jotain sellaista, joka on vaikuttanut siihen, millainen sisarusuhde nykyisin on. Jollakin tavalla tämä toteutuikin. Naisten kuvauksista näkyi, että ne, jotka arvioivat sisarussuhteensa läheisimmiksi nyt, kuvailivat kaikista lämpimimminkin myös sisarussuhteidensa aikaisempia vaiheita. Heidän lapsuuskuvauksensa olivat hyvin myönteisiä ja valoisia. He olivat myös murrosikäisinä riidelleet vähiten siskojensa kanssa. Haastatteluiden muisteluosuus oli kuitenkin sen verran lyhyt, että kuvaukset väistämättä jäivät aika ohuiksi ja pinnallisiksi. Näin saaduista tuloksista ei voi tehdä kovin varmoja tai pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tarkemman kuvan saaminen sisarussuhteiden aikaisemmista vaiheista olisi vaatinut toisenlaisia menetelmällisiä ratkaisuja. Naisia olisi voinut esimerkiksi pyytää kirjoittamaan sisarusuhdetta koskevista muistoistaan ennen haastatteluiden tekemistä.

Kateus. Jokaisen naisen sisarussuhteeseen kateus kuului jollakin tavalla. Kukaan ei haastatteluissa kieltänyt kadehtineensa siskoaan tai päinvastoin, mutta kateudesta puhuttiin melko varovaisesti ”ei nyt varsinaista kateutta, mutta...” -tyyliin. Tästä voi päätellä, että sisaruskateus on ainakin osittain sosiaalisesti epäsuotavaksi mielletty asia, josta ei aivan avoimesti mielellään puhuta. Tällöin sen tiedostaminenkin voi olla puutteellista.

Kateudesta puhumisen yhteydessä useimmat haastateltavat toivat esille itsensä ja siskonsa erilaisuuden. Kuvausten perusteella siskot olivatkin monessa suhteessa hyvinkin erilaisia, mutta Schachter (1982) on havainnut, että erilaisuuden korostaminen voi olla myös sisaruskateuteen liittyvä puolustusmekanismi tai sosiaali-

sesti hyväksyttävä tapa käsitellä sitä. Sisaruskateus voi näin olla yksi motiivi niiden omien kykyjen ja taipumusten kehittämisessä, jotka eivät kilpaile sisaruksen vahvuuksien kanssa.

Alun perin ei ollut tarkoituksena vertailla isosiskojen ja pikkusiskojen näkemyksiä sisarussuhteistaan, mutta erityisesti kateuteen liittyen niistä löytyi selviä eroja. Isosiskojen kateudenaiheet olivat erilaisia kuin pikkusiskojen. Isosiskot olivat sitä mieltä, että he ovat monella tavalla raivanneet tietä pikkusiskoilleen. Nuoremmat siskot ovat sitten päässeet heidän mielestään helpommalla neuvotellessaan vanhempien kanssa viikonloppujen viettoon, kotiintuloaikoihin, seurusteluun jne. liittyvistä kysymyksistä. Myös vanhempien huomiota pikkusiskot olivat heidän arvioidensa mukaan saaneet enemmän kuin he itse. Isosiskot eivät kuitenkaan pitäneet vanhempien käyttäytymistä tietoisena tai avoimena toisen siskon suosimisena. Ennemmin kyse oli piilotetusta vertailusta, jossa näkemys toisen sisaruksen suosimisesta perustuu omiin tulkintoihin ja tunteuksiin (Ross & Milgram 1982).

Pikkusiskot puolestaan kertoivat jossain vaiheessa lapsena ihailleensa suunnattomasti isosiskojaan. Tähän ihailuun oli sekoittunut myös kateutta vanhemman siskon taitoja ja tekemisiä kohtaan, ja se oli saanut pikkusiskot jäljittelemään kaikin mahdollisin tavoin isosiskojaan sekä yrittämään samoja harrastuksia, vaikka ne eivät olisi oikeastaan edes kiinnostaneet muuten. Pääasiassa siskojen välinen kateus paikannettiin sisarussuhteen aikaisempiin vaiheisiin, mutta yhä edelleen ainakin vanhempien osoittama arvostus ja hyväksyntä olivat sellaisia asioita, jotka saattoivat aiheuttaa kateudenpistoksia.

Läheisyys. Läheisyyden osalta naiset olivat tyytyväisiä sisarussuhteisiinsa. Etäisimmillään haastateltavien sisarussuhteet olivat olleet murrosiän vaiheilla. Sen jälkeen suhteet olivat lähentyneet eikä lapsuudenkodista muuttaminen ollut naisten mielestä sinällään vaikuttanut suhteiden läheisyyteen. Siskot näkivät toisiaan paljon harvemmin kuin aikaisemmin, mutta kaikilla yhteydenpito oli niin säännöllistä ja tiivistä, että he olivat hyvin selvillä toistensa kuulumisista. Yhdessäolon määrä ei ollut tärkein kriteeri, jolla haastateltavat sisarussuhteensa läheisyyttä arvioivat.

Läheisyyden perusteella naisten sisarussuhteet oli mahdollista jakaa kolmeen ryhmään. *Hyvin läheiseksi* arvioiduissa suhteissa sisko nimettiin parhaaksi ystäväksi, jonka kanssa naiset puhuivat kaikista asioistaan. *Läheisissä* sisarussuhteissa siskoa ei rinnastettu ystäviin vaan hänellä oli oma erityinen paikkansa vastaajien ihmissuhteiden joukossa. Hänelle kerrottiin sellaisista asioista, joista puhuminen tuntui

luontevimmalta siskon kanssa. *Tärkeiksi* luonnehdituissa sisarussuhteissa siskot eivät juuri uskoutuneet omissa asioissaan toisilleen. Suhteen ylläpitoa pidettiin kuitenkin tärkeänä ja siihen liitettiin turvallisuuden tunne ja luotettavuus.

Sisarussuhteiden kuvauksista pystyi päättämään, että hyvin läheisiksi luonnehditut sisarussuhteet olivat olleet sellaisia jo lapsuusvuosina, ja ne olivat kokeneet myös vähiten kolhua murrosiässä. Sisarussuhteisiin, joita kuvailtiin mieluummin tärkeiksi kuin läheisiksi, oli sisältynyt ristiriitoja jo lapsuusvuosina ja myös murrosiässä siskojen välejä luonnehti riitaisuus. Näihin sisarussuhteisiin liittyi myös selvästi havaittu vanhempien puolueellinen tai erilainen suhtautuminen sisaruksiin. Tämä viittaa siihen, että vanhemmilla ja heidän suhtautumisellaan sisaruksiin on merkittävä vaikutus sisarussuhteiden muotoutumiseen.

Emotionaalinen tuki. Naiset arvioivat saavansa siskoiltaan kaikista eniten emotionaalista tukea. Siskot hyväksyvät ja arvostavat heitä sellaisina kuin he ovat. Kanssakäymisessä siskon kanssa tärkein emotionaalista tukea välittävä piirre oli se, että haastateltavat tiesivät siskon olevan valmis kuuntelemaan silloin, kun heillä on jotakin sydämellään. Myös tietoa antava tuki, jota olikin paikoitellen vaikea erottaa emotionaalista tuesta, oli naisten näkemysten mukaan sellaista tukea, jota he siskoltaan saivat. Siskon esittämät kommentit ja kysymykset auttavat haastateltavien mukaan heitä ratkaisemaan eri tilanteisiin liittyviä ongelmia. Siskolta kysyttiin myös mielipiteitä ja neuvojakin eri asioista, vaikka siskon erilaisten näkemysten takia niihin toisaalta suhtauduttiin hieman varauksella. Arvostettua oli myös siskolta epävarmoiksi koetuissa tilanteissa saatu rohkaisu ja palaute.

Läheisyyden ja emotionaalisen tuen välillä näyttää olevan selkeä yhteys. Haastateltavat pitivät tärkeimpänä läheisyyden kriteerinä sitä, että he voivat puhua omista asioistaan siskon kanssa. Emotionaalisen tuen tärkeimpänä muotona pidettiin kuuntelemista. Läheisyys ja emotionaalinen tuki näyttäisivät kulkevan ”käsi kädessä”. Sisarussuhteet jakautuivat kolmeen ryhmään läheisyyden perusteella, mutta emotionaalisen tuen suhteen aineistosta ei tällaisia selkeitä ryhmiä löytynyt. Selityksiä tälle voi olla useita. Emotionaalinen tuki ei ehkä välttämättä edellytä erityisiä läheisyyden tunteita tuen saajan ja tarjoajan välillä. Toisaalta aineistonkeruumenetelmä oli sellainen, että se jättää runsaasti tilaa ja vapautta subjektiivisille tulkinnoille ja arvioinneille.

Sopivuus tuen lähteeksi. Naisilla oli luja luottamus sisarussuhteidensa kestävyteen. Tämän kestävyuden he katsoivat perustuvan sukulaisuuteen, yhteiseen

perhetaustaan ja yhdessä asumisen myötä tulleeseen toisen perusteelliseen tuntemiseen. Sisaruuden hyvinä puolina he pitivät myös sitä, että toisensa tuntevat siskot voivat ja joutuvat olemaan täysin rehellisiä toisilleen. Siskolle voi näyttää ja purkaa kielteisetkin tuntemukset ilman, että tarvitsee pelätä välien katkeamista. Siskojen kyky tarjota toisilleen oikeanlaista tukea oikealla hetkellä perustuu haastateltavien mukaan toisen tuntemiseen perustuvaan kommunikaation herkkyyteen. Tietynlainen katse tai pari sanaa voi riittää kertomaan siskolle, millä mielellä toinen on. Nuorten naisten näkemykset ovat samansuuntaisia kuin Cicirellin (1995,122) johtopäätökset, joiden mukaan tärkeintä sisarusten toisilleen aikuisina tarjoamassa avussa on se, että sisarukset ovat tarvittaessa valmiita auttamaan toisiaan ja että he näkevät toisensa voimavarana, johon he voivat luottaa.

Arviointia. Eskola ja Suoranta (1998, 68) esittävät, että tilastollisen yleistettävyyden sijasta laadullisessa tutkimuksessa huomio tulisi kohdistaa teoreettiseen tai olemukselliseen yleistettävyyteen. Tällöin ratkaisevia ovat aineistosta tehdyt tulokset. Tärkeintä ei ole aineiston koko vaan aineiston pohjalta tehtyjen tulkintojen kestävyys ja syvyys. Tämä liittyy myös siirrettävyyden arviointiin, joka on yksi tapa pohtia yleistämistä. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimuksen havaintojen soveltamista toiseen tapaukseen toiseen toimintaympäristöön. Viime kädessä päätelmät sekä tehtyjen tulkintojen kestävyyydestä että siirrettävyydestä tekee lukija. Näiden päätelmien tekeminen on mahdollista, jos tutkimuskohteesta esitetään riittävän tiheitä kuvauksia. Tynjälän (1991) mukaan lukijan on mahdollista pohtia tutkimustulosten soveltamista muihin kuin tutkittuihin konteksteihin, jos tutkija on kuvannut riittävästi aineistoaan ja tutkimustaan. Mikä on riittävästi? Laadulliselle tutkimukselle ominainen tulkinnallisuus ulottuu siis myös tutkimuksen arviointiin.

Sisarussuhteissa on monenlaisia variaatioita, kun huomioidaan sisarusten sukupuoli, syntymäjärjestys ja ikäero. Tämän tutkimuksen kohteena olleet sisarussuhteet muodostavat vain yhden alaryhmän sisarussuhteiden kentässä. Jos saadut tulokset ovat siirrettävissä, se lienee mahdollista vain samantyyppisiin sisarussuhteisiin. Suurin osa sisarussuhteista on sellaisia, että näiden tulosten pohjalta niistä ei voi olettaa vielä mitään. Jatkotutkimusaiheiden löytäminen ei olekaan lainkaan hankalaa. Kun tässä tutkimuksessa tarkasteltiin ainoastaan naisten sisarussuhteita, olisi kiinnostavaa tutkia vastaavasti myös miesten sisarussuhteita. Sisarussuhteita käsittelevästä kirjallisuudesta löytyi ristiriitaisia näkemyksiä ainakin miesten sisarussuhteiden läheisyydestä ja tärkeydestä. Toinen mielenkiintoinen lähtökohta olisi tutkia sisarus-

suhteita niin, että suhteen molempien osapuolten näkemykset tulisivat huomioituiksi. Tämä tutkimus kohdistui kahden sisikon sisarussuhteisiin, mutta kuvaukset perustuvat vain toisen osapuolen näkemyksiin. Kuinka vastavuoroisia sisarussuhteet ovat tai kuinka paljon sisarusten näkemykset keskinäisestä suhteestaan eroavat toisistaan?

LÄHTEET

- Abramovitch, R., Corter, C., Pepler, D.J. & Stanhope, L. 1986. Sibling and peer interaction: A final follow-up and comparison. *Child Development* 57 (1), 217-229.
- Abramovitch, R., Pepler, D. & Corter, C. 1982. Patterns of sibling interaction among preschool-age children. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling relationships. Their nature and significance across the lifespan.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 61-86.
- Ainsworth, M. D. S. 1991. Attachments and other affectional bonds across the life cycle. Teoksessa C. M. Parkes, J. Stevenson-Hinde & P. Marris (toim.) *Attachment across the life cycle.* New York: Routledge, 33-51.
- Antonucci, T. C. 1989. Understanding adult social relationships. Teoksessa K. Kreppner & R. M. Lerner (toim.) *Family systems and life-span development.* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 303-317.
- Antonucci, T. C. 1994. Attachment in adulthood and aging. Teoksessa M. B. Sperling & W. H. Berman (toim.) *Attachment in adults. Clinical and developmental perspectives.* New York: Guilford Press, 256-272.
- Antonucci, T. C. & Jackson, J. S. 1990. The role of reciprocity in social support. Teoksessa B. R. Sarason, I. G. Sarason & G. R. Pierce (toim.) *Social support: An interactional view.* John Wiley, 173-198.
- Arber, S. 1993. Designing samples. Teoksessa N. Gilbert (toim.) *Researching social life.* London: SAGE, 68-92.
- Argyle, M. 1988. Social relationships. Teoksessa M. Hewstone, W. Stroebe, J-P. Codol & G. M. Stephenson (toim.) *Introduction to social psychology. A european perspective.* UK: Basil Blackwell, 222-245.
- Bank, S. P. & Kahn, M. D. 1982. *The sibling bond.* New York: Basic Books.
- Bartholomew, K. 1990. Avoidance of intimacy: An attachment perspective. *Journal of Social and Personal Relationships* 7, 147-178.
- Bedford, V. H. 1989. Ambivalence in adult sibling relationships. *Journal of Family Issues* 10 (2), 211-224.

- Berman, W. H. & Sperling, M. B. 1994. The structure and function of adult attachment. Teoksessa M. B. Sperling & W. H. Berman (toim.) Attachment in adults. Clinical and developmental perspectives. New York: Guilford Press, 3-28.
- Berndt, T. J. & Bulleit, T. N. 1985. Effects of sibling relationships on preschoolers' behavior at home and at school. *Developmental Psychology* 21 (5), 761-767.
- Bowlby, J. 1969. Attachment and loss. Vol.1: attachment. New York: Basic Books.
- Brody, G. H. & Stoneman, Z. 1990. Sibling relationships. Teoksessa I. E. Sigel & G. H. Brody (toim.) Methods of family research: Biographies of research projects. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 189-212.
- Buhrmester, D. & Furman, W. 1990. Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development* 61, 1387-1398.
- Campbell, J. D. & Tesser, A. 1985. Self-evaluation maintenance processes in relationships. Teoksessa S. Duck & D. Perlman (toim.) Understanding personal relationships. An interdisciplinary approach. London: SAGE, 107-135.
- Campbell, L. D., Connidis, I. A. & Davies, L. 1999. Sibling ties in later life. A social network analysis. *Journal of Family Issues* 20 (1), 114-148.
- Cantor, M. 1979. Neighbors and friends: An overlooked resource in the informal support system. *Research on Aging* 1, 434-463.
- Cauce, A. M., Reid, M., Landesman, S. & Gonzales, N. 1990. Social support in young children: measurement, structure and behavioral impact. Teoksessa B. R. Sarason, I. G. Sarason & G. R. Pierce (toim.) Social support: An interactional view. John Wiley, 64-94.
- Cicirelli, V. G. 1980. A comparison of college women's feelings toward their siblings and parents. *Journal of Marriage and the Family*, February, 111-118.
- Cicirelli, V. G. 1982. Sibling influence throughout the lifespan. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) Sibling relationships. Their nature and significance across the lifespan. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 267-284.
- Cicirelli, V. G. 1985. Sibling relationships throughout the life cycle. Teoksessa L. L'Abate (toim.) The handbook of family psychology and therapy. Homewood: The Dorsey Press, 177-214.
- Cicirelli, V. G. 1995. Sibling relationships across the life span. New York: Plenum Press.

- Cohen, S. & Wills, T. A. 1985. Stress, social support and buffering hypothesis. *Psychological Bulletin* 98, 310-357.
- Connidis, I. A. 1992. Life transitions and adult sibling tie: A qualitative study. *Journal of Marriage and the Family* 54, 972-982.
- Dunn, J. & Kendrick, C. 1982. *Siblings. Love, envy & understanding*. London: Grant McIntyre.
- Dunn, J., Slomkowski, C. & Beardsall, L. 1994. Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology* 30 (3), 315-324.
- Durkin, K. 1995. *Developmental social psychology from infancy to old age*. Great Britain: Blackwell Publishers.
- East, P. L. & Rook, K. S. 1992. Compensatory patterns of support among children's peer relationships: A test using school friends, nonschool friends and siblings. *Developmental Psychology* 28 (1), 163-172.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fielding, N. 1993. Qualitative interviewing. Teoksessa N. Gilbert (toim.) *Researching social life*. London: SAGE, 135-153.
- Floyd, K. 1995. Gender and closeness among friends and siblings. *The Journal of Psychology* 129 (2), 193-202.
- Floyd, K. 1996. Communicating closeness among siblings: An application of the gendered closeness perspective. *Communication Research Reports* 13 (1), 27-34.
- Floyd, K. & Parks, M. R. 1995. Manifesting closeness in the interactions of peers: A look at siblings and friends. *Communication Reports* 8 (2), 69-76.
- Furman, W. & Buhrmester, D. 1985a. Children's perceptions of the qualities of sibling relationships. *Child Development* 56, 448-461.
- Furman, W. & Buhrmester, D. 1985b. Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental Psychology* 21 (6), 1016-1024.
- Furman, W. & Lanthier, R. P. 1996. Personality and sibling relationships. Teoksessa G. H. Brody (toim.) *Sibling relationships: Their causes and consequences*. *Advances in Applied Developmental Psychology* 10. NJ: Ablex Publishing, 127-146.

- Goetting, A. 1986. The developmental tasks of sibling relationship over the life cycle. *Journal of Marriage and the Family* 48, 703-714.
- Hazan, C. & Shaver, P. 1987. Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology* 52 (3), 511-524.
- Hinde, R. A. 1988. Ethology and social psychology. Teoksessa M. Hewstone, W. Stroebe, J-P. Codol & G. M. Stephenson (toim.) *Introduction to social psychology. A european perspective*. UK: Basil Blacwell, 20-38.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1979. *Teemahaastattelu*. Tampere: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Tampere: Kirjayhtymä.
- Hobfoll, S. E. & Strokes, J. P. 1988. The process and mechanics of social support. Teoksessa S. Duck (toim.) *Handbook of personal relationships*. John Wiley & Sons, 497-517.
- Hoffman, L. W. 1991. The influence of the family environment on personality: Accounting for sibling differences. *Psychological Bulletin* 110 (2), 187-203.
- Horppu, R. 1998. Kiintymys suhteiden perustana. Teoksessa A. R. Lahikainen & A-M. Pirttilä-Bacman (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Keuruu: Otava, 134-150.
- House, J. S., Umberson, D. & Landis, K. R. 1988. Structures and processes of social support. *American Review of Sociology* 14, 293-318.
- Kahn, R. L. & Antonucci, T. C. 1980. Convoys over life course: Attachment, roles and social support. Teoksessa P. B. Baltes & O. G. Brim, Jr. (toim.) *Life-span development and behavior*, Vol. 3. USA: Academic Press, 254- 286.
- Kelley, H., Berscheid, E., Christensen, A., Harvey, J., Huston, T., Levinger, G., McClintock, E., Peplau, L. & Peterson, D. 1983. *Close relationships*. New York: W. H. Freeman & company.
- Kramer, L. & Baron, L. A. 1995. Intergenerational linkages: How experiences with siblings relate to the parenting of siblings. *Journal of Social and Personal Relationships* 12 (1), 67-87.
- Lamb, M. E. 1982. Sibling relationships across the life-span: An overview and introduction. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling relationships. Their nature and significance across the lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1-11.

- Leatham, G. & Duck, S. 1990. Conversations with friends and the dynamics of social support. Teoksessa S. Duck (toim.) *Personal relationships and social support*. SAGE, 1-29.
- Lee, T. R., Mancini, J. & Maxwell, J. W. 1990. Sibling relationships in adulthood: Contact patterns and motivations. *Journal of Marriage and the Family* 52, 431-440.
- Levitt, M. J., Coffman, S., Guacci-Franco, N. & Loveless, S. 1994. Attachment relationships and life transitions. An expectancy model. Teoksessa M. B. Sperling & W. H. Berman (toim.) *Attachment in adults. Clinical and developmental perspectives*. New York: Guilford Press, 232-255.
- McHale, S. M. & Crouter, A. C. 1996. The family contexts of children's sibling relationships. Teoksessa G. H. Brody (toim.) *Sibling relationships: Their causes and consequences. Advances in Applied Developmental Psychology* 10. New Jersey: Ablex Publishing, 173-195.
- Milardo, R. 1992. Comparative methods for delineating social network. *Journal of Social and Personal Relationships* 9, 447-461.
- Mosatche, H. S., Brady, E. M. & Noberini, M. R. 1983. A retrospective lifespan study of the closest sibling relationship. *The Journal of Psychology* 113, 237-242.
- Moser, M. R., Paternite, C. E. & Dixon Jr, W. E. 1996. Late adolescents' feelings toward parents and siblings. *Merrill-Palmer Quarterly* 42 (4), 537-553.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42-61.
- Männikkö, K. 1997. Kiintymystä lapsesta aikuiseksi. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 337.
- Newcomb, M. E. 1990. Social support by many other names: Towards a unified conceptualization. *Journal of Social and Personal Relationships* 7, 470-494.
- Notko, M. 1998. ”Sivistyneen ihmisen velvollisuus on olla hyvällä tuulella” Aggression ja väkivallan suhteesta ikään ja sukupuoleen. Teoksessa K. Pohjola (toim.) *Neljä artikkelia perheestä*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 8, 75-93.
- Parks, M. R. & Floyd, K. 1996. Meanings for closeness and intimacy in friendship. *Journal of Social and Personal Relationships* 13 (1), 85-107.

- Patton, M. Q. 1990. *Qualitative evaluation and research methods*. Newbury Park: SAGE.
- Pulakos, J. 1987. Brothers and sisters: Nature and importance of the adult bond. *The Journal of Psychology* 12 (5), 521-522.
- Pulakos, J. 1988. Young adult relationships: Siblings and friends. *The Journal of Psychology* 123 (3), 237-244.
- Pulakos, J. 1990. Correlation between family environment and relationships of young adult siblings. *Psychological Reports* 67, 1283-1286.
- Raffaelli, M. 1992. Sibling conflict in early adolescence. *Journal of Marriage and the Family* 54, 652-663.
- Ross, H. G. & Milgram, J. I. 1982. Important variables in adult sibling relationships: A qualitative study. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling relationships: Their nature and significance across the lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 225-249.
- Salokangas, T. 1985. Lasten sisarusuhteet. *Lapset ja yhteiskunta* 6-7, 382-385.
- Salokangas, T. 1988. Sisarusuhde elämän pisin ihmissuhde. *Terveys* 2000 2, 20-21.
- Sarason, B. R., Pierce, G. R. & Sarason, I. G. 1990. Social support: The sense of acceptance and the role of relationships. Teoksessa B. R. Sarason, I. G. Sarason & G. R. Pierce (toim.) *Social support: An interactional view*. John Wiley, 97-128.
- Sarason, B. R., Sarason, I. G. & Pierce, G. R. 1990. Traditional views of social support and their impact on assessment. Teoksessa B. R. Sarason, I. G. Sarason & G. R. Pierce (toim.) *Social support: An interactional view*. John Wiley, 9-25.
- Schachter, F. F. 1982. Sibling deidentification and split-parent identification: A family tetrad. Teoksessa M. E. Lamb & B. Sutton-Smith (toim.) *Sibling relationships. Their nature and significance across the lifespan*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 123-151.
- Simpson, J. A., Rholes, W. S. & Nelligan, J. S. 1992. Support seeking and support giving within couples in an anxiety-provoking situation: The role of attachment styles. *Journal of Personality and Social Psychology* 62 (3), 434-446.

- Stein, C. H. 1993. Felt obligation in adult family relationships. Teoksessa S. Duck (toim.) Social context and relationships. Understanding relationship processes series, Vol.3. Newbury Park: SAGE, 78-99.
- Stewart, R. B. 1983. Sibling attachment relationships: Child-infant interaction in the strange situation. *Developmental psychology* 19, 192-199.
- Stewart, R. B. & Marvin, R. S. 1984. Sibling relations: The role of conceptual perspective taking in the ontogeny of sibling caregiving. *Child Development* 55, 1322-1332.
- Stocker, C. M. & McHale, S. M. 1992. The nature and family correlates of preadolescents' perception of their sibling relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* 9, 179-195.
- Trinke, S. J. & Bartholomew, K. 1997. Hierarchies of attachment relationships in young adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships* 14 (5), 603-625.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. *Kasvatus* 22 (5-6), 387-398.
- Uutela, A. 1998. Sosiaalinen tuki ja terveys. Teoksessa A. R. Lahikainen & A-M. Pirttilä-Backman (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Keuruu: Otava, 208-221.
- Wan, C. K., Jaccard, J. & Ramey, S. L. 1996. The relationship between social support and life satisfaction as a function of family structure. *Journal of Marriage and the Family* 58, 502-513.
- White, L. K. & Riedmann, A. 1992a. When the brady buntch grows up: Step/half- and fullsibling relationships in adulthood. *Journal of Marriage and the Family* 54, 197-208.
- White, L. K. & Riedmann, A. 1992b. Ties among adult siblings. *Social Forces* 71 (1), 85-102.

LIITE 1: HAASTATTELUTEEMAT

- ◆ Kerro/kuvaile sisarussuhdettasi koko siltä ajalta, jonka muistat.
- ◆ Sisarussuhteen eri vaiheet.
 - Lapsuusvuodet (noin 12 –vuotiaaksi)
 - Nuoruusvuodet ennen kotoa muuttamista (noin 13 – 18 v.)
 - Kotoa muuttamisen jälkeen
 - Muistoja, tapahtumia
 - Tunteet ja vuorovaikutus
 - Yhdessäolo
 - Riitely
 - Kilpailu/sisaruskateus
 - Läheisyys
 - Tulevaisuus
- ◆ Siskolta opittua/siskolle opetettua.
 - Konkreettiset asiat
 - Sosiaaliset taidot
- ◆ Siskojen tuki toisilleen.
 - Miten/milloin
 - Huolehtiminen
 - Kuunteleminen
 - Neuvominen
 - Yhteiset harrastukset/yhdessäolo
 - Konkreettinen auttaminen
 - Rohkaiseminen
 - Kannustaminen
- ◆ Sisarussuhteen merkitys itselle/yleensä.
- ◆ Sisarussuhde verrattuna ystävyys-suhteeseen.